

Colofon

Dit boek is samengesteld door de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw (VVSG) in opdracht van de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en het Punt vzw, Brussel en met financiële steun van de Vlaamse Gemeenschap.

Auteurs

Hilde Plas, stafmedewerker VVSG
Els Tijskens, consultant

Eindredactie

Patrick De Rynck

Verwerking statistische gegevens onderzoek

MEMORI, onderzoeksgroep van de Katholieke Hogeschool Mechelen

Casehouders

Geel: Frank Van Es, sportdienst
Genk: Dirk Habils en Gert Philippeth, dienst wijkontwikkeling
OCMW Genk: Ria De Boel, dienstcentra
Gent: Wim Dammekens, departement Cultuur en Katrien Dekeyser, departement Bevolking en Welzijn
Izegem: Geerwin Vandekerckhove, jeugddienst
Jette: Werner Daem, eerste schepen van Jette en René Kempeneers, afdeling sociale economie
Kortenberg: Ann Van Nieuwenhuyzen, milieumambtenaar

Met medewerking van

Edwin Aerts, Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid vzw (ISB)
Bart Doucet, Cultuurbeleidscoördinator Gent
Eva Hambach, Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw (VSVW vzw)
Marc Ipermans, Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en –consulenten (VVJ vzw)
Guy Redig, docent sociologie van de vrije tijd aan de Universiteit Antwerpen-Management School
Gerrit Van Dale, cel thuiscomposteren, Vlaamse Compostorganisatie (Vlaco vzw)
Stefan Van Eeckhout, bestuursdirecteur, Departement Wonen en Zorg, OCMW Antwerpen

Coördinatie

Frank Debaere, Ann Duysters, Naima Lafkioui, Myriam Philips, Peter Vananderoye van de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Veerle Leroy van Het Punt vzw, Brussel

Projectleiding

Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Lay-out

grafische cel - provincie Vlaams-Brabant

Druk

AB Copy

Wettelijk depot: D/2004/8495/12

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van www.vvsg.be en www.vrijwilligerswerk.be

Of worden besteld :

- hetpunt@busmail.be (Het Punt vzw Brussel)
- vrijwilligerswerk@provant.be (Antwerpen)
- vrijwilligerswerk@limburg.be (Limburg)
- vrijwilligerswerk@oost-vlaanderen.be (Oost-Vlaanderen)
- vrijwilligerswerk@west-vlaanderen.be (West-Vlaanderen)
- vrijwilligerswerk@vl-brabant.be (Vlaams-Brabant)

Maart 2004

Met de steun van de Vlaamse Gemeenschap

Overname van teksten is toegelaten mits bronvermelding

Lokaal ondersteuningsbeleid voor vrijwillig engagement in Vlaanderen en Brussel

Inhoud

Inhoud	- 4 -
1. Inleiding	- 6 -
2. Onderzoekopzet en methodologie	- 7 -
2.1. Het kwantitatieve onderzoek	- 7 -
2.1.1. Eerste verkenning	- 7 -
2.1.2. De invalshoeken	- 7 -
2.2. Getuigenissen uit de praktijk	- 8 -
3. Resultaten van de bevraging	- 9 -
3.1. Beeld van de respondenten	- 9 -
3.1.1. Functie van de respondent	- 9 -
3.1.2. Bestuur: stad/gemeente of OCMW	- 9 -
3.1.3. Provincie	- 10 -
3.1.4. Indeling volgens het ruimtelijk structuurplan	- 12 -
3.2. De aandacht voor vrijwilligers(werk) in de gemeente	- 12 -
3.2. De aandacht voor vrijwilligers(werk) in de gemeente	- 13 -
3.2.1. Heeft u zicht op het vrijwilligerswerk dat verricht wordt in uw gemeente?	- 13 -
3.2.2. Staat het vrijwilligerswerk van uw gemeentebestuur/OCMW op de agenda?	- 14 -
3.2.3. Is er in het algemeen gemeentelijk beleidsplan/meerjarenplan OCMW aandacht – over de sectoren heen – voor vrijwilligers(werk) of verenigingen?	- 15 -
3.2.4. Doet uw gemeente een beroep op vrijwilligers?	- 16 -
3.2.5. Ondersteunt uw gemeentebestuur/OCMW particulier vrijwilligerswerk?	- 17 -
3.3. Specificaties over de ondersteuning van het vrijwilligerswerk	- 19 -
3.3.1. De ondersteuning van het vrijwilligerswerk in de gemeente: financieel - operationeel - promotioneel ..	- 19 -
3.3.2. Hoe beoordeelt u de ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeente?	- 21 -
3.3.3. Merkt u dat de jongste twee jaar de ondersteuning van vrijwilligers/vrijwilligers-werk/verenigingen in uw gemeente is versterkt?	- 22 -
3.3.4. Hoe beoordeelt u het beleid voor vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeente?	- 22 -
3.4. Knelpunten en problemen	- 24 -
3.5. Toekomstverwachtingen	- 28 -
3.6. Varia	- 31 -
4. Een volwassen jeugd-vrijwilligersbeleid	- 36 -
4.1. Het JOC: geschiedenis en voorstelling	- 36 -
4.2. En de vrijwilligers?	- 36 -
4.2.1. De Stedelijke Jeugddienst	- 37 -
4.2.2. De Stedelijke Jeugdraad	- 37 -
4.2.3. Jeugdhuis De Schuur	- 37 -
4.2.4. Speelpleinwerking	- 38 -
4.3. Vrijwilligers baas!	- 38 -
4.4. Izegemse praktijken	- 38 -
4.4.1. De fuifzaal en fuifbijbel	- 38 -
4.4.2. Aknee	- 38 -
4.4.3. Speelpleinanimatoren in tijden van betaalde vakantiejobs	- 38 -
4.5. De Meetkamer	- 39 -
4.6. Plusminus	- 39 -
5. Vrijwilligers met Klank	- 40 -
5.1. Rockardinal?	- 40 -
5.2. Vrijwillige ambtenaren, vrijwillige vzw	- 40 -
5.3. De leerschool van Jette: het precedentengevaar?	- 41 -
5.4. Het unieke geval 'Brussel'	- 41 -
5.5. De Meetkamer	- 41 -
Plusminus	- 42 -
6. Geen sport zonder vrijwilliger?	- 43 -
6.1. De (grote) betekenis van het vrijwilligerswerk in de sport	- 43 -
6.2. Beleid of geen beleid?	- 44 -
6.3. Wat doet de sportdienst in Geel?	- 44 -
6.4. De wisselwerking tussen de sportdienst en de vrijwilligers	- 45 -
6.5. Geelse sportieve knelpunten	- 45 -
6.6. De meetkamer	- 46 -
6.7. Plusminus	- 47 -
7. Compostmeesters: een goede start is half gewonnen	- 48 -

7.1. Vlaamse meester-vrijwilligers.....	- 48 -
7.2. De 'carrière' van een Kortenbergse compostmeester	- 48 -
7.3. Composteren op z'n Kortbergs.....	- 49 -
7.4. De meetkamer	- 49 -
7.5. Plusminus	- 50 -
8. Wijkontwikkeling veroverst stad	- 51 -
8.1. Van achterstelling tot ontwikkeling.....	- 51 -
8.2. De kern van de zaak; de werking.....	- 51 -
8.3. En de vrijwilligers?	- 52 -
8.4. Concreet: enkele voorbeelden uit de wijk Winterslag	- 52 -
8.5. De meetkamer	- 53 -
8.6. Plusminus	- 54 -
9. Lokale dienstencentra: een broodnodige vrijwilligerswerking	- 55 -
9.1. Even situeren	- 55 -
9.2. De driehoek personeel, vrijwilligers en vrijwilligerscoördinator	- 55 -
9.3. Professionaliteit in de vrijwilligerswerking: tien geboden	- 56 -
9.4. De Meetkamer	- 57 -
9.5. Plusminus	- 58 -
10. Een eenheid in de verscheidenheid?	- 59 -
10.1. Hoe het groeide... ..	- 59 -
10.2. Opzet en werkwijze.....	- 59 -
10.3. De Meetkamer	- 60 -
10.4. Plusminus	- 62 -
11. Conclusies	- 63 -
11.1. Kwantitatief onderzoek	- 63 -
11.2. Getuigenissen uit de praktijk	- 63 -
11.3. Belangrijkste resultaten van de on line-enquête	- 64 -
11.3.1. Representatief onderzoek	- 64 -
11.3.2. Zicht op en aandacht voor vrijwilligerswerk	- 64 -
11.3.3. Ondersteuning van het vrijwilligerswerk	- 64 -
11.3.4. Knelpunten en problemen vanuit het gemeentebestuur/OCMW	- 65 -
11.3.5. Toekomstverwachtingen i.v.m. inhoud, instrumenten en methodieken	- 65 -
11.3.6. Kennis van de Steunpunten.....	- 65 -
11.3.7. Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen	- 66 -
11.4. Belangrijkste beschouwingen uit de praktijkervaringen	- 66 -
11.4.1. De context: 'ieders vriend en niemands kind'	- 66 -
11.4.2. Nood aan een vrijwilligerswerkbeleid op lokaal niveau of een lokaal ondersteuningsbeleid voor vrijwillig engagement?	- 67 -
11.4.3. Behoeft aan visie en een divers instrumentarium	- 68 -
11.4.4. Sectoroverschrijdend en integraal vrijwilligersbeleid.....	- 69 -
11.4.5. Meer onderzoek, meer kennis, duidelijker afbakening wat er is en wat gewenst is	- 69 -
Algemeen besluit.....	- 70 -
Bijlage 1 – Vragenlijst zoals on-line verschenen.....	- 71 -
Lokaal beleid, vrijwilligers en vrijwilligerswerk in Vlaanderen	- 71 -
1. Zicht krijgen op de aandacht voor vrijwilligers en vrijwilligerswerk.....	- 72 -
2. Specificaties ondersteuning vrijwilligerswerk.....	- 73 -
3. Knelpunten/problemen	- 74 -
4. Toekomstverwachtingen.....	- 75 -
5. Varia.....	- 75 -
Bijlage 2 – Leidraad cases.....	- 76 -
Bibliografie	- 77 -

1. Inleiding

Burgers vervullen op lokaal niveau maatschappelijke functies die voor de gemeenschap waardevol, nuttig en verrijkend zijn. Hun vrijwilligerswerk vormt een symbolisch kapitaal dat bijdraagt tot het democratisch functioneren van de maatschappij. Het levert een 'opbrengst' op die als nuttig (en noodzakelijk) wordt beschouwd. Het vrijwilligerswerk voorziet in behoeften die anders waarschijnlijk niet ingewilligd zouden worden of waarvoor we een hoge prijs zouden moeten betalen.

Vrijwilligerswerk is in de lokale samenleving verweven: in de adviesraden, de talrijke jeugd-, sport-, milieu- en cultuurverenigingen, de monumentenzorg, toerisme en vrije tijd, politieke organisaties, welzijnsdiensten en -voorzieningen, ziekenzorg, senioren enz. Elke gemeente engageert vrijwilligers: voor de speelpleinwerking, de Grabbelpas, de werking van de bibliotheek, het cultuur- of gemeenschapscentrum, de musea, de seniorenwerking enz. Ook het OCMW met onder meer de dienstencentra, rust- en verzorgingstehuizen, ziekenhuizen, mindermobielencentrales enz. schept een belangrijk aanbod voor het vrijwilligerswerk op lokaal niveau.

Gelukkig krijgen vrijwilligers ook veel terug: hun 'werk' geeft voldoening, het smeedt een actieve betrokkenheid met de eigen omgeving, levert een sociaal netwerk, bezorgt hun een sterk gevoel van eigenwaarde enz. Maar is dat voldoende? Wordt het vrijwilligerswerk niet als te vanzelfsprekend beschouwd? Als vrijwilligers inderdaad voor een belangrijke dynamiek zorgen in de samenleving, moeten ze dan niet uitdrukkelijker worden (h)erkend? Is het belangrijk dat ze ook in de toekomst hun rol blijven opnemen? En wat betekent zo iets in de context van de toenemende vergrijzing en een meer individualistische en consumptieve samenleving?

De Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk, inclusief Het Punt vzw in Brussel, gaan in dit boek na in hoeverre het vrijwilligerswerkbeleid lokaal aanwezig is en hoe er vandaag mee wordt omgegaan door de Vlaamse en Brusselse lokale besturen met name de gemeentebesturen en OCMW's. Het is een eerste verkennende stap in het antwoord op belangrijke vragen: vinden lokale besturen het vrijwilligerswerk belangrijk, hoe ondersteunen zij het en hoe wordt dit beleidsmatig vertaald? Welke knelpunten ervaren ze en wat zijn de verwachtingen voor de toekomst?

Het eerste deel is de weergave van een kwantitatief onderzoek. Dat peilde in Vlaanderen voor het eerst naar de beleidsaandacht voor het lokaal vrijwilligerswerk van de Vlaamse en Brusselse gemeentebesturen en OCMW's. Het onderzoek richtte zich – in de driehoek lokaal bestuur, inwoners en middenveld – op de relatie tussen bestuur/beleid en inwoners.

In het tweede deel van het boek worden zeven praktijkvoorbeelden diepgaander geanalyseerd, uitgaande van de vraag: onder welke voorwaarden kan het vrijwilligerswerk optimaal functioneren? Daarnaast zijn de praktijkvoorbeelden ook smaakmakers 'uit het veld'. Het doet er niet erg toe over welk gemeentebestuur/OCMW het in deze gevallen gaat: de getuigenissen zullen lezers hoogstwaarschijnlijk bekend in de oren klinken. Dat was de bedoeling. In elke case wordt in de rubriek 'de meetkamer' gereflecteerd door een bevoorrechte getuige. Hij of zij tracht vanuit eigen ervaringen de case te verbinden met de resultaten van het kwantitatieve gedeelte en kritisch te benaderen.

Het geheel van het onderzoek stelde de auteurs in staat om in het derde deel algemene beschouwingen te formuleren die voorwaardenscheppend en ondersteunend zijn voor een vrijwillig engagement als één van de fundamenteën van onze democratische samenleving.

Het onderzoek werd uitgevoerd door de VVSG, in opdracht van de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt vzw in Brussel. Hilde Plas, stafmedewerker VVSG, en Els Tijskens, extern consulente, zijn de auteurs. Patrick De Rynck stond mee in voor de redactie. Voor de verwerking van de bevraging van het kwantitatieve gedeelte werd een beroep gedaan op MEMORI, de onderzoeksgroep van de Katholieke Hogeschool Mechelen.

DE PROVINCIALE STEUNPUNTEN VOOR VRIJWILLIGERSWERK

In 1998 startte de provincie Limburg als eerste, samen met het Vlaams Steunpunt voor Vrijwilligerswerk (het voormalige Platform voor Voluntariaat), een Provinciaal Steunpunt voor Vrijwilligerswerk op. Het doel was vrijwilligers en hun organisaties te ondersteunen en het vrijwilligerswerk te stimuleren. De volgende jaren ontstonden ook in de andere provincies en in Brussel steunpunten voor vrijwilligerswerk. Vlaams-Brabant begon in 2000 als laatste met de uitbouw daarvan.

In de aanvangsfase concentreerde hun werking zich op het koppelen van kandidaat-vrijwilligers en rekruterende organisaties, op basis van de geautomatiseerde Databank Vrijwilligers. Later werden – naargelang van de behoeften – bijkomende acties ondernomen: informatie en vorming, deskundigheidsbevordering bij vrijwilligersorganisaties, studiedagen, promotiecampagnes en publicaties... De Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk ambiëren een intermediaire en coördinerende rol op provinciaal vlak.

Elk Provinciaal Steunpunt heeft in de voorbije jaren een eigen werking en dynamiek uitgebouwd. Daarnaast vinden de Steunpunten het uiterst belangrijk om hun ideeën met elkaar uit te wisselen en gezamenlijke acties uit te werken. Dit boek is er daar een van.

2. Onderzoeksopzet en methodologie

Het rapport heeft twee invalshoeken. Het beschrijft de resultaten van een kwantitatief onderzoek dat zich tot alle Vlaamse gemeenten richtte, inclusief Brussel. Vervolgens presenteert het zeven getuigenissen van zeer (h)erkenbare praktijken. Daarin worden ook enkele gegevens uit deel 1 geïntegreerd en vanuit de praktijk – door commentatoren - kritisch bekeken.

2.1. Het kwantitatieve onderzoek

2.1.1. Eerste verkenning

Een on line-enquête werd op de VVSG-website gelanceerd op 18 november 2002 en afgesloten op 23 december 2002. De enquête peilde naar de aandacht voor het lokaal vrijwilligerswerk in de Vlaamse en Brusselse gemeenten. Het is in Vlaanderen en Brussel voor het eerst dat een dergelijk kwantitatief onderzoek plaatsvond bij de gemeentebesturen en OCMW's. Het doel was een 'snelle peiling' uit te voeren om een eerste indruk vast te leggen over hoe lokale besturen kijken naar en omgaan met 'hun' vrijwilligerswerk. Omdat het vrijwilligerswerk en het gevoerde beleid voor lokaal vrijwilligerswerk in Vlaanderen (België) veelal sectoraal/thematisch wordt benaderd werden de gemeente- en OCMW-secretarissen aangesproken. Zij vervullen immers een 'helikopterfunctie' ten aanzien van de gemeentelijke of OCMW-werking en zij zijn als dusdanig het best geplaatst om aan dit onderzoek te participeren. De keuze van 1 aanspreekpunt per bestuur lag ook voor de hand gezien de beperkte middelen van deze verkenning. Door deze keuze moet er omzichtig met de resultaten van dit onderzoek worden omgegaan. Bij de interpretatie van de gegevens moet steeds voor ogen worden gehouden dat:

- de lokale besturen - veelal de betrokken secretarissen - getracht hebben een zo correct mogelijk antwoord te geven op gestelde vragen. Het gaat hier in de eerste plaats om de perceptie en interpretatie van de respondenten en niet om een exacte statistische meting
- niet iedere secretaris – respondent - hetzelfde verstaat onder het begrip 'vrijwilligerswerk'. In het begeleidende schrijven bij de vragenlijst werd de meest gangbare definitie uitgelegd. Maar dan nog is een secretaris – vanuit zijn functie – vaak niet vertrouwd met de beleidsinvulling en de praktijk rond vrijwilligerswerk in de zeer diverse sectoren
- de vragenlijst on line werd afgenomen en 78 vragen bevatte: een respondent mist met een dergelijke werkwijze het totaaloverzicht en wordt misschien onnauwkeuriger naargelang de tijd die het invullen in beslag neemt...

2.1.2. De invalshoeken

De onderwerpen van de vragen kunnen onderverdeeld worden in vijf invalshoeken¹:

- de mate van aandacht voor vrijwilligerswerk
- de ondersteuning van het vrijwilligerswerk: financieel, operationeel, promotioneel
- de knelpunten en problemen, vanuit het gemeentebestuur/OCMW
- de toekomstverwachtingen
- de kennis van de bestaande steunpunten

VRIJWILLIGERSWERK: begrensd?

Vrijwilligerswerk is

1. een activiteit met
2. niet verplicht karakter
3. ten behoeve van anderen of van de samenleving
4. die onbezoldigd
5. in min of meer georganiseerd verband wordt verricht
6. door een natuurlijke persoon.

Bv. adviesraden, jeugd-, sport-, milieu- en cultuurverenigingen, politieke organisaties, welzijnsdiensten, ziekenzorg...

(Uit: B. Van Bugghenhouet en S. D'Hondt, *Statuut van de vrijwilliger: knelpunten en oplossingen*, 1989, in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, uitgeverij Maklu)

¹ Als bijlage 1 - vragenlijst zoals on line verschenen.

Vrijwillige inzet (GEEN Vrijwilligerswerk) is

1. een activiteit
 2. met onverplicht karakter
 3. ten behoeve van de familie, anderen of de samenleving die
 4. al dan niet licht wordt vergoed en
 5. ongeorganiseerd wordt verricht.
- Bv. bloed geven, een financiële gift, de zorg voor familieleden of bureu

Vergoede vrijwillige inzet (GEEN Vrijwilligerswerk) is

1. een activiteit
 2. met onverplicht karakter
 3. maar die niet noodzakelijk beroepsmatig wordt verricht
 4. door een natuurlijk persoon
 5. ten behoeve van anderen of van de samenleving
 6. waarvoor een vergoeding wordt betaald die de kosten overstijgt.
- Bv. onthaalmoeders, vrijwillige brandweer, voetbalstewards

Enkele voorbeelden

Wie zich in een buurtcomité of vereniging inzet om geld in te zamelen voor een dure medische behandeling van een ziek buurmeisje, is een vrijwilliger. Het meisje is geen familie. De hulp die men voor het meisje wil organiseren, is anders dan de hulp voor een zieke moeder of dochter. De inzameling gebeurt vrijwillig en zonder bezoldiging.

Als acteur van een amateurtoneelgezelschap ben je geen vrijwilliger. Je repeteert en je treedt af en toe op. Maar je trekt niet mee aan de kar van de vereniging. Je organiseert de optredens niet, je regisseert niet, geeft geen les, zit niet in het bestuur, draagt geen financiële verantwoordelijkheid. Je doet gewoon mee.

Als opvangmoeder zet je je in voor de verzorging en opvoeding van baby's en peuters. Je hebt geen arbeidscontract. Maar je krijgt een vergoeding die je kosten overstijgt. Geen vrijwilligerswerk.

2.2. Getuigenissen uit de praktijk

In het tweede gedeelte komen zeven praktijkvoorbeelden uitvoerig in beeld. Dit deel heeft de volgende doelstellingen:

- de onderzoeksresultaten van de enquête verfijnen en duiden
- inspireren
- beschouwingen te formuleren die voorwaardenscheppend en ondersteunend zijn voor het vrijwilligerswerk op lokaal niveau.

Een casestudie vertrekt - zoals het onderzoek - van de vraagstelling in hoeverre het thema 'lokaal vrijwilligerswerkbeleid' gemeentelijk aanwezig is en hoe het ingevuld wordt of zou kunnen worden. Voor elke provincie én Brussel is er één case; voor Limburg (Genk) zijn er twee voorbeelden omdat hier ook een case werd uitgewerkt binnen het OCMW.

Bij de keuze van de voorbeelden werd rekening gehouden met de representativiteit voor de verschillende gemeentelijke profielen - kleine gemeente, plattelandsgemeente, centrumstad, grootstad - en voor de typische sectoren van het vrijwilligerswerk - sociaal beleid, cultuur, sport, jeugd en seniorenwerking. De gekozen praktijkvoorbeelden hoefden niet 'voorbeeldig' te zijn. Er is vooral getracht cases te brengen die (h)erkenbaar zijn, die voor andere lokale besturen inspirerend werken, die misschien dezelfde problemen aankaarten en die soms creatieve oplossingen bieden, maar soms ook helemaal niet. Het was niet de bedoeling om praktijkvoorbeelden naar voren te schuiven.

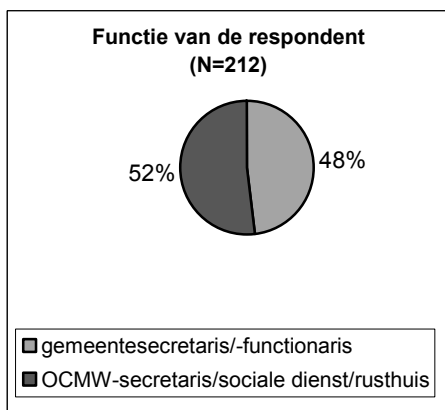
Elk praktijkvoorbeeld bevat een rubriek 'de meetkamer'. De bedoeling hiervan is dat een externe commentator de case verbindt met de resultaten van het kwantitatieve gedeelte. Daarnaast wordt de case in een bredere context geplaatst door eigen kritische reflecties en beschouwingen vanuit de praktijk van de bevoorrechte getuige. De beslissing om elke case langs een meetlat te leggen overschrijdt de oorspronkelijke opdracht. Ze werd in december 2003 genomen. De opdrachtgevers en auteurs beoordeelden de meerwaarde als een noodzakelijke verrijking van het referentiekader.

3. Resultaten van de bevraging

3.1. Beeld van de respondenten

In totaal werden 212 vragenlijsten ingevuld en in beschouwing genomen. Een 20-tal lokale besturen liet weten – om diverse redenen – niet te participeren aan dit onderzoek. Op een maximum van 616 potentiële respondenten bedraagt de respons 34.6%. De resultaten van dit onderzoek zijn representatief² voor de populatie van gemeentebesturen en OCMW's. Van de Brusselse gemeenten kregen de onderzoekers geen ingevulde vragenlijsten terug. De Brusselse situatie komt dus niet aan bod in dit eerste gedeelte van de publicatie.

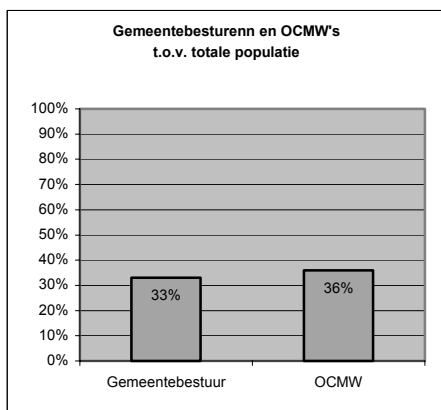
De volgende tabellen en grafieken geven een beeld van de samenstelling van de lokale respondenten: de functie van de respondent, de aard (gemeentebestuur of OCMW), de regionale verdeling volgens provincie en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV).

3.1.1. Functie van de respondent

102 gemeentesecretarissen vulden de vragenlijst in en 110 OCMW-secretarissen, respectievelijk 48,1% en 51,9%. Onder het begrip 'gemeentesecretaris/-functionaris' vallen ook waarnemende gemeentesecretarissen, stafmedewerkers, administratieve medewerkers, coördinatoren vrijwilligerswerk en andere functionarissen en diensthoofden van de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld.

Onder 'OCMW-secretaris' vallen tevens waarnemende OCMW-secretarissen, maatschappelijk assistenten en coördinatoren welzijnszorg en directeurs van rusthuizen en sociale diensten.

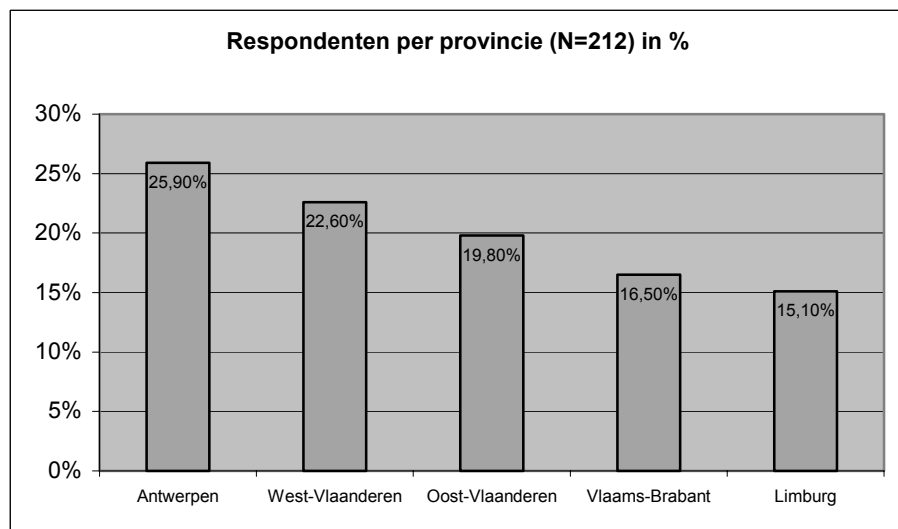
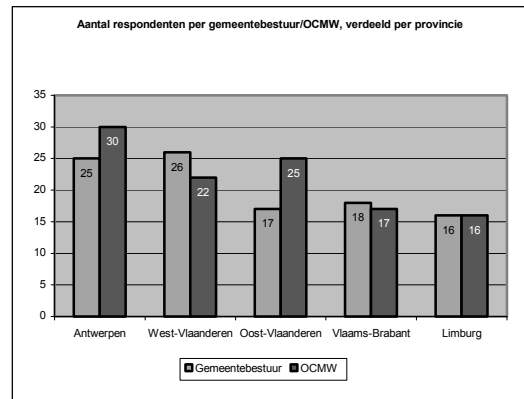
3.1.2. Bestuur: stad/gemeente of OCMW

De grafiek hiernaast geeft per lokaal bestuur het procentuele aantal respondenten aan ten opzichte van de totale populatie: 102 op 308 gemeentebesturen, 110 op 308 OCMW's.

² Bij de interpretatie van statistische berekeningen wordt steeds een betrouwbaarheidsmarge van 95% gehanteerd. Bij een betrouwbaarheidsinterval van 95% geldt een foutmarge van 4.46%.
D.w.z. dat het reële percentage in de populatie maximum 4.46% boven of onder de gemeten waarde ligt.

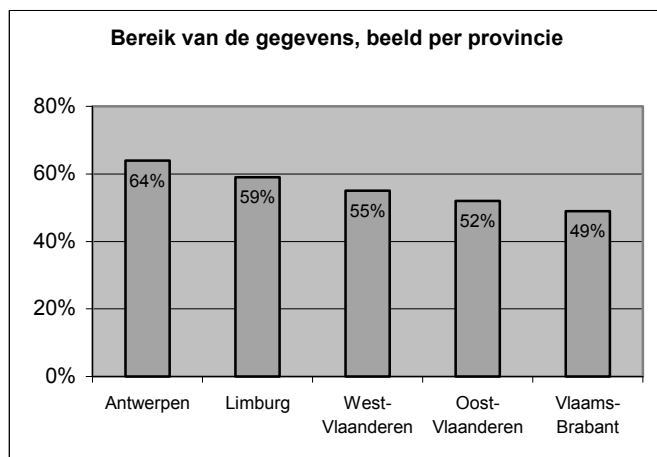
3.1.3. Provincie

Met 55 respondenten (25.9%) is de provincie Antwerpen het sterkst vertegenwoordigd in de resultaten (van de 55 zijn er 25 gemeentesecretarissen en 30 OCMW-secretarissen). Met 32 respondenten (15.1%) is de provincie Limburg het minst sterk vertegenwoordigd.

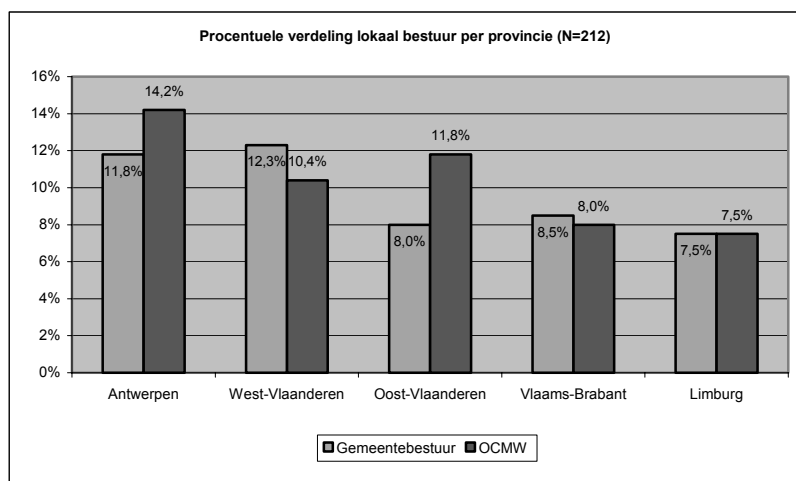

Dit staafdiagram geeft de procentuele verdeling van het aantal respondenten per provincie. [som = 100%]

Het bereik van de gegevens geanalyseerd per provincie geeft een verdeling tussen de 64 en 49%. Dit betekent bijvoorbeeld voor Antwerpen dat 64% van de gemeenten antwoordden: enkel het gemeentebestuur, enkel het OCMW of beide.

De grafiek hieronder geeft per provincie de verdeling weer van het lokaal bestuur dat deelnam aan de enquête. Elke afzonderlijke staaf staat ten opzichte van het totaal aantal respondenten (212 of 100%) - de som van alle staven is 100. De verdeling tussen gemeentelijke en OCMW-respondenten is in alle provincies ongeveer gelijk, behalve in Oost-Vlaanderen, waar we een verschil van 3.8% opmerken.

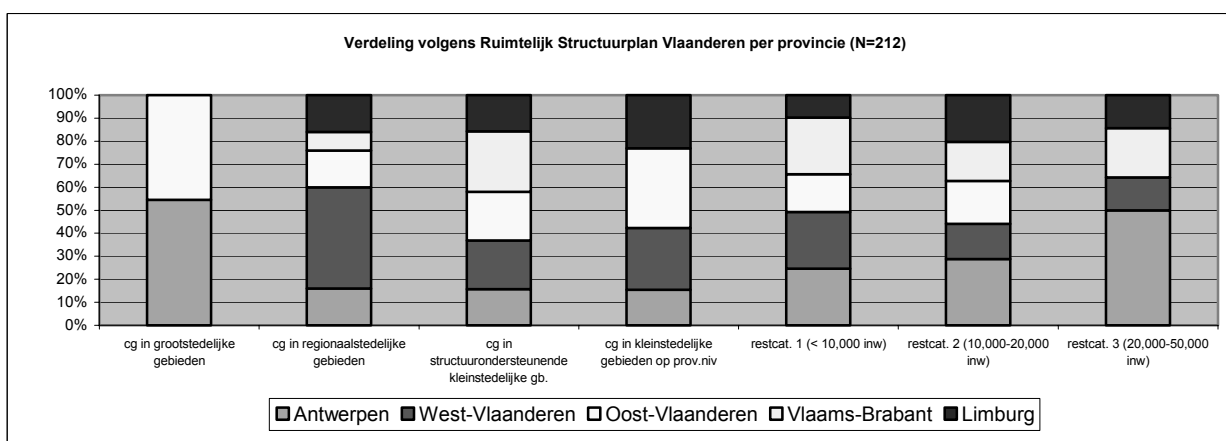
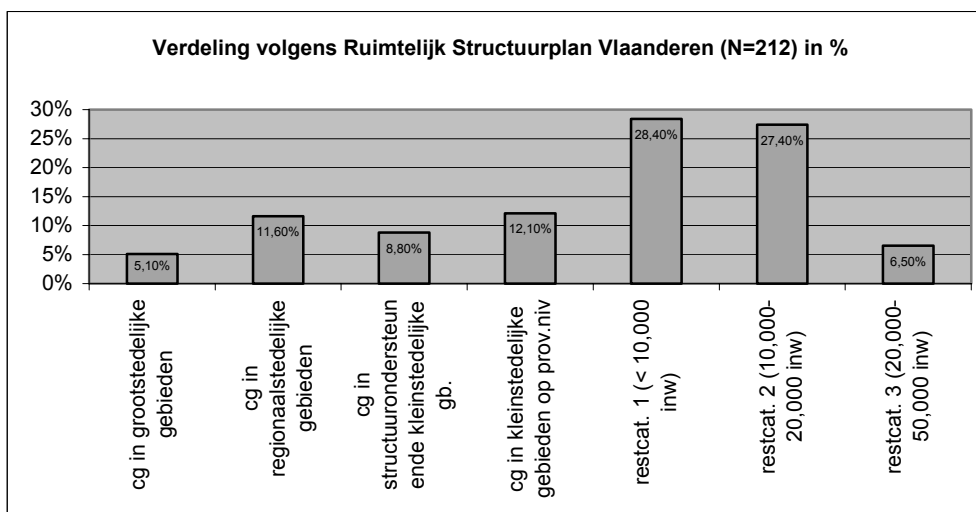

Lokaal bestuur verdeeld per provincie					
			stad/gemeente	OCMW	Totaal
provincie	Antwerpen	Aantal respondenten	25	30	55
		% binnen provincie	45,5%	54,5%	100,0%
		% binnen type bestuur	24,5%	27,3%	25,9%
		% van het Totaal	11,8%	14,2%	25,9%
	Limburg	Aantal respondenten	16	16	32
		% binnen provincie	50,0%	50,0%	100,0%
		% binnen type bestuur	15,7%	14,5%	15,1%
		% van het Totaal	7,5%	7,5%	15,1%
	Oost-Vlaanderen	Aantal respondenten	17	25	42
		% binnen provincie	40,5%	59,5%	100,0%
		% binnen type bestuur	16,7%	22,7%	19,8%
		% van het Totaal	8,0%	11,8%	19,8%
	Vlaams-Brabant	Aantal respondenten	18	17	35
		% binnen provincie	51,4%	48,6%	100,0%
		% binnen type bestuur	17,6%	15,5%	16,5%
		% van het Totaal	8,5%	8,0%	16,5%
West-Vlaanderen	Aantal respondenten	26	22	48	
	% binnen provincie	54,2%	45,8%	100,0%	
	% binnen type bestuur	25,5%	20,0%	22,6%	
	% van het Totaal	12,3%	10,4%	22,6%	
Totaal	Aantal respondenten	102	110	212	
	% binnen provincie	48,1%	51,9%	100,0%	
	% binnen type bestuur	100,0%	100,0%	100,0%	
	% van het Totaal	48,1%	51,9%	100,0%	

3.1.4. Indeling volgens het ruimtelijk structuurplan

Onderstaande grafiek geeft de verdeling weer tussen de 7 categorieën³ waarin de steden en gemeenten worden ingedeeld op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

(1 balkje = 100%)

³ In dit rapport gebruiken we codes gaande van 1 tot 7 om de verschillende categorieën van de verdeling in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) aan te geven, 'Cg' staat voor centrumgemeenten. RSV 1= cg in de grootstedelijke gebieden; RSV 2 = cg in de regionaalstedelijke gebieden; RSV 3 = cg in de structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden; RSV 4 = cg in de kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau. De restcategorie is onderverdeeld in 4 subcategorieën; RSV 5 = restcategorie 1 (< 10.000 inw), RSV 6 = restcategorie 2 (10.000-20.000 inw), RSV 7= restcategorie 3 (20.000-50.000 inw), RSV 8=restcategorie 4 (> 50.000 inw). In de restcategorie 8 werden geen respondenten geteld, deze categorie werd weggelaten.

3.2. De aandacht voor vrijwilligers(werk) in de gemeente

De volgende vragen kwamen in de vragenlijst aan bod over het algemeen beeld van het vrijwilligerswerk in een gemeente:

“Heeft u zicht op het vrijwilligerswerk dat verricht wordt in uw gemeentebestuur/OCMW?”

“Staat het vrijwilligerswerk van uw gemeentebestuur/OCMW op de agenda?”

“Is er in het algemeen gemeentelijk beleidsplan van uw gemeente/meerjarenplan OCMW aandacht – over de sectoren heen – voor vrijwilligers, vrijwilligerswerk of verenigingen?”

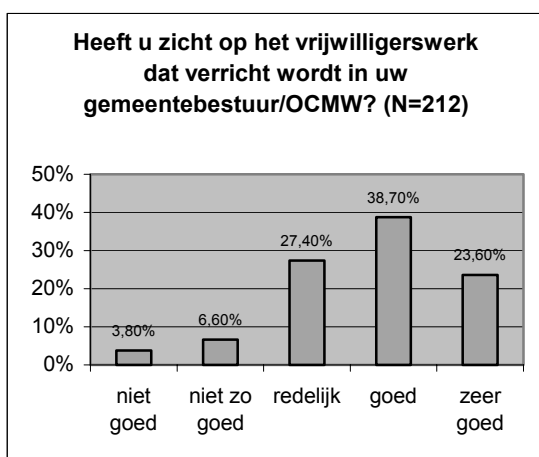
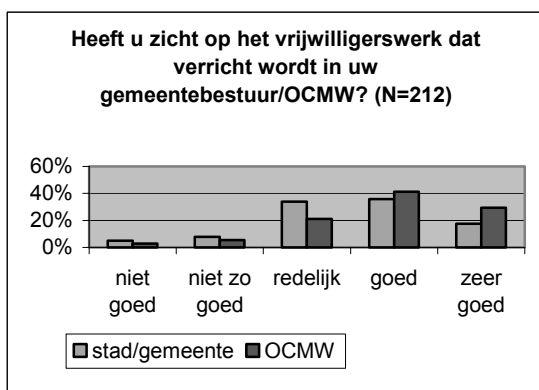
“Doet uw gemeentebestuur/OCMW een beroep op vrijwilligers?” => in welke sectoren?

“Kan u een raming geven van het aantal vrijwilligers geëngageerd door uw gemeentebestuur/OCMW?” => waarvoor worden de vrijwilligers ingezet?

“Ondersteunt uw gemeentebestuur/OCMW particulier vrijwilligerswerk?” => in welke sectoren?

3.2.1. Heeft u zicht op het vrijwilligerswerk dat verricht wordt in uw gemeente?

Bijna 1 op 4 van de respondenten – of 23.6% - vindt dat hij/zij een zeer goed beeld heeft van het vrijwilligerswerk in zijn bestuur. 38.7% spreekt van een goed beeld. Een minderheid van 10.4% vindt dat hij/zij een niet (zo) goed beeld heeft van het vrijwilligerswerk in het eigen bestuur.

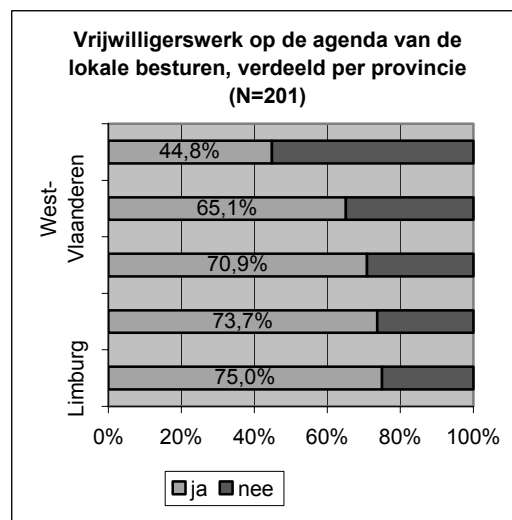
De antwoorden van de OCMW's geven aan dat ze binnen hun bestuur een beter zicht hebben op het lokaal vrijwilligerswerk dan de gemeentebesturen. Er bestaat een significant⁴ verschil tussen de scores van beide besturen.

⁴ Statistische significantie wil zeggen dat er met een zekerheid van 95% kan gesteld worden dat een bepaalde uitkomst (%) niet te wijten is aan het toeval, maar wijst op een verschil dat significant of belangrijk genoeg is om de nulhypothese te verwerpen. De nulhypothese is de veronderstelling dat er geen relatie is. De 95%-grens is gebaseerd op de grootte van de groep van respondenten.

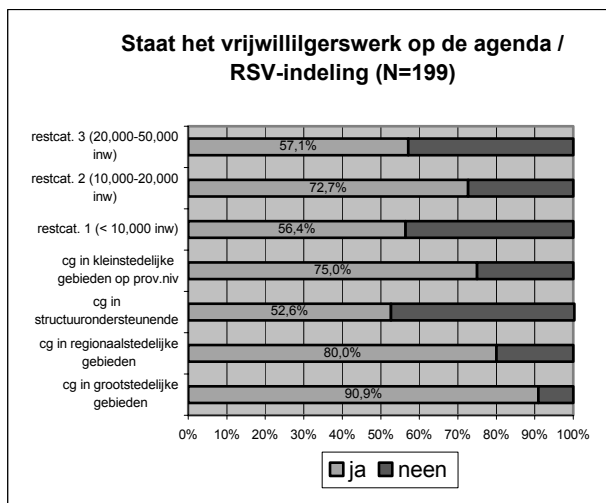
3.2.2. Staat het vrijwilligerswerk van uw gemeentebestuur/OCMW op de agenda?

Volgens 63% van de respondenten staat het vrijwilligerswerk op de lokale agenda. Dit betekent dat het thema aan bod komt in de lokale werking: gemeenteraad /OCMW-raad, op het overlegcomité gemeentebestuur/OCMW, op het college, in hoorzittingen, in commissies...

Volgens bijna 1 op 3 staat het vrijwilligerswerk niet op de agenda. 7% wist het niet of gaf geen antwoord.

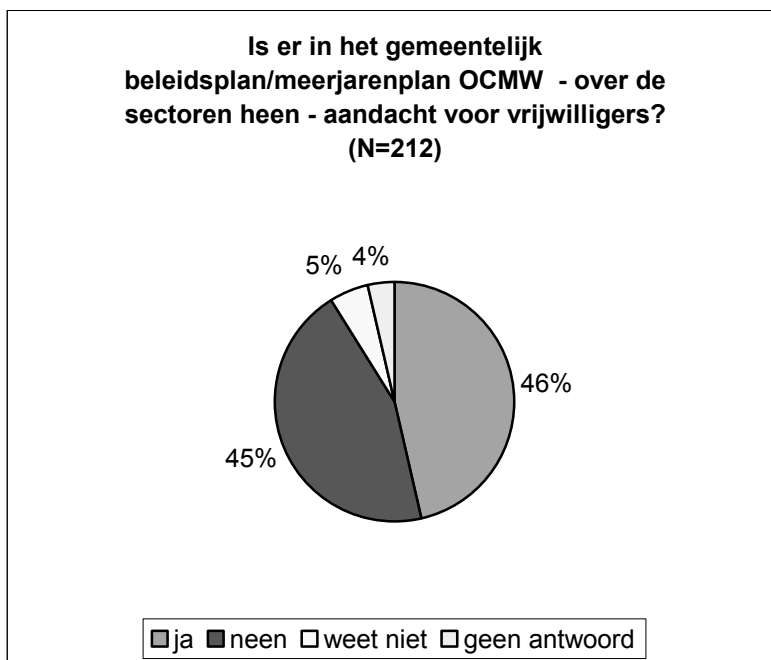

Er zijn duidelijke verschillen tussen de provincies. In Limburg antwoordt 75% van de respondenten dat het vrijwilligerswerk op de agenda van de lokale besturen staat. In Vlaams-Brabant is dat minder dan de helft (44,8%).

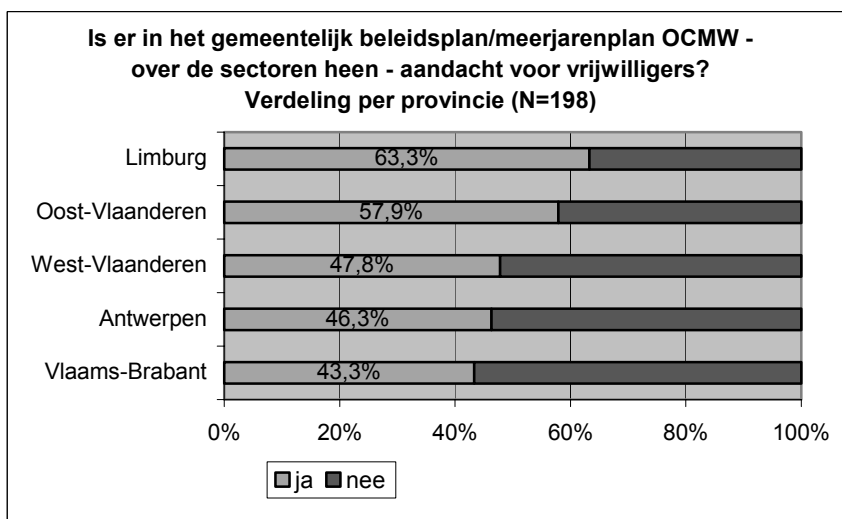

De antwoorden van de respondenten geven aan dat in de centrumgemeenten in de grootstedelijke gebieden het vrijwilligerswerk het meest op de agenda staat, in de centrumgemeenten in de structuurondersteunende-kleinstedelijke gebieden het minst.

3.2.3. Is er in het algemeen gemeentelijk beleidsplan/meerjarenplan OCMW aandacht – over de sectoren heen – voor vrijwilligers(werk) of verenigingen?

Op de vraag of er aandacht is voor vrijwilligers(werk) en verenigingen in het gemeentelijk beleidsplan of het OCMW-meerjarenplan wordt er ongeveer gelijk geantwoord door beide besturen (45/46%). Dit cijfer ligt beduidend lager dan het cijfer dat gegeven werd door de gemeentebesturen/OCMW's op de vraag of het vrijwilligerswerk op de lokale agenda staat (63%), zie 3.2.2.

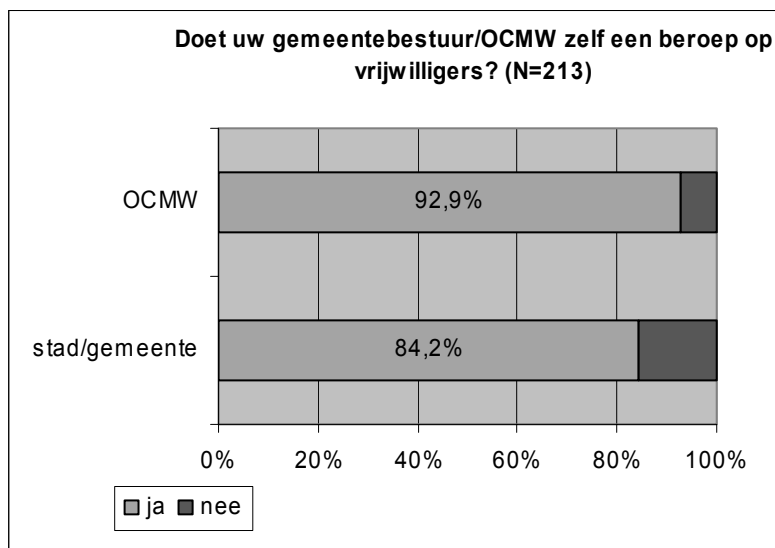

De antwoorden geven aan dat in de provincie Limburg het vrijwilligerswerk het vaakst wordt opgenomen in het algemeen beleidsplan van de gemeente of het meerjarenplan van het OCMW. De provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen scoren het laagst.

De centrumgemeenten in de grootstedelijke gebieden scoren het hoogst. Bij de kleinste steden/gemeenten (restcategorie 1 [< 10.000 inwoners]) gaat er het minst aandacht – over de sectoren heen - naar vrijwilligers in het beleidsplan/meerjarenplan. Zoals de vorige grafieken aangeven (vrijwilligerswerk op de agenda), is er in de kleinere gemeenten ook aandacht voor het lokaal vrijwilligerswerk maar wordt dit blijkbaar niet vertaald in plannen.

3.2.4. Doet uw gemeente een beroep op vrijwilligers?

89% van de ondervraagden geeft aan dat ze een beroep doen op vrijwilligers, 11% zegt geen beroep te doen op vrijwilligers. De provincie West-Vlaanderen haalt het hoogste percentage 'ja'-antwoorden (93.6%) en Oost-Vlaanderen het laagste (80.5%). Daarnaast is het vooral de restcategorie (RSV) die in vergelijking met de andere categorieën zegt minder vaak een beroep te doen op vrijwilligers.

Zowel de gemeentebesturen als OCMW's doen zelf een beroep op vrijwilligers. 92.9% van de OCMW-respondenten zeggen een beroep te doen op vrijwilligers, bij de respondenten van de gemeentebesturen ligt dit cijfer – 84.2% - significant lager.

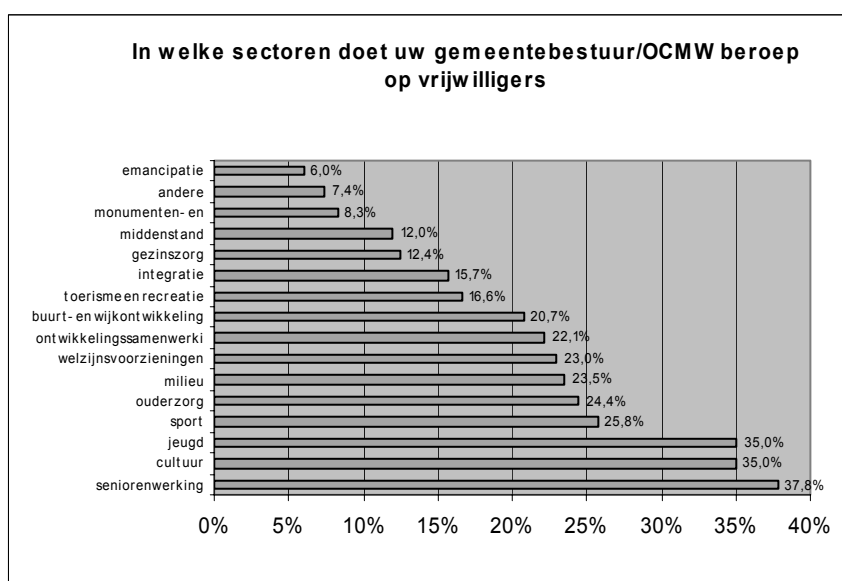
Deze gegevens moeten uiterst voorzichtig gehanteerd worden. Het gaat om een bevraging, niet om een exacte meeting. De cijfers die de gemeentebesturen aangeven voor de vrijwillige inzet in hun gemeente zijn onderschat. In de meetkamer van de case rond jongerenbeleid – punt 4.5. – wordt dit door de commentator terecht aangehaald.

De respondenten van de centrumgemeenten in regionaal-stedelijke gebieden antwoorden allemaal dat ze een beroep doen op vrijwilligers in hun gemeentebestuur/OCMW. De kleinste categorie (restcategorie 1 (< 10.000 inwoners)) haalt het laagste 'ja'-percentage (81.7%). Wellicht wordt het vrijwilligerwerk door de respondenten van kleinere gemeenten niet als dusdanig herkend.

Aansluitend werd de vraag gesteld in welke sectoren men vooral een beroep doet op vrijwilligers, met meerdere antwoordmogelijkheden.

De grafiek hieronder geeft een beeld van de algemene frequentieverdeling van de antwoorden.

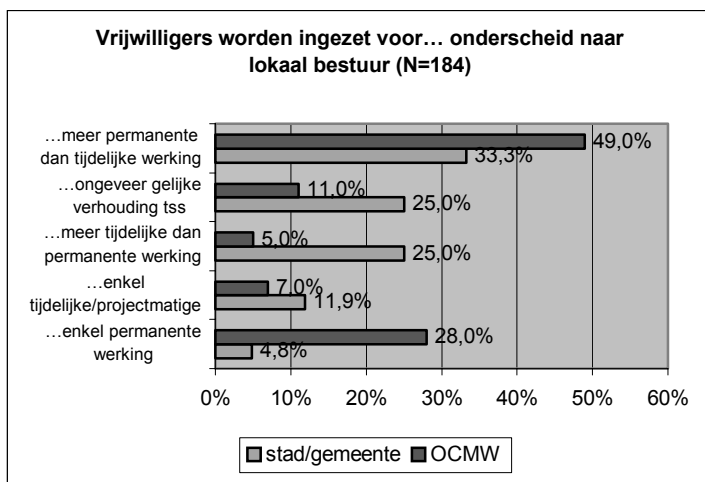
Hoge scores halen seniorenwerking, cultuur en jeugd. Ook sport, ouderenzorg, milieu, welzijnsvoorzieningen, ontwikkelingssamenwerking en buurt- en wijkontwikkeling scoren relatief goed. Sectoren die in mindere mate door de respondenten worden vermeld zijn emancipatie, monumenten- en landschapszorg en middenstand.

Ook met deze gegevens moet omzichtig worden omgegaan. Misschien zijn de sectoren die het meest opgesomd worden voor de respondent de belangrijkste of de meest vertrouwde en heeft hij/zij de andere sectoren niet aangegeven, of is de kennis daarover minder voor de hand liggend.

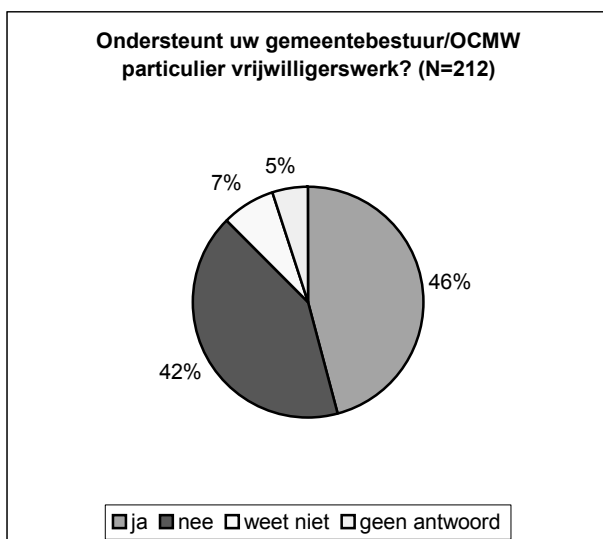
Er werd ook gevraagd naar een raming van het aantal vrijwilligers. De cijfers gaan van 1 tot 2000... Eerder dan 'exacte schattingen' halen we uit deze vraag dat een relatief groot aantal respondenten werkt met een klein aantal vrijwilligers. Er bestaat een significant verschil tussen de raming bij de beide besturen, waarbij OCMW's minder vrijwilligers opgeven. Bij een gemeentebestuur is de mediaan⁵ gelijk aan 90, bij een OCMW is die 30.

Als een lokaal bestuur zegt een beroep te doen op vrijwilligers, dan gebeurt dat bij 42% op een meer permanente dan tijdelijke basis. In de grootstedelijke gebieden geldt dit zelfs voor 90% van de respondenten. 9.2% werkt enkel met tijdelijke/projectmatige opdrachten.

De antwoorden van het gemeentebestuur/OCMW zijn significant verschillend. Ze geven aan dat de vrijwilligers bij een gemeentebestuur frequenter worden ingezet voor projectmatige werkingen, terwijl bij een OCMW de vrijwilligers frequenter worden ingezet voor een meer permanente werking.

3.2.5. Ondersteunt uw gemeentebestuur/OCMW particulier vrijwilligerswerk?

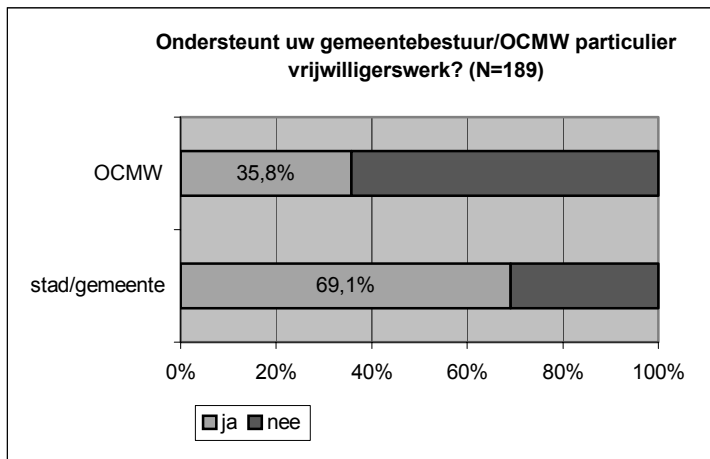
Een vergelijkbaar aantal respondenten antwoordde 'ja' en 'nee' op de vraag of het eigen bestuur het particulier vrijwilligerswerk ondersteunt.

Opgesplitst per provincie telt Limburg de hoogste score (61.3% 'ja'-antwoorden) en Vlaams-Brabant de laagste (33.3%).

Evenals onder punt 3.2.4. zijn deze antwoorden een onderschatting van de werkelijkheid. In de meetkamer van de case rond jongerenbeleid – punt 4.5. – wordt dit door de commentator terecht aangehaald

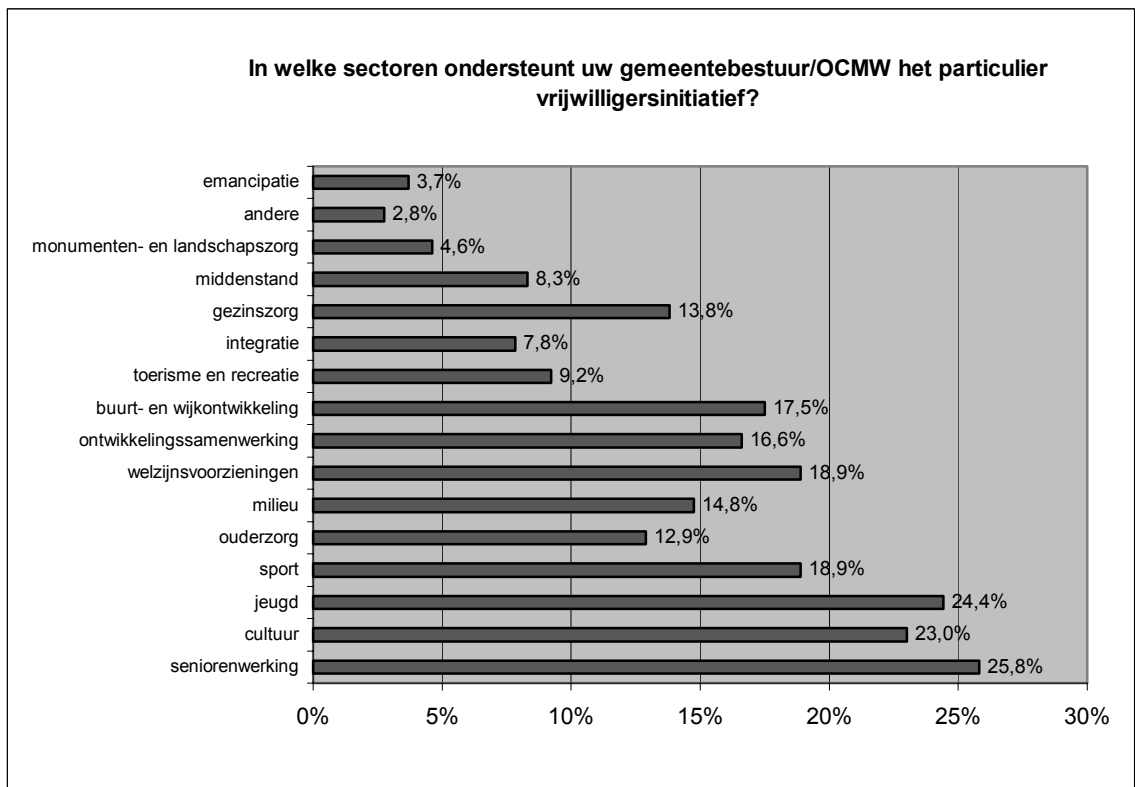
De centrumgemeenten in grootstedelijke gebieden zijn zich het meest bewust van de ondersteuning van het particulier vrijwilligerswerk (77.8% antwoordde positief) in vergelijking met de andere RSV-categorieën.

⁵ De mediaan is de middelste waarneming zodoende wegen extreme waarden minder door

Er bestaat een significant verschil tussen de antwoorden gegeven door de gemeentebesturen (69.1%) en OCMW's (35.8%). Het ligt in het verlengde van de gemeentelijke taken om particulier vrijwilligerswerk te ondersteunen.

Aansluitend werd de vraag gesteld in welke sectoren men vooral het particulier vrijwilligerswerk ondersteunt. De data zijn in grote lijnen gelijklopend met de gegevens over de sectoren waar gemeentebesturen/OCMW's een beroep doen op vrijwilligers. De sectoren seniorenwerking, jeugd, cultuur en sport scoren het hoogst.

3.3. Specificaties over de ondersteuning van het vrijwilligerswerk

In dit deel van de vragenlijst kwamen de volgende vragen aan bod:

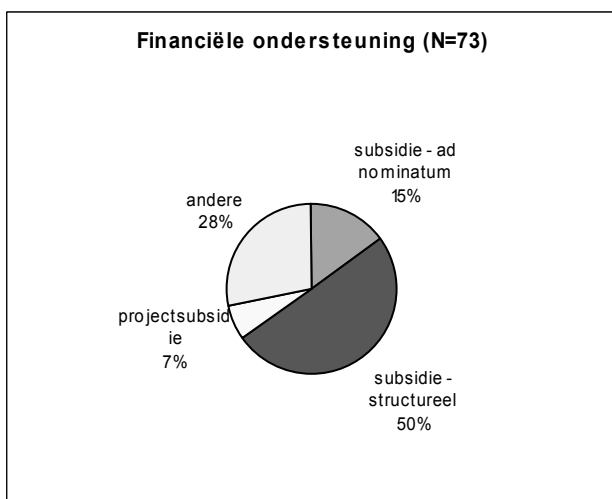
"De ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeentebestuur/OCMW: financieel - operationeel - promotioneel?"

"Hoe beoordeelt u de ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeentebestuur/OCMW?"

"Neemt u waar dat de jongste twee jaar de ondersteuning van de vrijwilligers/ vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeentebestuur/OCMW is versterkt?"

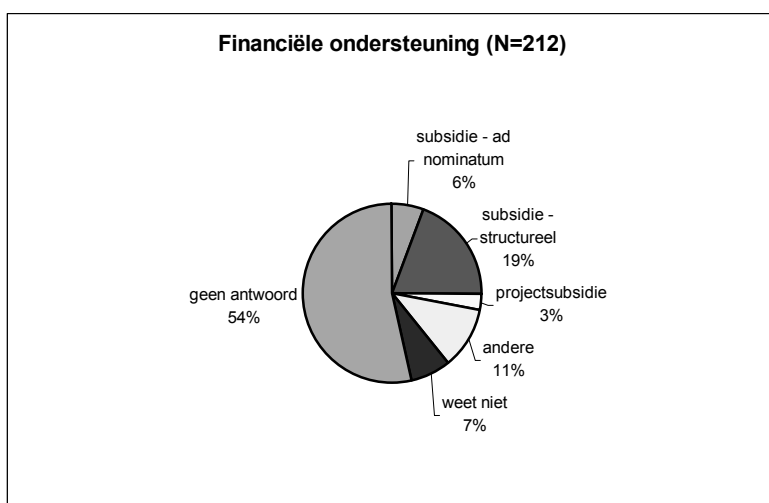
"Hoe beoordeelt u het beleid voor vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeentebestuur/OCMW?"

3.1.1. De ondersteuning van het vrijwilligerswerk in de gemeente: financieel - operationeel - promotioneel

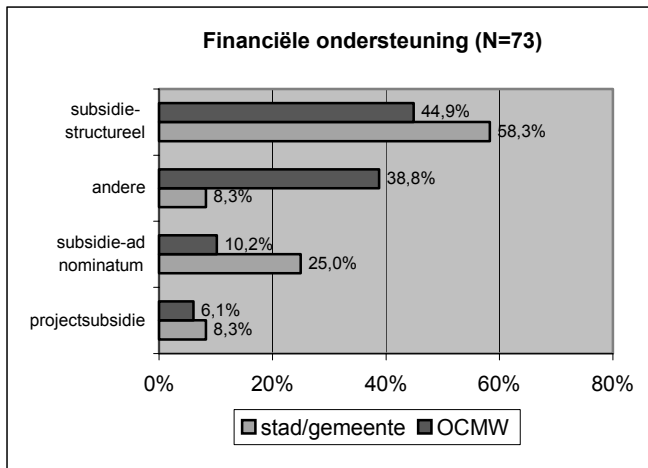

Slechts 73 van de 212 respondenten hebben de vraag op welke manier zij het vrijwilligerswerk ondersteunen, beantwoord. De resultaten moeten ook hier voorzichtig worden behandeld. Het gaat hier om de interpretatie van de respondent, er werd niet gevraagd om het antwoord met exacte cijfers e.d. te staven.

De helft, d.i. 19% van het totaal aantal respondenten, spreekt van structurele subsidies die geregeld zijn in een reglement: werkingskosten, investeringen... Op de tweede plaats komen de 'andere subsidievormen'. Dit konden de respondenten verduidelijken in een open antwoordmogelijkheid. De meest voorkomende antwoorden zijn hier: tussenkomst bij feestelijke aangelegenheden, onkostenvergoeding, aankoop- of geschenkbbon, premies en subsidies, vorming en professionele ondersteuning. Tot slot volgen nog de nominatim-subsidies en projectsubsidies.

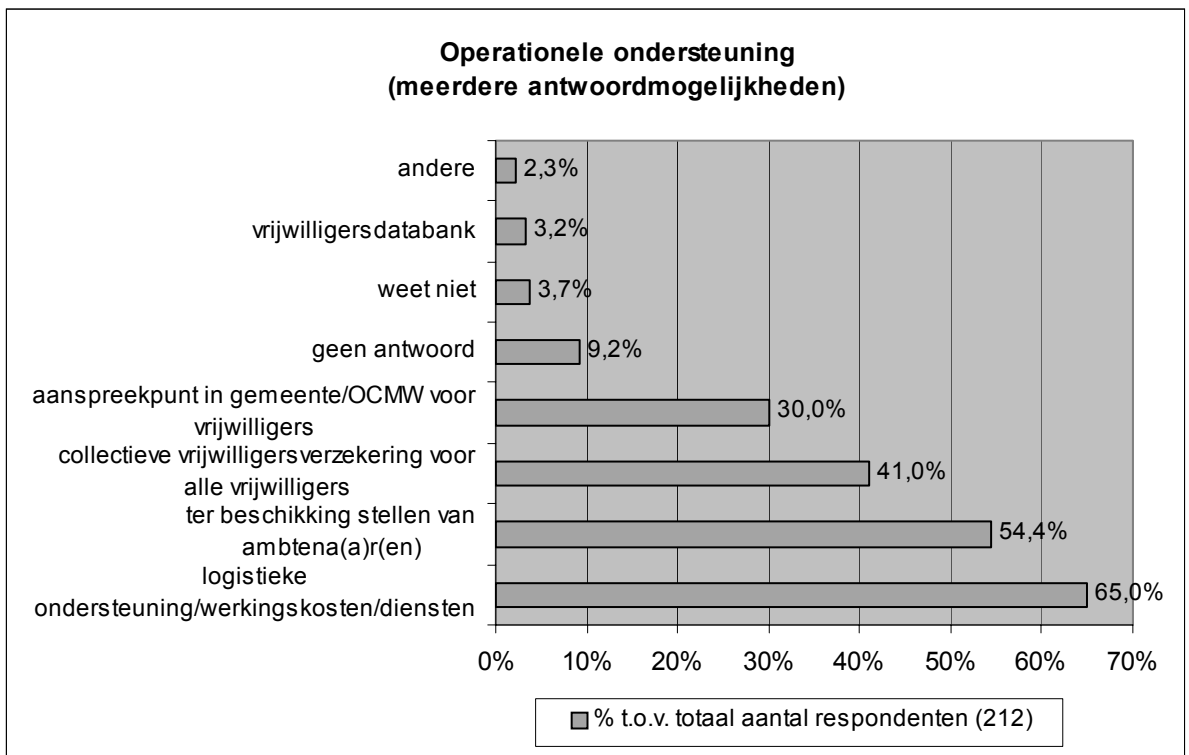

Deze grafiek geeft de verdeling weer ten opzichte van de 212 respondenten. Met andere woorden: de 61% 'geen antwoord' en 'ik weet niet' zijn inbegrepen. De grafiek hierna geeft de verdeling weer van de antwoorden van de 73 respondenten.

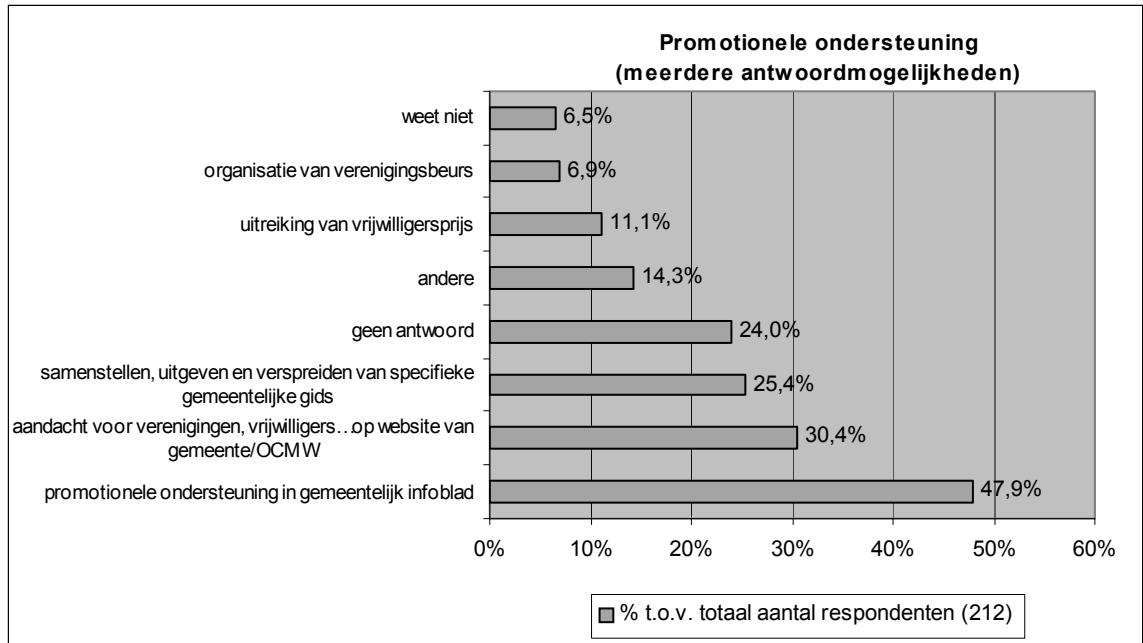
Bij het onderscheid tussen de antwoorden van de gemeentebesturen en OCMW's is het opvallend dat deze laatsten significant meer gebruik maken van de 'andere vorm van financiële ondersteuning'.

Behalve naar de financiële ondersteuning werd ook gepeild naar de verschillende vormen van operationele ondersteuning. De respondenten konden meerdere antwoordmogelijkheden geven uit een lijstje van mogelijke operationele ondersteuningsvormen. De grafiek hieronder is een weergave van de percentages per antwoordmogelijkheid ten opzichte van het totaal aantal respondenten (212).

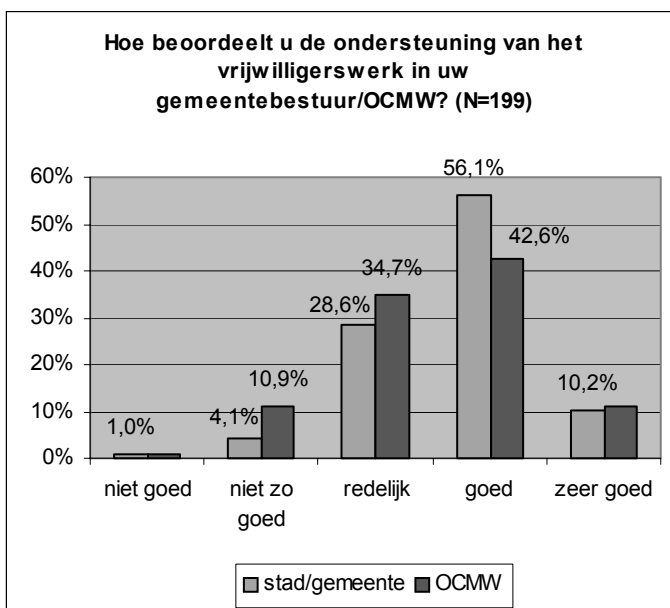

65% spreekt van operationele ondersteuning in de vorm van logistieke ondersteuning, werkingskosten en diensten: een uitleendienst, faciliteiten bij transport, permanent of occasioneel ter beschikking stellen van lokalen, drukwerk. Meer dan de helft (54.4%) ondersteunt 'operationeel' door het ter beschikking stellen van ambtenaren. Een lokale vrijwilligersdatabank is volgens 6 respondenten een realiteit.

Tot slot konden ook bij de vraag over promotionele ondersteuningsvormen meerdere antwoordmogelijkheden gegeven worden. De grafiek hieronder geeft de percentages per antwoordmogelijkheid weer, ten opzichte van het totaal aantal respondenten (212). Bijna de helft van de respondenten verwijst naar het gemeentelijk informatieblad als promotionele ondersteuning. 1/3 vermeldt de gemeentelijke website, 1/4 refereert aan een specifieke informatiegids. In de aansluitende open-antwoordmogelijkheid verwijst een 17-tal respondenten naar een vrijwilligersfeest, een ontbijt en/of receptie als promotionele ondersteuning van het vrijwilligerswerk op lokaal niveau.

3.3.2. Hoe beoordeelt u de ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeente?

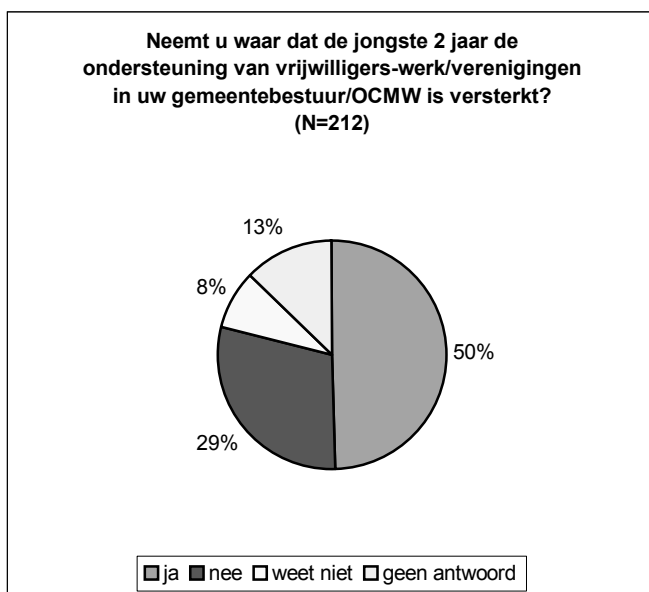

Op de vraag hoe men de ondersteuning voor vrijwilligers(werk) beoordeelt, verschilt de gemiddelde score bij gemeentebesturen en OCMW's niet significant. OCMW's beoordelen hun eigen ondersteuningsbeleid ten aanzien van het vrijwilligerswerk iets minder goed dan de gemeenten. Ze zijn dus iets kritischer voor de eigen ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

De verschillende benadering van beide besturen van het vrijwilligerswerk en de ondersteuning ervan beïnvloedt ook de eigen beoordeling.

Een vergelijking van de gemiddelde scores toont dat de West-Vlaamse en Limburgse respondenten het meest positief zijn over de ondersteuning van het vrijwilligerswerk, maar de verschillen zijn klein.

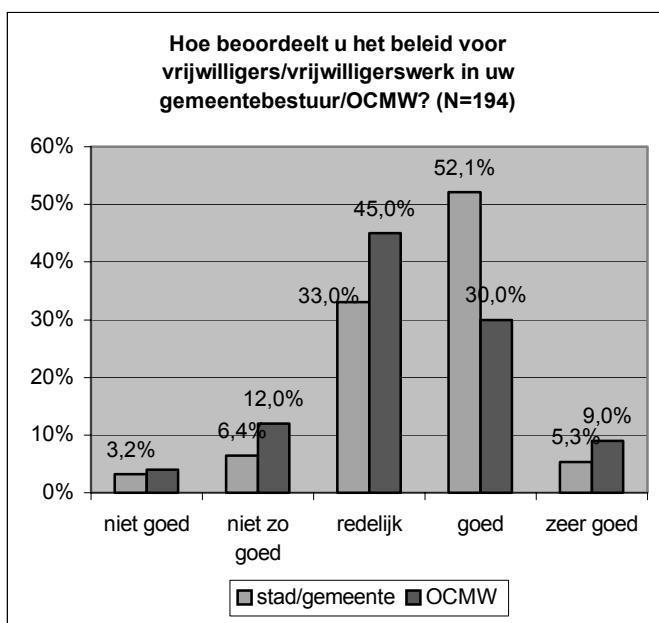
3.3.3. Merkt u dat de jongste twee jaar de ondersteuning van vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeente is versterkt?

De helft van de respondenten antwoordt positief op de vraag of men de jongste twee jaar een positieve evolutie merkt wat de ondersteuning van het vrijwilligerswerk betreft. Waarschijnlijk ligt het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger (2001) nog vers in het geheugen. Bijna 1/3 antwoordt negatief op deze vraag.

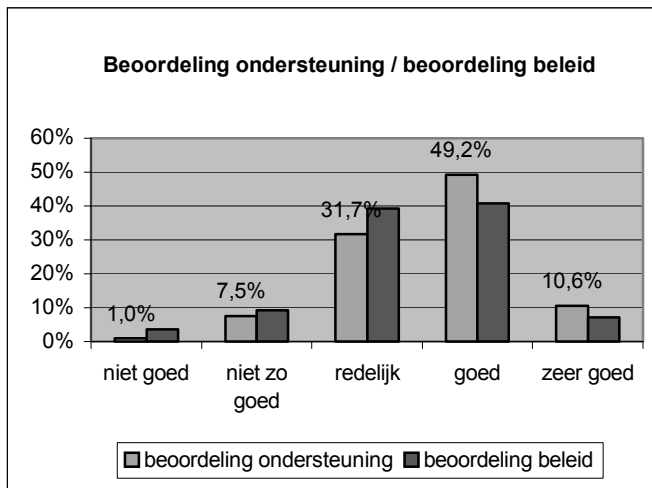
Er is een hoog percentage (20%) niet ingevulde velden en 'weet niet'-antwoord. Verder zijn er geen significante verschillen tussen de beide besturen, verdeling per provincies of RSV-categorieën.

3.3.4. Hoe beoordeelt u het beleid voor vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeente?

Bij de beoordeling van het eigen beleid is het OCMW gemiddeld kritischer dan het gemeentebestuur, zie ook 3.3.2. Meer dan de helft van de respondenten namens het gemeentebestuur vindt het beleid goed. Bijna 50% van de OCMW-respondenten is van mening dat het eigen beleid eerder redelijk is. De gemiddelde score van de het gemeentebestuur bedraagt 4.50, voor het OCMW 4.28.⁶ Opmerkelijk is dat geen enkele respondent koos voor het antwoord "er is geen sprake van een beleid".

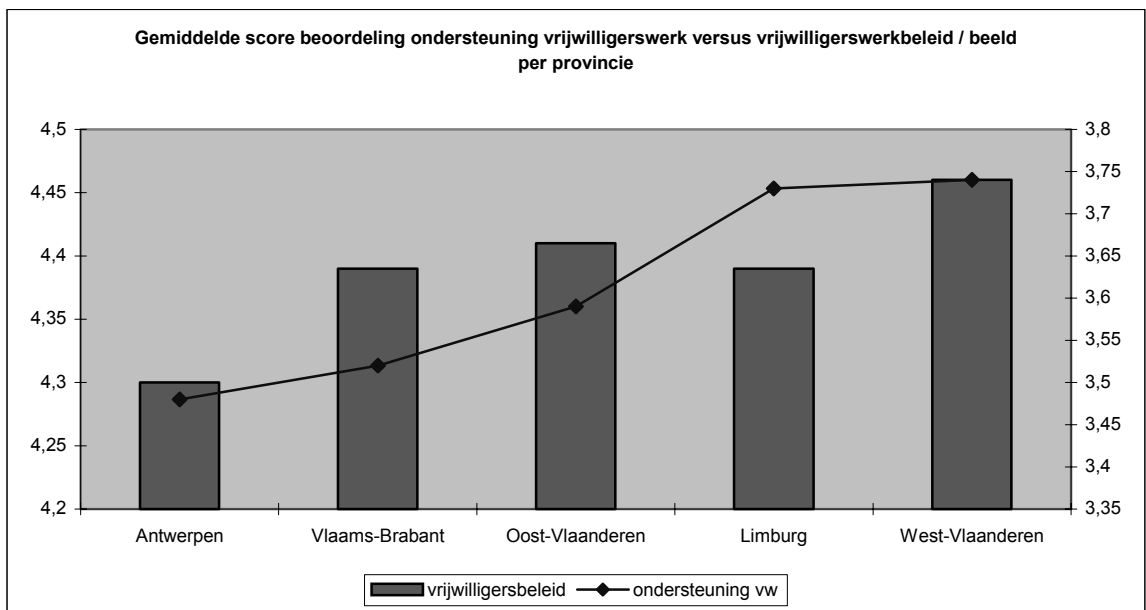
⁶ De gemiddelde score is hier berekend op een 6-puntenschaal (1 = geen sprake van een beleid, 6 = zeer goed beleid). Een gemiddelde score onder 3 duidt op een negatieve beoordeling, boven 3 op een positieve.

Het vrijwilligerswerkbeleid zelf wordt sceptischer bekeken dan de ondersteuning van het vrijwilligerswerk, zie ook 3.3.2. Er bestaat daarbij een sterk verband: respondenten die het beleid positief beoordeelden, zullen dat ook doen voor de ondersteuning. Dit kan er op wijzen dat deze respondenten 'beleid' en 'ondersteuning' gelijkstellen.

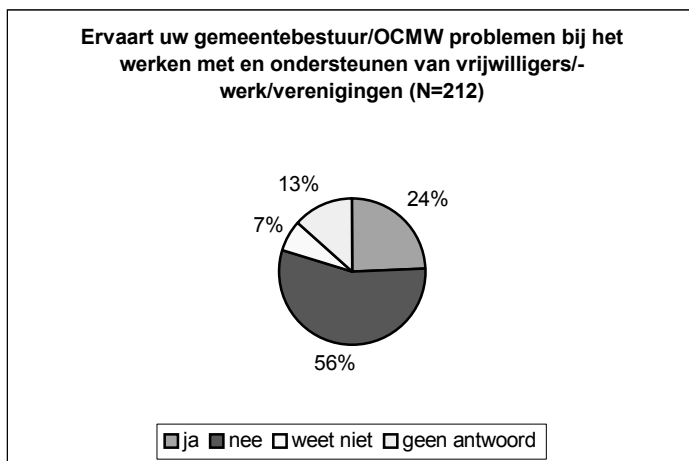
De gemiddelde scores⁷ van de beoordeling van het vrijwilligersbeleid gerelateerd tot de provinciale verdeling geeft waarden tussen 4.3 voor de Antwerpse provincie en 4.45 voor de provincie West-Vlaanderen. Tussen de RSV-categorieën werden geen significante verschillen opgetekend.

In de volgende grafiek worden – gerelateerd tot de provincies - de gemiddelde scores van de beoordeling van de ondersteuning van het vrijwilligerswerk naast de gemiddelde scores van de beoordeling van het vrijwilligerswerk *beleid* geplaatst. De twee waardeschalen bleven behouden, wat een vergelijking mogelijk maakt. Enkel in Limburg wordt de ondersteuning van het vrijwilligerswerk (gemiddeld) positiever beoordeeld dan het vrijwilligerswerkbeleid. Voor de overige provincies geldt het omgekeerde.

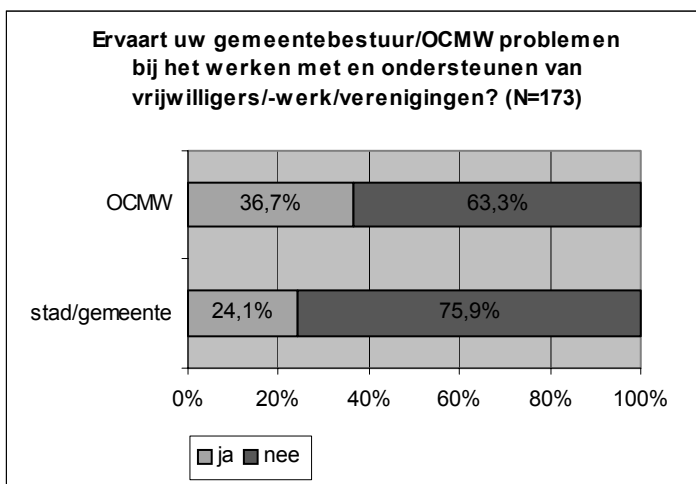

⁷ Idem 6

3.4. Knelpunten en problemen

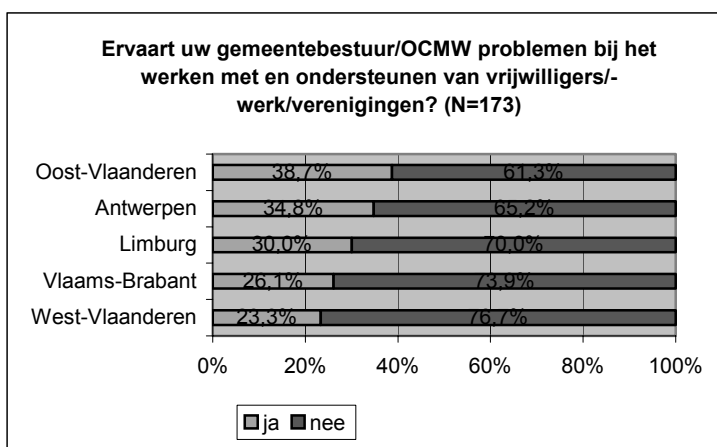
Op de vraag of de besturen problemen ervaren bij het werken met en ondersteunen van het vrijwilligers(werk) / verenigingen antwoordt meer dan de helft van de respondent negatief en bijna 1/4 positief. 1/5 wist het niet of gaf geen antwoord.

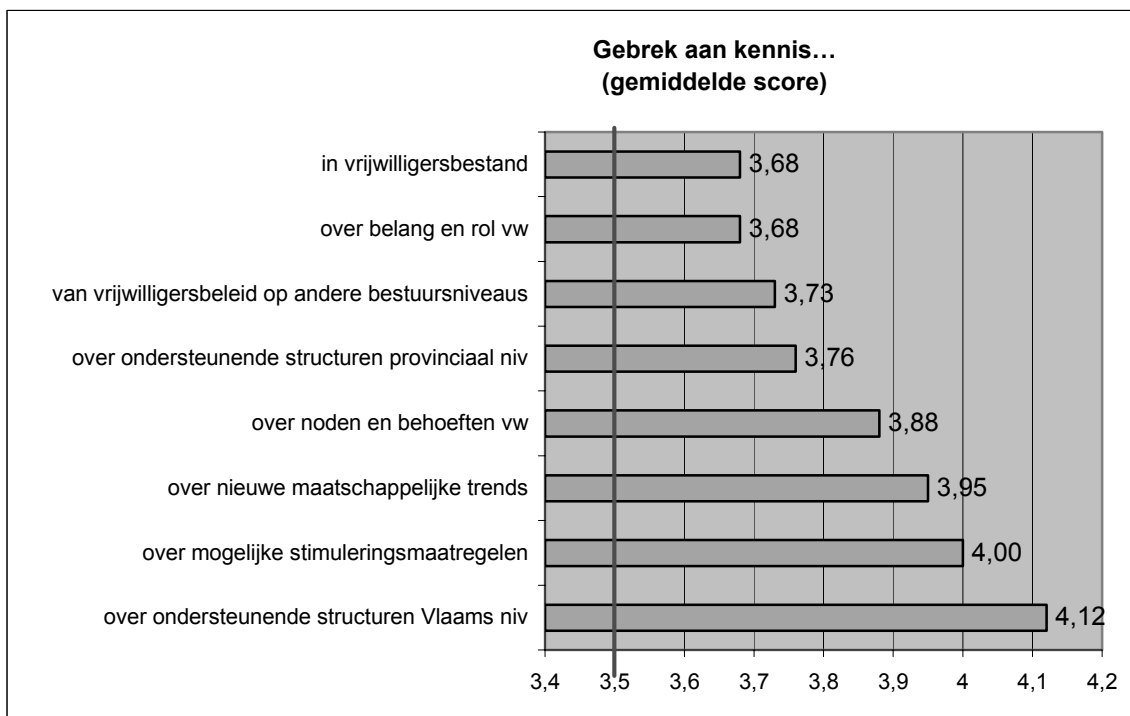
Gemeentebesturen geven aan dat ze minder problemen ervaren bij het werken met en ondersteunen van vrijwilligers(werk)/verenigingen dan OCMW's, 75.9% ervaart geen problemen versus 63.3%. Gemeentebesturen kunnen wat de ondersteuning betreft zich beroepen op een grotere traditie dan de OCMW. Daarnaast zijn de problemen misschien ook iets minder zichtbaar omwille van de grotere afstand met hun vrijwilligers.

De verschillen tussen de provincies op de antwoorden op deze vraag zijn significant. West-Vlaanderen ervaart het minst problemen, Oost-Vlaanderen het meest (resp. 76.7% antwoordt geen problemen te ervaren versus 61.3%).

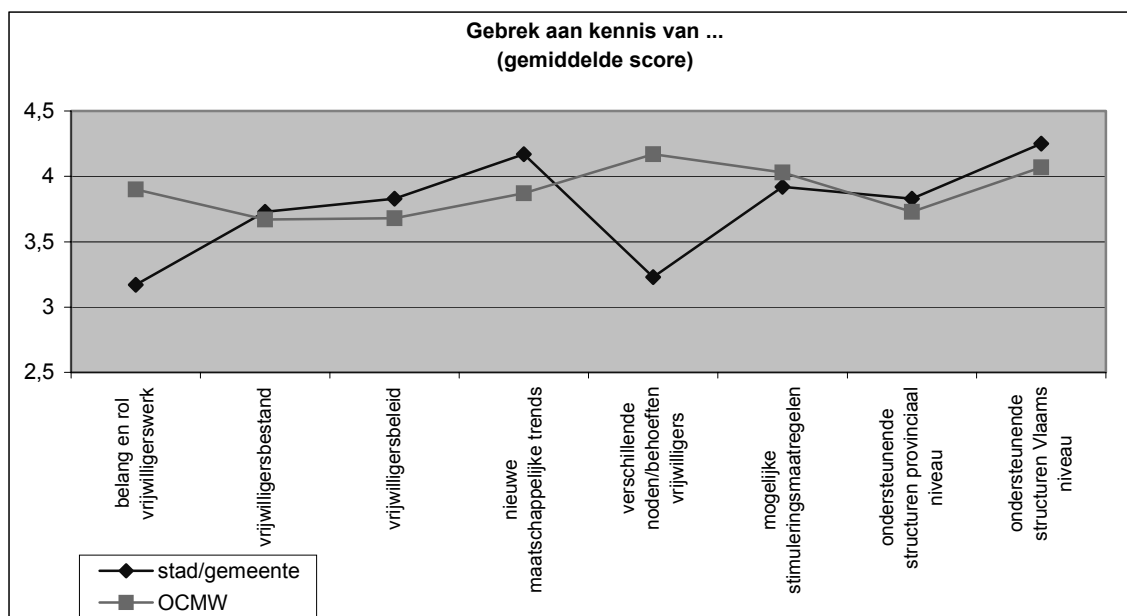
De steden/gemeenten in kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau ervaren het minst problemen (78.9% antwoordt geen problemen te ondervinden). De meeste problemen worden ervaren in centrumgemeenten in grootstedelijk gebied: 55.6% ondervindt problemen.

Vervolgens werd aan de respondenten gevraagd om bij een aantal vooropgestelde knelpunten/problemen met een waardeschaal van 1 tot 6 de mate van belangrijkheid van het knelpunt/probleem aan te geven. De volgende grafiek plaatst de knelpunten/problemen i.v.m. het gebrek aan kennis over het vrijwilligersbestand, het belang en de rol van het vrijwilligerswerk... (zie de y-as) naast elkaar en maakt een vergelijking van de gemiddelde scores⁸ mogelijk.

In de tweede grafiek zijn de gemiddelde scores opgesplitst volgens het lokaal bestuur.

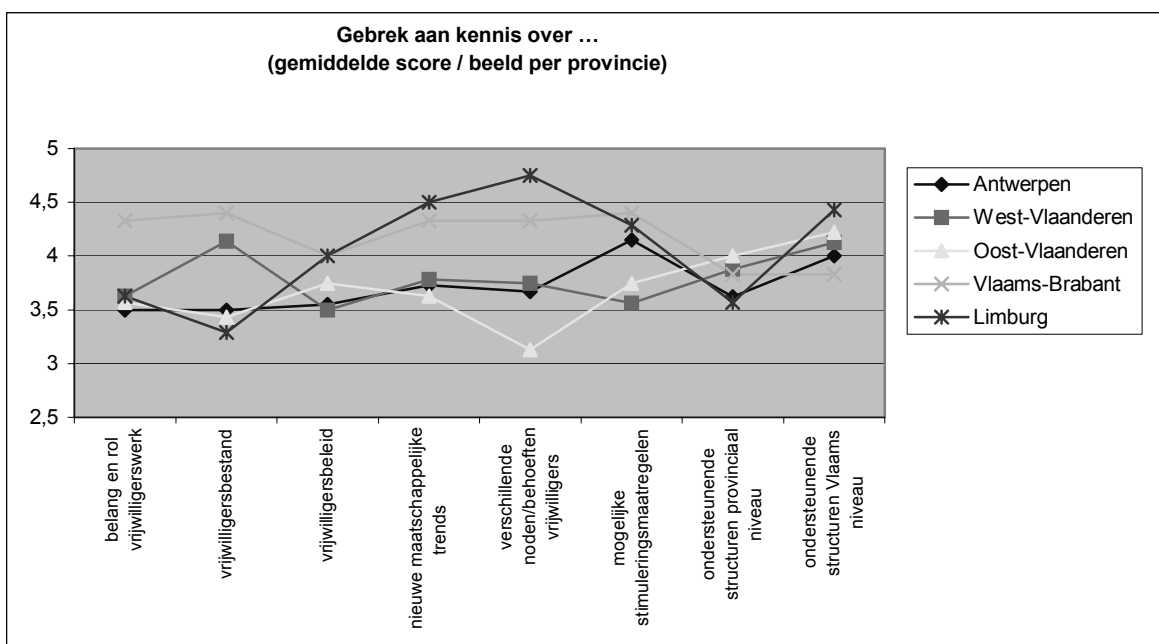

⁸ De gemiddelde score is berekend op een 6-puntenschaal (1 = helemaal onbelangrijk – 6 = zeer belangrijk). Scores onder 3.5 duiden op een negatief gemiddelde (eerder onbelangrijk knelpunt/probleem), erboven op een positief gemiddelde (eerder belangrijk knelpunt/probleem).

Gemiddeld wordt het gebrek aan kennis over ondersteunende structuren op Vlaams niveau als belangrijkste knelpunt/probleem aangeduid, gevolgd door het gebrek aan kennis over stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen.

OCMW's percipiëren als belangrijkste knelpunten het gebrek aan kennis over de verschillende noden en behoeften van verenigingen en vrijwilligers en het gebrek aan kennis over mogelijke stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen. Dat laatste geldt ook voor gemeentebesturen, die, in tegenstelling tot de OCMW's, het gebrek aan kennis over het belang van vrijwilligerswerk niet als een belangrijk knelpunt ervaren. Het gebrek aan kennis over de ondersteunende structuren op Vlaams niveau wordt zowel door beide besturen als een belangrijk probleem beschouwd.

Bij de provinciale verdeling liggen de scores het verst uit elkaar wat betreft het gebrek aan de kennis over de noden en behoeften van vrijwilligers. De Limburgse respondenten scoren hier het hoogst (belangrijk probleem) en Oost-Vlaanderen het laagst (minder belangrijk probleem). Limburg scoort eveneens het hoogst wat betreft het gebrek aan kennis over nieuwe maatschappelijke trends en over ondersteunende structuren op Vlaams niveau.

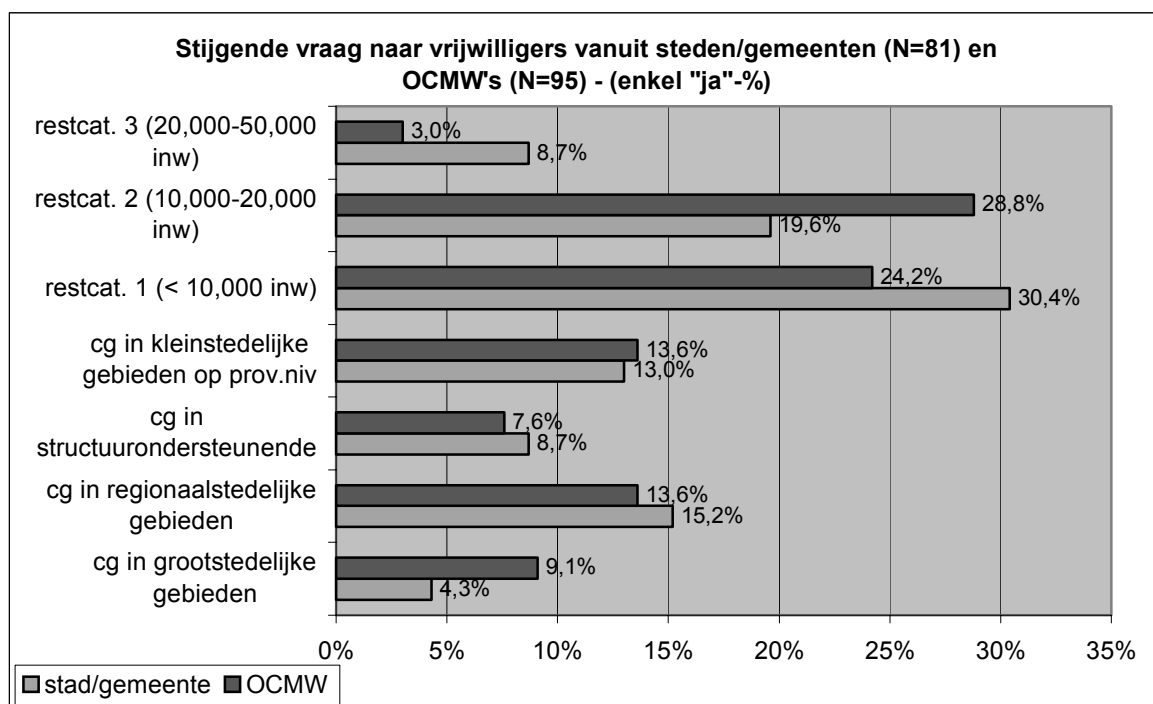
Verder werd in dit onderdeel gepeild naar het gebrek aan interesse voor het vrijwilligerwerk/vrijwilligerswerkbeleid als algemeen knelpunt. De meting bij de gemeentebesturen ligt hoger dan bij de OCMW's. Als provincie scoort Vlaams-Brabant hier het hoogst. OCMW's worden in hun dagelijkse werking rechtstreeks geconfronteerd met het belang van vrijwilligerswerk. De afstand bij een gemeentebestuur ten opzichte van dat vrijwilligerswerk is doorgaans groter gezien de veelal onrechtstreekse band.

Gemiddelde scores vergelijken aan de hand van de RSV-categorieën is hier zinloos omdat het over te weinig respondenten per vraag gaat.

Tot slot werd gepeild naar de stijgende vraag naar vrijwilligers vanuit het lokaal bestuur.

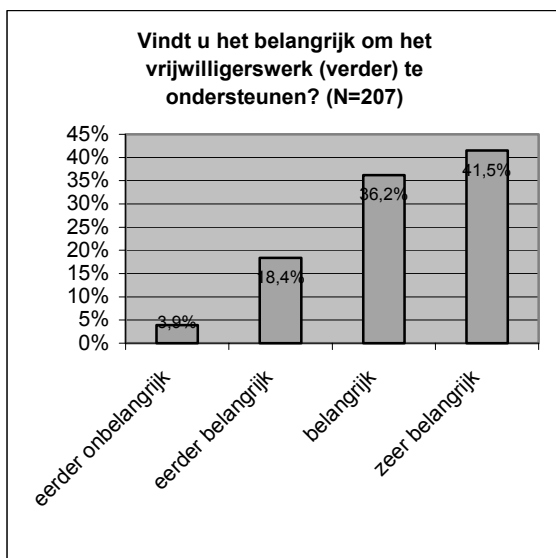
De lokale besturen in West-Vlaanderen (75%) stellen – meer dan in de andere provincies (tussen 52.9 en 68%) - een stijgende vraag vast naar vrijwilligers.

De grafiek hieronder geeft de ja-antwoorden voor elke RSV-categorie vanuit het standpunt van beide besturen. De som van de donkere en van de lichte balkjes is samen 100%. Dit betekent bv. dat van de OCMW's in restcategorie 3, 3% "ja" antwoordde op de vraag of er een stijgende vraag naar vrijwilligers is. Van de gemeentebesturen in restcategorie 1 antwoordde 30.4% "ja". Restcategorie 1 en 2 – met andere woorden de kleinere gemeenten - stellen voor beide besturen het meest een stijgende vraag naar vrijwilligers vast.

3.5. Toekomstverwachtingen

In dit voorlaatste deel van de vragenlijst werd gepeild naar de inzichten over vrijwilligerswerk, instrumenten en methodieken. Dat gebeurde op basis van de eerder gehanteerde 6-puntenschaal die de respondent per stelling moest toekennen. Daarnaast werd ook naar het belang van ondersteuning van het vrijwilligerswerk gevraagd.

Meer dan 3/4de van de respondenten vindt het (verder) ondersteunen van het vrijwilligerswerk zeer belangrijk (41.5%) tot belangrijk (36.20%). Een minderheid van 3.9% (8 antwoorden) vindt het eerder onbelangrijk. De mogelijkheid " (helemaal) onbelangrijk" werd door geen enkele respondent aangegeven.

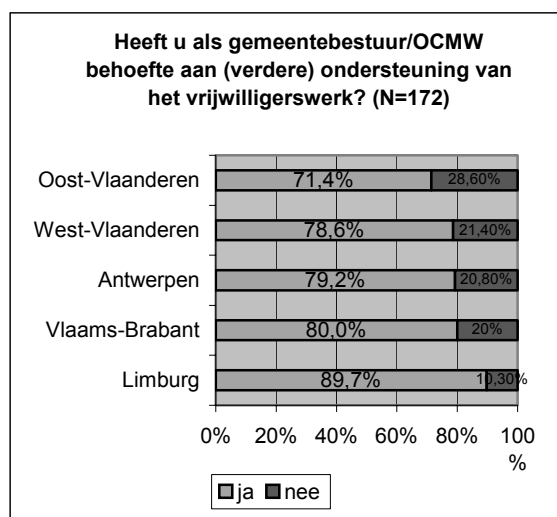
De gemiddelde score⁹ vanuit OCMW's (5.24) ligt iets hoger dan die van gemeentebesturen (5.07). De gemiddelde score van de lokale besturen over alle provincies heen is 5.17. De scores tussen de provincies verschillen significant. Limburg heeft een opmerkelijk hogere score (5.54) dan Vlaams-Brabant (4.97).

64% van de respondenten zegt behoefte te hebben aan een verdere ondersteuning van het vrijwilligerswerk. 16% heeft hieraan geen behoefte. 1/5 wist het niet of beantwoordde de vraag niet.

Tussen beide besturen zijn er geen verschillen.

De verdeling binnen de provincies wijst ook op een duidelijke behoefte aan verdere ondersteuning. De waarden schommelen tussen 89.7% (Limburg) en 71.4% (Oost-Vlaanderen). Het is duidelijk dat een goed aanbod aan ondersteuning, de vraag doet toenemen. Dit wordt ook in de volgende grafieken geïllustreerd.

⁹ De gemiddelde score is hier berekend op een 6-puntenschaal (1 = helemaal onbelangrijk – 6 = zeer belangrijk).

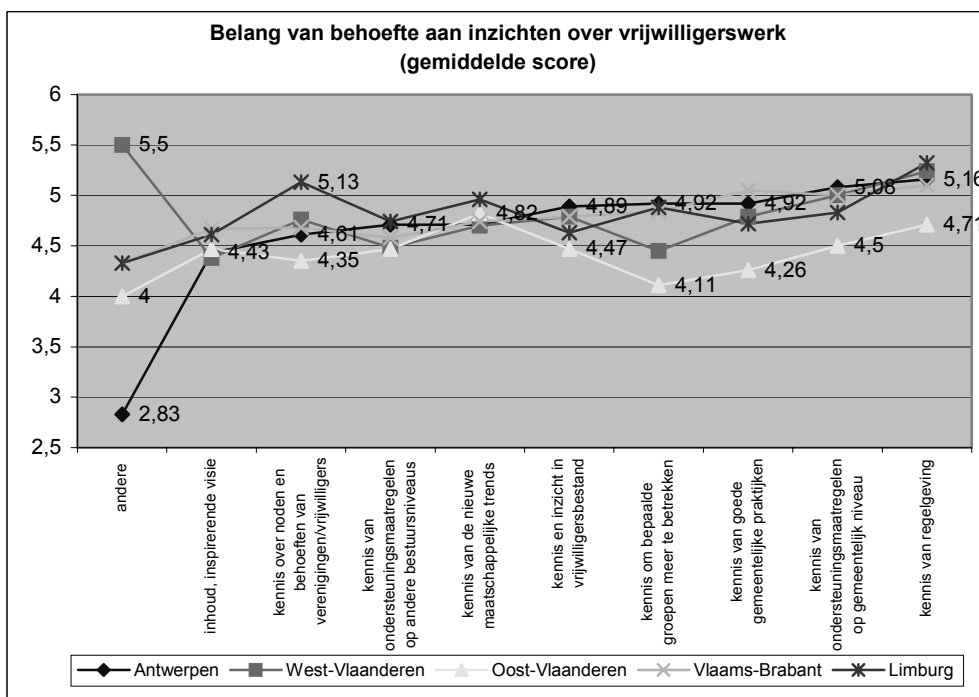
Bij de vraag over welk belang er wordt gehecht aan stellingen over inzichten in het vrijwilligerswerk, wordt geen enkele stelling (gemiddeld) onbelangrijk gevonden. Het grootste belang wordt gehecht aan kennis van de regelgeving. De scores tussen de twee besturen verschillen niet opvallend, behalve wat betreft de behoefte aan

- kennis van de noden en behoeften van vrijwilligers/verenigingen,
 - kennis van goede gemeentelijke praktijken (significant verschil) en
 - kennis van ondersteuningsmaatregelen op gemeentelijk niveau
- De gemeentebesturen scoren hier telkens hoger.

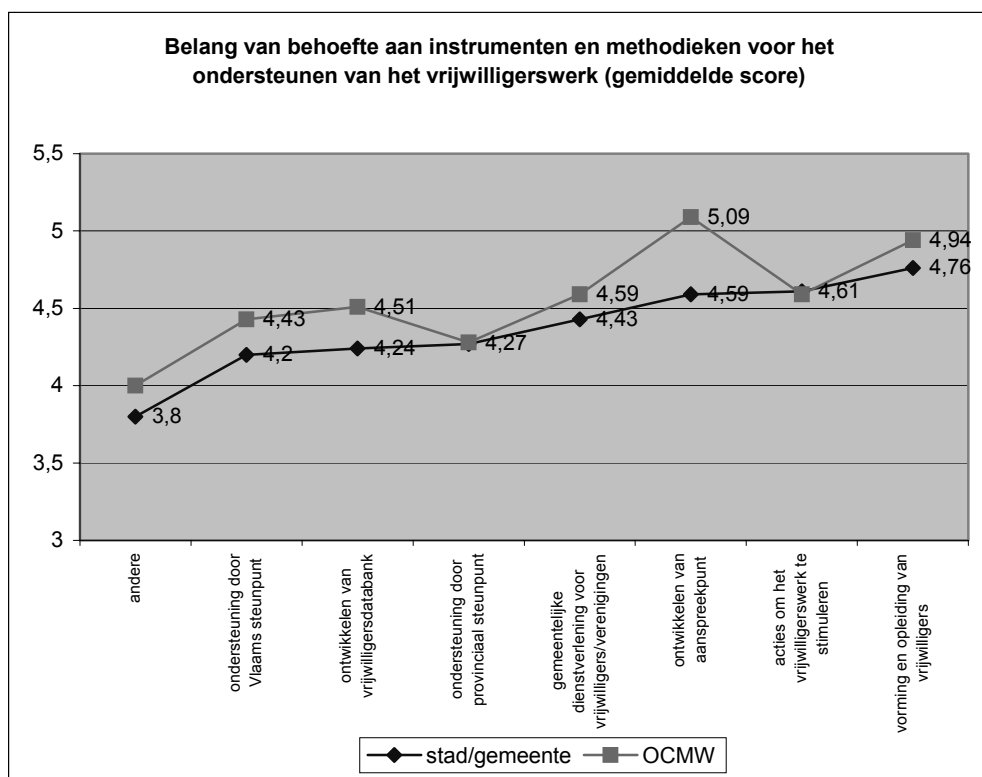
De stellingen waar de gemiddelde scores van de lokale besturen per provincie het verst uit elkaar liggen, hebben betrekking op

- het belang van de behoefte aan kennis om bepaalde groepen meer bij het vrijwilligerswerk te betrekken
- kennis van goede praktijken
- kennis van ondersteuningsmaatregelen op gemeentelijk niveau
- kennis van de regelgeving.

Oost-Vlaanderen haalt hier telkens de laagste score.

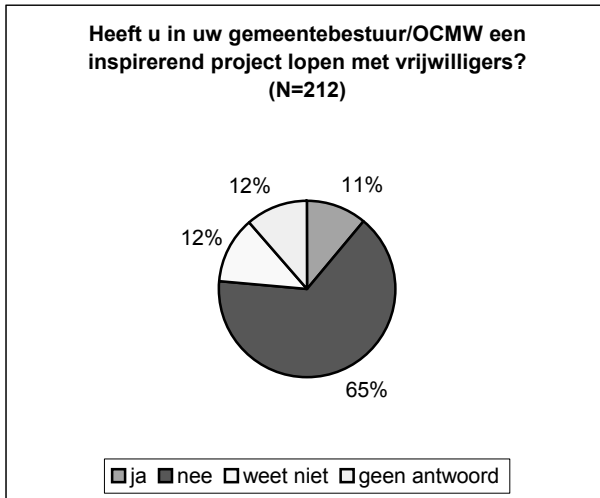

De volgende resultaten betreffen het belang van de stellingen over instrumenten voor en behoeften van de ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Vorming en opleiding worden door gemeentebesturen als belangrijkste instrument/methodiek aangeduid, gevolgd door stimuleringsacties voor het vrijwilligerswerk. OCMW's blijken significant meer behoefte te hebben aan een aanspreekpunt voor vrijwilligers. Bij de gemeentebesturen is dit aangegeven als derde belangrijkste behoefte. Tussen de provincies zijn er geen noemenswaardige verschillen geconstateerd.

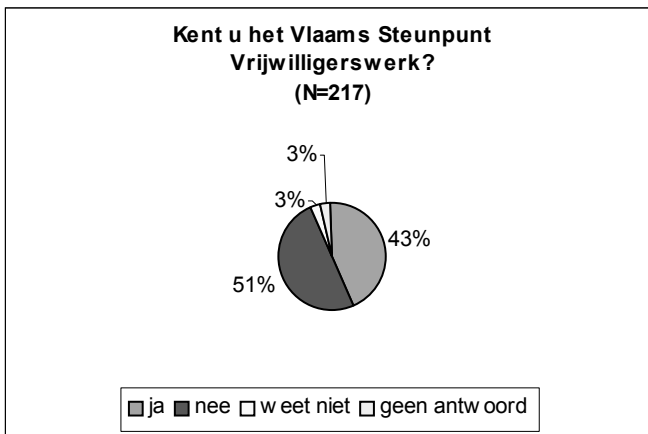
3.6. Varia

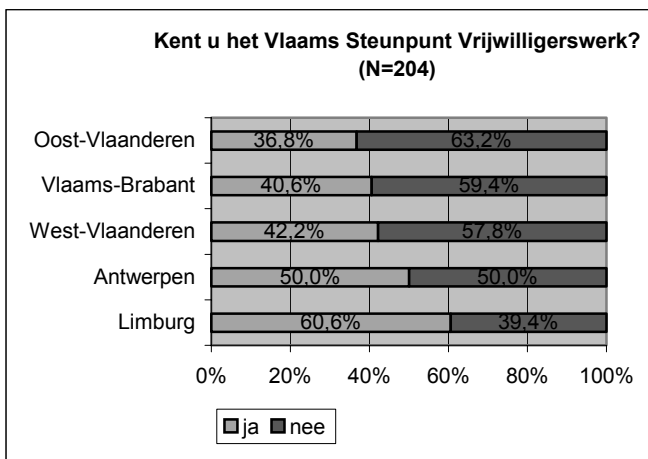
Tot slot peilde de vragenlijst naar inspirerende initiatieven en naar de kennis van het Vlaams en Provinciaal Steunpunt voor Vrijwilligerswerk. Ook hier moet goed voor ogen gehouden worden dat in een lokaal bestuur dergelijke kennis eerder aanwezig is bij de verschillende diensten/sectoren dan bij de secretaris.

11% van de respondenten zegt een inspirerend project te hebben, 65% heeft er geen. Bijna 1/4 wist het niet of antwoordde niet.

De OCMW's halen meer inspirerende projecten met vrijwilligers aan dan de gemeentebesturen (18.1% versus 9.7%). Limburg is de provincie met procentueel het grootste aantal inspirerende projecten met vrijwilligers (23.1%).

Wat betreft de kennis van het bestaan van het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (voormalige Platform voor Voluntariaat) antwoordde 43% van de respondenten positief. 51% kent het niet. Significant meer OCMW's (55.1%) dan gemeentebesturen (36.1%) kennen het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk.

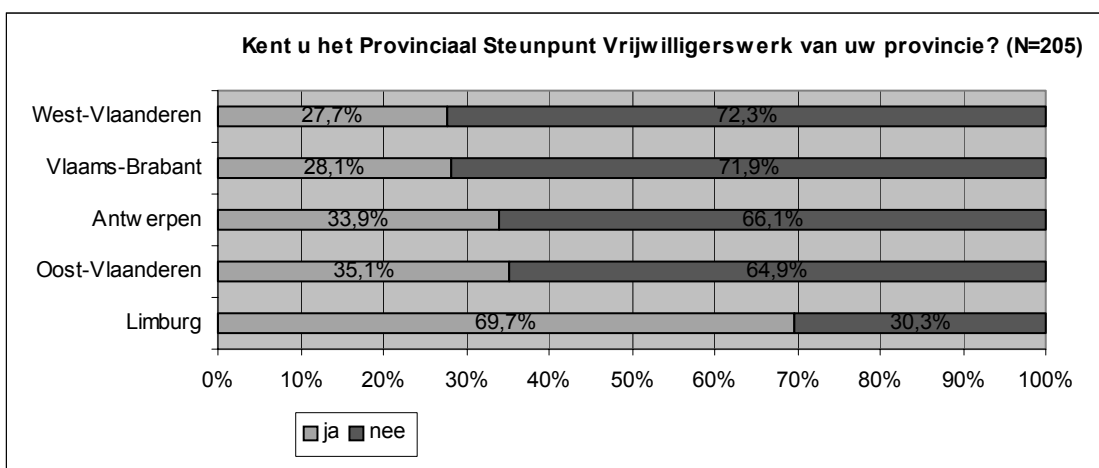
Het lokaal bestuur in de provincie Limburg is het meest op de hoogte (60.6%) van het bestaan van het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk. Oost-Vlaanderen scoort het laagst (36.8%).

De kennis over het bestaan van het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk van de eigen provincie is kleiner (36% antwoordde positief) dan de kennis over het bestaan van het Vlaams Steunpunt (43%).

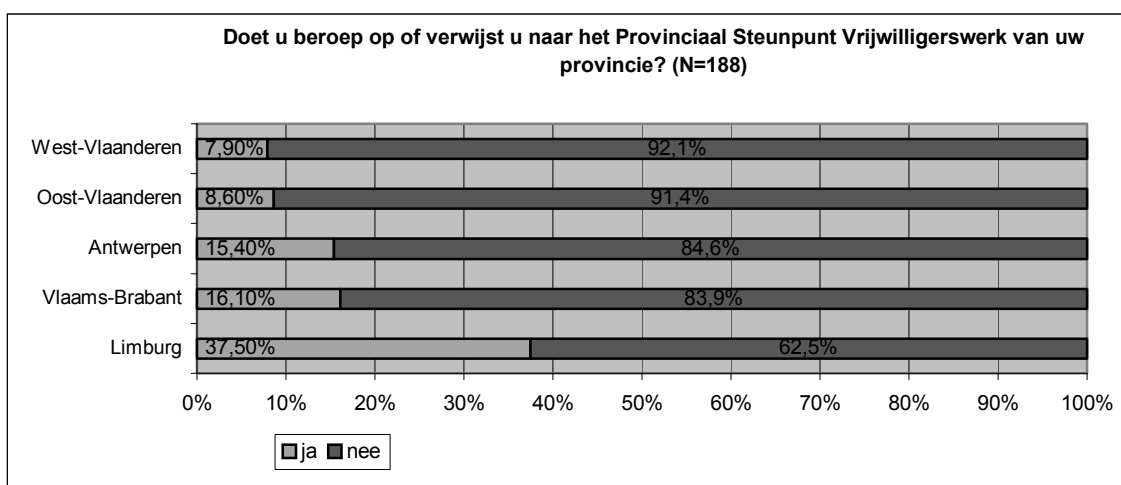

Het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk is meer gekend bij de OCMW's (45%) dan de gemeentebesturen van de betreffende provincie (29,2%).

Er is een significant verschil tussen de provincies. De kennis over het bestaan van het eigen Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk scoort in de Limburgse provincie het hoogst met 69.7%, gevolgd door Oost-Vlaanderen (35.1%). De laagste waarde is voor West-Vlaanderen met 27,7%. De Limburgse respondenten geven als enigste aan dat de kennis van het bestaan van het Provinciaal Steunpunt hoger ligt dan de kennis over het bestaan van het Vlaams Steunpunt.

Een minderheid van 14% van de respondenten doet een beroep op of verwijst naar het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk (18% van de gemeentebesturen, 15% van de OCMW's).

Limburg is ook hier de provincie met het hoogste percentage "ja"-antwoorden. Er is een significant verschil met de andere provincies. Investerings van het provinciebestuur gedurende de voorbije jaren in de steunpuntfunctie is de verklaring voor deze positie van 'primus inter pares'.

De belangrijkste resultaten van het verkennend onderzoek in het kort

De resultaten van deze verkenning moeten geïnterpreteerd worden binnen de aanpak en de gevolgde methodiek, (zie 2.1.1.)

Aandacht voor vrijwilligers en vrijwilligerswerk in de lokale besturen

- De respondenten van de gemeentebesturen en nog meer van de OCMW's zeggen dat hun zicht op het vrijwilligers-werk redelijk tot zeer goed is.
- Bij ca. 2/3 staat het vrijwilligerswerk op de agenda van het lokale bestuur. Hier zijn er verschillen, vooral naargelang van de provincie (Limburg scoort het hoogst) en van de Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen-categorie (centrumgemeenten in de grootstedelijke gebieden scoren het hoogst).
- In ongeveer de helft van de gevallen is er aandacht voor het vrijwilligerswerk in het gemeentelijk beleidsplan of het OCMW-meerjarenplan. De verschillen naargelang de provincie en de RSV-categorie zijn dezelfde als in het vorige punt.
- Minstens 4/5 van de gemeentebesturen, en nog meer OCMW's, doet een beroep op vrijwilligers maar een feitelijke onderschatting in vergelijking met de werkelijkheid. Dit vertekent het beeld van de resultaten enigszins.
- Wat het aantal vrijwilligers betreft (een omzichtig te hanteren cijfer), is de mediaan – de middelste waarneming waarbij extreme waarden minder doorwegen - bij de gemeentebesturen 90, bij de OCMW's 30. Ruim de helft geeft 1 tot 40 vrijwilligers op, ca. 37% 41 tot 200 en ca. 10% 200 tot meer dan 500.
- OCMW's doen vaker een beroep op vrijwilligers voor een meer permanente werking dan gemeentebesturen die meer projectmatig vrijwilligers inschakelen.
- Slechts de helft van de respondenten zegt het particulier vrijwilligerswerk te steunen. Er zijn verschillen per provincie en naargelang van de RSV-indeling. Gemeentebesturen (h)erkennen dit beter dan de OCMW's (69% versus 36%) maar onvoldoende in relatie tot de realiteit - alleen al bijvoorbeeld de diverse adviesraden – zodat de cijfers opnieuw een vertekende weergave zijn van de werkelijkheid.
- Sectoren waarin men volgens de respondenten vooral een beroep doet op vrijwilligers/vrijwilligerswerk: (in afnemende orde) seniorenwerking, cultuur, jeugd, sport, ouderenzorg, milieu, welzijn, ontwikkelings Samenwerking, buurt- en wijkontwikkeling in mindere mate: toerisme en recreatie, integratie, gezinszorg, middenstand, monumenten- en landschapszorg, emancipatie
- Op welke manier worden de vrijwilligers gesteund?

Financiële ondersteuning

(voorzichtig met de resultaten: slechts 73 van de 212 respondenten antwoordden op deze vraag) structureel subsidiereglement 19% (vooral gemeentebesturen) projecten en ad nominatim-subsidies 9% andere subsidievormen 11% (vooral OCMW's)

Operationele ondersteuning

- logistiek, werkingskosten, diensten 65%
- ambtenaren ter beschikking stellen 54%
- collectieve verzekering 41%
- aanspreekpunt 30%

Promotionele ondersteuning

- promotie in gemeentelijk infoblad 48%
- aandacht op website 30%
- gemeentelijke infogids 25%
- Origineel en zeldzaam zijn een vrijwilligersdatabank (3%), een verenigingsbeurs (7%) en een vrijwilligersprijs (11%).
- Men beoordeelt het (eigen) beleid als redelijk (vooral OCMW) tot goed (vooral gemeentebesturen). Samen 75/80%. Er zijn verschillen tussen de provincies.
- Is er de jongste twee jaar een positieve evolutie in de ondersteuning van het vrijwilligerswerk? De helft (50%) zegt ja, een derde (33%) antwoordt nee.

Knelpunten en Problemen

- 24,1% van de gemeentebesturen en 36,7% van de OCMW's ervaart knelpunten of problemen. Er zijn verschillen naargelang van de provincie (Oost-Vlaanderen tot bijna 39%) en de RSV-indeling (centrumgemeenten in grootstedelijke gebieden 55,6%).
- Belangrijke knelpunten zijn (in afnemende mate) het gebrek aan kennis
 - over ondersteunende structuren op Vlaams (en in mindere mate provinciaal) niveau,
 - over mogelijke stimuleringsmaatregelen,
 - over nieuwe maatschappelijke trends,
 - over de noden en behoeften in het vrijwilligerswerk,
 - over het vrijwilligersbeleid op andere bestuursniveaus,
 - over het belang en de rol van vrijwilligerswerk.
- Er zijn verschillen tussen gemeentebesturen en OCMW's en tussen de provincies
- Is er een stijgende vraag naar vrijwilligers? Het percentage ja-antwoorden ligt in elke provincie boven de helft, en in West-Vlaanderen het hoogst (75%). Er zijn verschillen naargelang van de RSV-categorie.

Steunpunten

- Het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk: 51% van de respondenten kent het niet, 43% wel. OCMW's kennen het beter. Er zijn ook verschillen naargelang van de provincie.
- Kent men het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk? 36% antwoordt ja, 59% nee. OCMW's kennen het beter. Er zijn ook grote verschillen naargelang van de provincie (Limburg: bijna 70% ja, gevolgd door Oost-Vlaanderen met 35%). Limburg startte met het initiatief.
- 14% doet een beroep op of verwijst naar het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk. Er zijn grote verschillen naargelang van de provincie (Limburg: 37,5%, gevolgd door Vlaams-Brabant met 16,1%).

Toekomstverwachtingen

- Toekomst: er is een uitgesproken algemene behoefte aan verdere ondersteuning
- Dit zijn stuk voor stuk belangrijke kennisbehoeften (in rangorde van afnemend belang), kennis van:
 - regelgeving
 - lokale (en andere) ondersteuningsmaatregelen
 - goede praktijken
 - de noden en behoeften van vrijwilligers
 - nieuwe maatschappelijke trends
 - het vrijwilligersbestand
 - bepaalde subgroepen die momenteel afzijdig blijven
 - inspirerende visies
- Welke instrumenten zijn van belang voor de ondersteuning van het vrijwilligerswerk?
 - een aanspreekpunt (vooral OCMW's)
 - vorming en opleiding van vrijwilligers
 - stimuleringsacties
 - gemeentelijke dienstverlening voor vrijwilligers en verenigingen
 - een provinciaal en/of Vlaams steunpunt
 - een vrijwilligersdatabank.

Deel II - Getuigenissen uit de praktijk

Het kwantitatieve luik van dit onderzoek werd gevolgd door een kwalitatief gedeelte. Daar hebben – in samenspraak met de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt vzw in Brussel en op uitnodiging van de onderzoekers – zes stedelijke diensten en één OCMW-dienst actief aan deelgenomen. Het gaat om volgende getuigenissen, met vermelding van de sector waarvoor zij een case aanreikten (in alfabetische volgorde):

- Geel: sportdienst
- Genk (2 cases): wijkwerking (gemeente) en dienstencentra (OCMW)
- Gent: intersectoraal vrijwilligerswerkbeleid en meldpunt vrijwilligers
- Izegem: jeugd
- Jette: cultuur
- Kortenberg: milieu

Alle cases werden gedurende één dag voorgesteld (juni 2003). Elke deelnemer werd gevraagd hun praktijkvoorbeeld mondeling toe te lichten, in aanwezigheid van de anderen. Die getuigenissen werden gebracht volgens een vooraf vastgelegde leidraad. Doel daarvan was te kunnen veralgemenen en vergelijken over de individuele cases heen, om inzicht te krijgen in de respectievelijke processen. Een praktijkvoorbeeld is immers geen aaneenschakeling van succesepisodes. Het vallen-en-opstaan-verhaal van het proces geeft aan welke keuzes er gemaakt moeten worden, waar positieve effecten worden gegenereerd en waar men op weerstand botst.

Deze boeiende uiteenzettingen hebben geleid tot de zeven diverse verhalen die op de volgende bladzijden worden weergegeven, op een min of meer gelijkaardige wijze:

Het verhaal van de case (= het proces) vanuit de gemeente/het OCMW.

- Hoe ontwikkelde het project zich binnen de gemeente/het OCMW: welke behoefte ligt aan de basis (wie signaleerde, waar ging de gemeente op in, waarom?), wie gaat op de behoefte in (ambtenaar, dienst, een combinatie van beide...), wie heeft de eindverantwoordelijkheid, wie overlegt, wie voert uit, wie coördineert? Hoe is de rol- en taakverdeling tussen vrijwilliger en professionele (ambtenaar)? Is er een specifieke aanpak?
- Heeft dit geleid tot de totstandkoming van een lokaal (vrijwilligerswerk)beleid?
- Met welke kenmerken zou u het bestaande beleid omschrijven?
- Is er samenhang met andere werkterreinen? Welke? Hoe?
- Welke aandachtspunten en knelpunten noteerde u totnogtoe?
- Welke aanzetten geeft het praktijkvoorbeeld voor de lokale aanpak en voor de vernieuwing/bijsturing van de beleidsvoering?

Bij elke case is er een Blickvanger

- een specifiek probleem, een inspirerend voorbeeld, een originele oplossing, een vraagstelling...

De meetkamer: een korte vergelijking met de resultaten van het onderzoek.

Hier en daar worden vergelijkingen gemaakt met de kwantitatieve onderzoeksresultaten. Dat gebeurt in de rubriek De Meetkamer. Hier werd ook de commentaar opgenomen van een bevoorrechte getuige. Dit is een persoon die - vanuit zijn sectorale en/of categorische positie - bij de resultaten van het onderzoek en de case kanttekeningen maakt. Het is een persoonlijke visie die stoelt op zijn/haar ervaringen en die de specifieke case verruimt, kritisch bekijkt, zaken toevoegt.

Plusminus

- Het stukje met als titel Plusminus vat telkens samen wat het praktijkvoorbeeld ons leert.
- Welke resultaten, keuzes... waren positief
- Waar zaten de knelpunten?
- Valt er uit de case iets af te leiden over de (minimale) voorwaarden om een gemeentelijk beleid rond vrijwilligerswerk mogelijk te maken dan wel te ondersteunen.

4. Een volwassen jeugdvrijwilligersbeleid

De dynamiek van de jeugdige praktijk

Wie jeugdvereniging zegt, zegt ook 'vrijwilliger'. Hoe maak je de zappende 'jeugd van tegenwoordig' warm voor vrijwilligerswerk? En hoe blijf je ze warm maken?

Door ze verantwoordelijkheid te geven, is een deel van het Izegemse antwoord. Izegem, een stadje met een opvallend intens verenigingsleven, heeft een rijke recente 'jeugdwerkgeschiedenis'. Opvallend is de sterke ondersteuning van al deze (jeugd)verenigingen door het lokale beleid. Het kloppend hart van de Izegemse jeugdwerking is het Stedelijk Jongerenontmoetingscentrum (JOC), waarvan de werking voor een groot deel op vrijwilligers draait.

4.1. Het JOC: geschiedenis en voorstelling

Izegem was een van de eerste Vlaamse gemeenten met een jeugdraad. Die bestaat er al 26 jaar en er zijn momenteel 39 jeugd- en jongerenverenigingen bij aangesloten. Uit de jeugdraad is in 1983 het Stedelijk Jongerenontmoetingscentrum De Schuur (JOC) ontstaan, een parageemeentelijke vzw¹⁰ met een Raad van beheer, een algemene vergadering en een directiecomité. De samenstelling van de beheersorganen is een afspiegeling van hoe de gemeenteraad is samengesteld. Ze worden aangevuld met de helft (vrijwillige) jongeren die door de verschillende verenigingen worden afgevaardigd. De schepen van Jeugd is voorzitter.

Het JOC beschikt over een ruime infrastructuur: aanvankelijk bestond die uit een deel van een oude boerderij net buiten het stadscentrum. Daar kwam in 1994 een nieuwgebouwde en professioneel uitgeruste fuifzaal bij (capaciteit: 400 tot 500 mensen), met daarboven tentoonstellings- en/of vergaderzalen, een crea-atelier, een jeugdhuiscafé, een 'donkere kamer', sinds kort ook twee repetitieruimtes, een binnenplein dat als festivalruimte dienst kan doen (3000 bezoekers) en een skatepiste. Dat alles kan gratis worden gebruikt door de Izegemse jeugd. Maar het JOC stelt ook documentatie, knowhow en informatie ter beschikking van de verenigingen en organiseert workshops, zoals cursussen Animator in het jeugdwerk (als een van de weinige in Vlaanderen die dat zelf doet).

Het JOC biedt dus ruimte en kennis aan. Het wil ook een soort thuis zijn voor het Izegemse jeugdwerk en meet zichzelf een opvoedende taak aan. Het JOC heeft een eigen werking maar probeert ook een globaal jeugdbeleid en jeugdwerkbeleid (lees: vrijwilligerswerkbeleid) te voeren. In het JOC werken 5 beroepskrachten (voltijds equivalent) – twee jeugdconsulenten, een administratief en technisch bediende en een poetsvrouw – naast heel veel vrijwilligers. De jeugdconsulenten ondersteunen de vrijwilligerswerking en spelen in veel gevallen een trekkersrol.

4.2. En de vrijwilligers?

Jeugdige vrijwilligers spelen binnen het JOC een rol in vier werkingen en op drie niveaus:

- de vier werkingen zijn: de Stedelijke Jeugddienst, de Stedelijke Jeugdraad, Jeugdhuis De Schuur en de Izegemse Speelpleinwerking
- de drie niveaus: op het beleidsniveau, inhoudelijk en uitvoerend.

Dit betekent dus in de eerste plaats dat je op de drie niveaus aan vrijwilligerswerk kunt doen binnen het jeugdwerk. De meeste jonge vrijwilligers 'groeien' hierin: vaak belanden ze min of meer toevallig bij een 'uitvoerende' taak tijdens een of andere activiteit en raken ze geleidelijk aan betrokken bij inhoudelijke tot zelfs beleidsaspecten, hoewel dat laatste lang niet voor iedereen een doel is. Hoe dan ook, vrijwilligers zijn uiterst belangrijk in de hele Izegemse jeugdwerking.

¹⁰ Een parageemeentelijke vzw is een term die door toenmalig minister van binnenlandse aangelegenheden Kelchtermans in een omzendbrief uit 1993 (B.A.-93/03) is gedefinieerd om die vzw's aan te duiden die

1. meer dan de helft van hun financiële middelen rechtstreeks via een toelage uit de gemeentebegroting bekomen en
2. waarvan de meerderheid van de bestuurders uit of door de gemeenteraad zijn aangeduid.

De minister bepaalde dat dergelijke vzw's ook onderworpen zijn aan de wet op de overheidsopdrachten, dezelfde aanwervings- en bezoldigingsmodaliteiten moeten toepassen als de gemeenten, hun begroting en jaarrekening ter goedkeuring aan de gemeenteraad moeten voorleggen en strikt onderworpen zijn aan de wet op de controle van toelagen. In de spreektaal blijft men deze vzw's gewoon "gemeentelijke vzw's" noemen, maar "parageemeentelijke vzw" is een juistere term. Overigens zullen deze vzw's wellicht in deze vorm verdwijnen als het nieuwe Vlaamse gemeentedecreet wordt goedgekeurd.

4.2.1. De Stedelijke Jeugddienst

- Taak
 - beleidsvoorbereidend werk voor de gemeente
 - informatieverstrekking aan de jongeren en alle inwoners van de stad
 - dienstverlening, o.m. verhuur van zalen aan jongerenverenigingen, uitleendienst van audiovisueel materiaal

- Instrumenten
 - jeugdwerkbeleidsplannen
 - voeren van een regionaal fuifbeleid
 - tweemaandelijks tijdschrift voor Izegemse jongeren (*Aknee*)
 - uitbaten Jongereninformatiepunt (JIP)
 - cursus Jeugdadviseurs enz.

- Wat doen de vrijwilligers?
 - beleidsniveau: in de werkgroep Jeugdwerkbeleidsplan schrijven ze actief mee aan het driejarenplan (met jaarlijks een werkingsverslag en een jarenplan), samen met onderwijzensen en de jeugdconsulenten. Het fuifbeleid stellen ze mee op en ook de cursus Fuifbuddy organiseren ze mee.

 - inhoudelijk: *Aknee* (zie onder 4.4. bij 'Izegemse praktijken'). Uitbaten en bekendmaken van het Jongereninformatiepunt en het Jongerenadviescentrum. Hier wordt de link met het welzijn gelegd. Er is een vrijwilligerswerking ontwikkeld voor jongeren die zich in het JIP en het JAC willen engageren, in de vorm van een tweejaarlijkse cursus Jeugdadviseurs, die jongeren met problemen bijstaan.

 - uitvoerend: de fuifbuddy's (zie onder 4.4. bij 'Izegemse praktijken'), bekendmakingscampagnes voor het JIP en het Jongerenadviescentrum (JAC).

4.2.2. De Stedelijke Jeugdraad

- Taak
 - stadsbestuur adviseren inzake jeugdbeleid
 - beslissingen van het bestuur inzake jeugd opvolgen
- Instrumenten
 - maandelijkse vergaderingen (bureau, algemene vergadering), met o.m. het berekenen van de subsidies voor jeugd- en jongerenverenigingen.
 - eigen activiteiten: Roefel, de Week van de Jeugd die alle jeugdinitiatieven in the picture zet, het festival Izepop, Sinterklaasstoet, Kinderdisco...
- Wat doen de vrijwilligers?
 - beleidsniveau: de hele jeugdraad bestaat uit vrijwilligers uit de georganiseerde of niet-georganiseerde jeugd. Professionelen verzorgen alleen de administratie. Vrijwilligers uit het bureau hebben ook zitting in de stedelijke raden en commissies.
 - inhoudelijk: uitdenken van de genoemde activiteiten, met onder meer de uitgebreide Week van de Jeugd. Bezoek aan en auditrapport over de jeugdinfrastructuur.
 - uitvoerend: uitwerken en organiseren van de genoemde activiteiten.

4.2.3. Jeugdhuis De Schuur

Is het laagdrempelige hart van het jeugdcentrum.

- Taak
 - een boeiende jeugdhuiswerking uitbouwen met de functies ontmoeting, recreatie, vorming, informatie en maatschappelijk engagement, en participatie.
- Instrumenten
 - behalve de instuifruimte Jocoscoop die er wordt opgehouden, zijn er vier cellen actief: muziek (beheer repetitielokalen, cursussen, optredens organiseren), expressie (theater, workshops, theaterbezoek), ontmoeting (bar openhouden, internationale uitwisselingen) en vorming (kadervorming, thema-avonden, workshops).
- Wat doen de vrijwilligers?
 - beleidsniveau: de raad van beheer en de algemene vergadering van het JOC bestaan deels uit vrijwilligers en deels uit politici (50/50). De cellen doen jaarlijks voorstellen met het oog op het opstellen van de begroting.
 - inhoudelijk: de volledige inhoudelijke werking van het jeugdhuis wordt (binnen de begrotingsgrenzen) bepaald door de jongerenraad, de kern van het jeugdhuis. Binnen het jeugdhuis zijn er een kleine 100 actieve vrijwilligers.
 - uitvoerend: organisatie en uitwerking van de geplande activiteiten.

4.2.4. Speelpleinwerking

- Taak
organisatie van de werking op vier stedelijke speelpleinen door de commissie Speelpleinen (50/50 samengesteld uit politici en animatoren).
- Instrumenten
 - jaarlijkse beleidsnota.
 - organisatie van de praktische werking.
 - organisatie van een cursus Animator in het jeugdwerk, onder meer specifiek voor jongeren met een handicap.
- Wat doen de vrijwilligers?
 - beleidsniveau: uitstippelen beleid.
 - inhoudelijk: uitdenken vernieuwingen en verbeteringen van de speelpleinen.
 - uitvoerend: monitoren op de speelpleinen.

4.3. Vrijwilligers baas!

Samenvattend kan men stellen dat in de Izegemse jeugdwerking de vrijwilligers daadwerkelijk centraal staan. Dat voelen ze ook zo aan. De beroepskrachten werken deels ten dienste van en in functie van de vrijwilligers. Ze vervullen dankzij hun beroepsspecifieke knowhow en ervaring een locomotiefunctie. De inspraak en beslissingsmacht van de vrijwilligers is groot, zeker op het inhoudelijke niveau, maar samen met de politieke *decision makers* ook in het beleid. Door deze manier van werken ontstaat er als het ware een kweekvijver van actieve jonge burgers. Er dreigt hier zelfs een gevaar van 'politiseren' van het jeugdbeleid door jongeren met politieke ambities... Belangrijk in dit verband: de angst dat vrijwilligers afhaken door de toenemende druk om meerjarige beleidsplannen te maken en de werking – cultuur, jeugd – te 'professionaliseren' bleek in Izegem alvast ongegrond. Dat komt door het samenspel van voortdurende vernieuwing in de groep vrijwilligers en de professionele begeleiding door de jeugdconsulenten.

Uit evaluaties blijkt dat de jongeren hun motivatie vooral halen uit de contacten met andere, gelijkgestemde geëngageerde jongeren, de uitbouw van een vriendenkring via hun vrijwillige inzet, het gevoel 'erbij te horen' en het besef dat ze nuttig werk leveren.

In Izegem blijven ze momenteel gespaard van het bekende 'generatieprobleem' in veel jeugdwerkingen: dat ontstaat doordat een bepaalde groep jongeren tot hun 25ste of zelfs langer de dienst blijven uitmaken. Als die er dan mee kappen, laten ze een 'gat' achter en moet alles als het ware van voren af aan opnieuw beginnen. Dat is in Izegem niet het geval. Daar spelen de rekrutering via het tijdschrift *Aknee* én de fuifzaal als intense ontmoetingsruimte en draaischijf een belangrijke rol in.

4.4. Izegemse praktijken

4.4.1. De fuifzaal en fuifbijbel

In het Izegemse jeugdbeleid vindt men het een heel belangrijke steun aan jeugdverenigingen (en dus aan het vrijwilligerswerk) dat er een goede en goedkope fuifzaal (sinds 1994 in gebruik) tot hun beschikking staat. De beginproblemen (geluids- en andere overlast) die met het gebruik van de zaal gepaard gingen, zijn intussen opgelost dankzij het fuifbeleid. Dat werd in samenwerking met alle betrokken actoren (beleid, politie, brandweer, de jongeren zelf, milieubedenaren, de buurtbewoners) ontwikkeld. In de fuifbijbel *Fuif in vrede* worden alle aspecten van dat beleid uit de doeken gedaan. Izegem garandeert sinds drie jaar ook de blijvende vorming van vrijwillige fuifbuddy's. Die zijn opgeleid om een fuif te organiseren en om te gaan met de bijbehorende problemen bij de zaal. Dat heeft een merkbare vooruitgang opgeleverd en de klachten van de buurt zijn verstomd. Er zijn in drie jaar meer dan 400 fuifbuddy's opgeleid die in een databank zijn opgenomen. Izegem is een Vlaamse voorloper wat fuifbeleid betreft. De drukgebruikte fuifzaal doet dan ook ruim dienst als alternatief ontmoetingskanaal.

4.4.2. Aknee

Het tweemaandelijkse tijdschrift *Aknee* richt zich tot alle Izegemse 15- tot 25-jarigen. Het redactieteam bestaat nagenoeg alleen uit vrijwilligers met roots in de verenigingen.. Zij schrijven ook 75% van de artikels. Het tijdschrift is een belangrijk 'ronsel'kanaal van vrijwilligers.

4.4.3. Speelpleinanimatoren in tijden van betaalde vakantiejobs

Het is een bekend probleem: veel speelpleinen – lees: lokale overheden – hebben het moeilijk om jongeren te vinden die tijdens vakanties als animatoren willen optreden. In Izegem ontvangen die vrijwilligers een kleine onkostenvergoeding binnen het vrijwilligersstatuut. Er wordt dus niet gekozen voor het statuut van jobstudent.

Maar hoe werv je vrijwilligers in tijden van dure gsm's, druk gereis en budgetterende jongeren? In Izegem proberen ze dat actief te doen. De jeugdconsulent stapt zelf naar de scholen met een speels opgevatte, mondelinge enquête waarin slechts twee van de tien vragen serieuze informatie opleveren over een eventuele bereidheid om als animator op te treden. In een volgende stap worden de mogelijk geïnteresseerden opgebeld en verder ingelicht, en worden ze uitgenodigd op een infoavond. Er wordt voor de gegadigden stilaan ook een jaarwerking ontwikkeld, waardoor monitoren elkaar ook buiten de vakantieperiodes zien. Dat draagt bij tot de groepssfeer en de motivatie. Deze hele manier van werken lijkt succesvol te kunnen worden voor het rekruteren van nieuwe monitoren.

4.5. De Meetkamer

In de enquête worden seniorenwerking, cultuur en jeugd door de respondenten het meest naar voren geschoven als sectoren die een beroep doen op vrijwilligers, zie 3.2.4.

Marc Ipermans, Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en –consulenten, becommentarieert dit cijfer: "Ik vermoed dat de omvang van de vrijwillige inzet nog sterk onderschat wordt. Ik kan niet voor de andere sectoren spreken, maar als ik lees dat voor de sector Jeugd 35% aangeeft dat de gemeenten of het OCMW een beroep doen op vrijwilligers, dan lijkt me dit onderschat. Binnen de OCMW-werking is het bij mijn weten inderdaad tamelijk zeldzaam dat vrijwilligers worden ingeschakeld bij initiatieven voor kinderen/jongeren, maar bij de gemeentebesturen is het nagenoeg alomtegenwoordig. Veel hangt natuurlijk af van wat de respondenten als 'vrijwilliger' percipiëren. Een voorbeeld: de jongeren die in een stuurgroep het jeugdwerkbeleidsplan mee voorbereiden of in de jeugdraad meewerken, zullen lang niet door alle respondenten als 'vrijwilligers' beschouwd worden... Toch leveren zij een wezenlijke bijdrage aan het gemeentelijk jeugdbeleid en kunnen ze m.i. met recht en reden als belangrijke vrijwilligers gezien worden. Ook in de vakantiewerking wordt er nog steeds massaal met vrijwilligers gewerkt. Ruim 3/4 van de Vlaamse gemeenten organiseert een of andere vorm van vakantiewerking waarvoor ze een beroep doen op monitoren. Zeker 2/3 van hen werkt uitsluitend of in overgrote meerderheid met vrijwilligers. Wel is het zo dat deze vrijwilligers op het speelplein of de vakantiewerking voor het grootste deel een kostenvergoeding ontvangen. Dat vrijwilligers een fiscaal en sociaalrechtelijk vrijgestelde forfaitaire kostenvergoeding kunnen ontvangen is wettelijk geregeld, maar veel mensen (ook veel monitoren zelf!) percipiëren dit nog steeds als tewerkstelling, aangezien ze voor hun inzet een beperkte vergoeding krijgen."

Er bestaat een significant verschil tussen gemeentebesturen (69,1%) en OCMW's (35,8%) in het antwoord op de vraag of ze particulier vrijwilligerswerk ondersteunen (zie 3.2.5.).

Marc Ipermans: "Wat de ondersteuning van particulier vrijwilligersinitiatief betreft, is mijn indruk dat de respondenten de werkelijke investering van hun gemeente onderschatten. Uit het laatste cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid blijkt dat niet minder dan 82% van de gemeenten een subsidiereglement heeft om werkingssubsidies te verdelen onder zijn particulier jeugdwerk en dat nagenoeg elke gemeente (96%!) een subsidiereglement heeft om kadervorming binnen het jeugdwerk te subsidiëren. Dat zijn uiteraard ook vormen van het ondersteunen van het particulier vrijwilligersinitiatief."

4.6. Plusminus

- Het Izegemse JOC en de gemeente nemen hun vrijwilligers ernstig, zoals blijkt uit de infrastructuur waarin de jongste jaren is geïnvesteerd, en ook uit de in de praktijk gerealiseerde doorgroeimogelijkheden voor de vrijwilligers die dat wensen (dat zijn ze uiteraard lang niet allemaal). Vrijwilligers krijgen daadwerkelijk verantwoordelijkheid, tot en met de evaluatie van het betrokken stedelijk personeel.
- De werking heeft oog voor de lange termijn, wat in het jeugdwerk elders niet altijd het geval is. Die aandacht blijkt uit de manieren van rekrutering (bv. van speelpleinanimatoren), de aanpak van specifieke problemen (bv. fuifbeleid) en de wijze waarop de als voordelen ervaren aspecten van jeugdvolwassenenwerk – sociale contacten, groepsvorming, engagement, erbij horen – worden ingezet. De originaliteit en de creativiteit van de Izegemse aanpak springen daarbij in het oog.
- Er is in Izegem een visie ontwikkeld op en er zijn afspraken gemaakt over de verhouding tussen de professionele 'locomotieven' en de vrijwilligers.
- De jeugddienst is de locomotief en heeft duidelijk visie t.a.v. eigen werking met bezoldigden o.m. beperkt engagement in duur van de jeugdconsulent. De Jeugddienst heeft met de vrijwilligers duidelijke afspraken. Het jeugdwerkbeleidsplan, dat zelf voor een deel door de vrijwilligers wordt geschreven, houdt rekening met de huidige manier van werken, dus met veel aandacht voor het vrijwillig jeugdengagemnt. De duidelijke afspraken staan dan vooral in de statuten en het huishoudelijk reglement van zowel de Stedelijke Jeugdraad als van het Stedelijk Jongerenontmoetingscentrum De Schuur.

Meer info

Geerwin Vandekerckhove, jeugdverantwoordelijke Stedelijke jeugddienst Izegem
Krekelstraat 167 - 8870 Izegem - 051-30 85 06 - joc@izegem.be

5. Vrijwilligers met Klank

Een muziekfestival in Jette

Jaarlijks vindt in Vlaanderen een groot aantal festivals plaats: elke Vlaamse stad of gemeente heeft er stilaan wel eentje. Maar wat daarbij niet altijd *in the picture* staat: veel van die festivals 'draaien' op vrijwilligers én ze worden ook sterk gesteund door de plaatselijke overheid. Die steun is zowel 'verborgen' – personeelsuren in de vorm van voorbereiding en secretariaatswerk, algemene coördinatie, veiligheid... – als 'openlijk': publiciteit, drukwerk etc. Vrijwilligers en lokale overheden werken hier dus samen, zoals dat ook voor andere evenementen het geval is: Roefel, Grabbelpas, Open Monumentendag, Erfgoeddag, sportmanifestaties. De Brusselse gemeente Jette heeft zijn Rockardinal. Het Jetse 'geval' is typisch voor een soort wisselwerking tussen vrijwilligerswerk en overheid waar ook de enquête op wijst: er is geen echt overkoepelend beleid en er is zogezegd geen 'financiële' ondersteuning. Althans: zo zien de gemeenten – en de vrijwilligers – het vaak zelf. Het verhaal van een vrijwilligersinitiatief met octopuseffecten...

5.1. Rockardinal?

Een paar decennia geleden had Jette een jeugdhuis waar geregeld rockgroepen optraden. Toen het huis zijn deuren sloot, vielen Jette rockliefhebbers in een gat, en was enkele jaren later de tijd rijp voor nostalgie, bijvoorbeeld aan de toeg van een lokaal jongerencafé.

Hier begint het vrijwilligersverhaal. De intussen al wat oudere jongeren wilden live rockmuziek weer een plaats bezorgen in het sociale leven van Jette. En ze trokken met hun plan naar het gemeentebestuur... Intussen zijn we 5 jaar verder en werden de aanvankelijke vragen – is er wel plaats voor zo'n festival in het drukke Vlaams-Brusselse festivallandschap? Wordt het niet hopeloos opboksen tegen de grote stad vlakbij, met haar grote cultuuraanbod? – met klank beantwoord. In Jette, met z'n potentieel van meer dan 40.000 inwoners, is er ruim voldoende belangstelling voor een muziekfestival, zoals in zoveel Vlaamse stadjes en steden. 'Rockardinal' heet het daar, 'Rock op het Kardinaal Mercierplein', en ze tellen daar in Jette zo'n 3000 bezoekers. Het is een cultureel initiatief dat drijft op enthousiaste vrijwilligers... en op het gemeentebestuur. Intussen is er al een nieuwe boreling: het maandelijks 'Rockardinal at the Club'. En in het zog van het Rockardinal-enthousiasme ontstaan er nog andere nieuwe initiatieven, bijvoorbeeld in de Afrikaanse gemeenschap met het Afro-Disiac festival.

5.2. Vrijwillige ambtenaren, vrijwillige vzw

Om de plannen voor het festival een stevige onderbouw te geven en goed voor te bereiden werd de vzw Rockardinal opgericht met daarin een brede waaier van geïnteresseerden, stuk voor stuk vrijwilligers: vertegenwoordigers van de gemeentelijke Nederlandstalige cultuurdienst, jeugdgroeperingen, muzikanten, sociaal-culturele verenigingen etc. Er zijn ook Franstaligen betrokken bij dit in oorsprong Vlaamse project. Voorzitter was tot voor kort de schepen van Cultuur en nu de dienstleider van de dienst Handel en Animatie.

De gemeente wilde het initiatief ondersteunen, op enkele voorwaarden:

- vrijwilligers moeten het gratis openluchtfestival jaarlijks voorbereiden en moeten dus in voldoende aantal zijn (de dag van het festival zijn er ca. 60 tot 80 op post)
- de gemeente moest mee in de organisatie zitten, vooral met het oog op veiligheidsaspecten
- het initiatief mocht (in de Jets-Brusselse context) niet als exclusief Vlaams overkomen
- het project moest financieel zelfbedruipend zijn. Directe financiële steun kwam er niet, wel logistieke hulp én de inzet van personeel.

Opmerkelijk was van meet af aan de inzet van gemeenteambtenaren: zij traden niet alleen op als vertegenwoordigers van de lokale overheid, maar 'na de uren' ook als vrijwilligers...

De vzw heeft de eindverantwoordelijkheid en sluit een verzekering 'burgerlijke aansprakelijkheid' en 'alle risico's' af voor alle meewerkende vrijwilligers. De cultuurdienst, die er deel van uitmaakt, verzorgt de algemene coördinatie van het festival, legt contacten met andere openbare besturen en gemeentediensten en verzorgt ook het secretariaat. Contacten met sponsors worden door de leden van de vzw gelegd.

5.3. De leerschool van Jette: het precedentengevaar?

Vrijwilligers zijn in Jette – en op veel andere plaatsen – de drijvende krachten achter het sociaal-culturele leven. Dat wordt met Rockardinal opnieuw bewezen. Het nieuwe cultuurbeleidsplan van Jette heeft de verenigingen en hun vrijwilligers recent geïnventariseerd en valoriseert de (meer)waarde van vrijwilligers. In de toekomst zal de gemeente haar waardering effectief laten blijken. Hoe, blijft momenteel nog vaag. Een mogelijke piste is het opmaken van een gestructureerd beleid ten aanzien van vrijwilligers in diverse domeinen.

Het is de wisselwerking en het intense overleg tussen (georganiseerde) vrijwilligers en de gemeente die het Jetse project heeft doen slagen.

Momenteel rijst de vraag in hoeverre Rockardinal een precedent zal blijken te zijn. De middelen van de lokale overheid zijn beperkt. Wat doe je dan als ook andere vrijwilligers komen aankloppen? Cruciale vraag daarbij: hoe ontwikkel je een intersectoraal beleid dat al deze initiatieven maximale kansen geeft? Dat impliceert voorwaarden en grenzen, met goed omschreven criteria, parameters, vergelijkingspunten. En een kadering van het vrijwilligersbeleid binnen een bredere visie van samenlevingsopbouw en van een sociaal-cultureel beleid. Duidelijk is nu al dat een van de belangrijkste criteria zal zijn: brengt het vrijwilligersinitiatief dat aanklopt bij de gemeente, mensen uit (de) verschillende gemeenschappen samen? Richt het zich tot een breed publiek, en niet enkel tot de happy few?

5.4. Het unieke geval 'Brussel'

Dat Brussel in een aantal opzichten 'uitzonderlijk' is, bleek al uit de eerste fase van het onderzoek, de enquête on line. Uit het Brussels Gewest kwam toen niet één vragenlijst ingevuld terug...

Ook het Jetse voorbeeld is Brussels: zo is de aangesproken schepen de enige Nederlandstalige in het college en is het een voortdurende evenwichtsoefening om een 'Vlaams minderheidsinitiatief' te laten goedkeuren. Daarenboven kan de financiële toestand van veel Brusselse gemeenten niet schitterend genoemd worden...

Wie in de Brusselse context een harmonieus vrijwilligersbeleid op poten wil zetten of het wil hervormen, moet de twee gemeenschappen bereid vinden. En hier knelt vaak het schoentje: een vrijwilligersbeleid is aan Franstalige kant relatief ongekend. De praktijk wijst uit dat een zekere gelijklopendheid nochtans gewenst zou zijn: zo zijn er ook verenigingen waarin zowel Frans- als Nederlandstaligen actief zijn. Momenteel is dat nog een utopie. Met andere woorden: communautaire wetten en bezwaren staan de realisatie in de weg van dingen waar veel mensen 'op het veld' om staan te popelen.

5.5. De Meetkamer

De ondersteuning van het vrijwilligerswerk in de gemeente is van financiële, operationele en promotionele aard, zie 3.3.1.

De case Jette sluit volledig aan bij dit besluit van het onderzoek.

- Logistieke steun: dat is wat de gemeente al jaren biedt aan vrijwilligersverenigingen. Vaak zit daar ook een stuk financiële steun in verborgen: personeelskosten, drukkosten voor affiches, het gebruik van materiaal, de organisatie van een rommelmarkt waarvan de opbrengst naar de vzw gaat enz.
- Jette steunt het initiatief ook promotioneel, op de wijze van veel andere gemeenten: de gemeente maakt publiciteit voor Rockardinal in het gemeentelijk infoblad, op de website en op aanplakborden.
- In Jette bestaat de Prijs van de Vlaamse Gemeenschap. Die belooft een persoon of vereniging die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor z'n omgeving. Het is een blijk van waardering voor vrijwillige inzet.

In de enquête worden seniorenwerking, cultuur en jeugd het meest naar voren geschoven als sectoren die een beroep doen op vrijwilligers, zie 3.2.4.

Bart Doucet, Gents cultuurbeleidscoördinator, maakt enkele kanttekeningen. "De hoge score van cultuur zegt veel over de invulling door de ondervraagden van het begrip zelf. Het zou interessant kunnen zijn om ook daar eens naar te peilen. Maar zelfs zonder een dergelijke bevraging is het duidelijk dat het begrip cultuur hier zeer breed wordt ingevuld, en maar goed ook. Een brede interpretatie kan immers alleen maar helpen om frequent gebruikte begrippen zoals 'cultuurparticipatie' en 'gemeenschapsvorming' - om maar deze te noemen - (opnieuw) open te trekken. En dat lijkt zo stilaan nodig na de verenging daarvan in recente debatten en studies. Om het scherp te stellen: cultuurparticipatie wordt daarin al te snel en al te zeer gelijkgeschakeld met een bezoek aan een museum, een tentoonstelling en een theater-, muziek- of dansvoorstelling, terwijl de gemeenschapsvormende kwaliteiten van cultuur enkel te vinden zouden zijn in het samen consumeren en beleven van dergelijke evenementen.

Het verhaal van Jette maakt duidelijk dat dit een al te eenzijdige interpretatie is. Niet alleen de 3000 bezoekers van Rockardinal, ook de vele vrijwilligers die elk jaar opnieuw dit evenement op poten zetten, zijn volwaardige cultuurparticipanten. Hun (actieve) deelname blijft echter al te dikwijls buiten beeld in het actuele debat. Dat pretendeert wel het te hebben over cultuurparticipatie, maar het focust vaak al te zeer op (passieve) consumptie van georganiseerde cultuurevenementen.

Het organiseren en mede mogelijk maken van een cultureel evenement, dat duidelijk een betekenis heeft voor de (lokale) gemeenschap, kan bovendien even gemeenschapsvormend werken als het (moment van het) gebeuren zelf. In het Jette voorbeeld vinden vrijwilligers uit diverse geledingen en uiteenlopende sectoren van de gemeente mekaar in en rond een gemeenschappelijk cultureel project. Zij overstijgen daarbij in de culturele praktijk de 'communautaire wetten en bezwaren', zoals zij het zelf noemen en doen zo impliciet een appèl op hun beleidsvoerders.

Niet dat deze laatsten in dit verhaal achter bleven, wel integendeel. De steun van het gemeentebestuur was en is nog steeds essentieel om dit 'burgerinitiatief' levensvatbaar te maken. Van bij het begin was blijkbaar duidelijk onder welke inhoudelijke voorwaarden de steun geboden zou worden en waaruit hij zou bestaan. Het bestuur maakte in overleg met de initiatiefnemers duidelijke keuzes en engageerde zich niet financieel, maar wel logistiek, promotioneel en moreel. Het vulde zo de soms misschien wat abstracte notie van een 'voorwaardenscheppend beleid' concreet en op maat in."

Plusminus

De maatschappelijke meerwaarde van dit initiatief, dat totstandkwam dankzij de samenwerking van de vrijwilligers en de gemeente, staat buiten kijf. Een gemeentelijk beleid inzake vrijwilligerswerk is van belang om initiatieven van individuen en georganiseerde vrijwilligers, zoals dit er een is, te omkaderen en te stimuleren. Een gemeente die zijn inwoners op allerlei manieren weet te verzamelen, creëert betere randvoorwaarden voor haar beleidsinitiatieven. En een intense interactie tussen de overheid en de inwoners kan leiden tot meer sociale contacten, wat de gestage groei van het onveiligheidsgevoel sterk kan afremmen. Succesvolle initiatieven van vrijwilligers kunnen de lokale democratie versterken en het geloof van de mensen in de democratische instellingen in het algemeen doen toenemen. Een vrijwilligersbeleid moet kaderen binnen een bredere visie over samenlevingsopbouw en een progressief sociaal-cultureel beleid.

Een ondersteuningsbeleid dat alle (mogelijke) initiatieven evenredig wil honoreren, moet voorwaarden, grenzen en criteria vastleggen. Momenteel moet er in Rockardinal wat gesnoeid worden om die evenredigheid met andere initiatieven te bewaren.

De succesvolle Rockardinal-tandem gemeente – vrijwilligers berust op een goede voorbereiding, een duidelijk doel, duidelijke afspraken tussen gemeente en vrijwilligers, buurtbewoners en plaatselijke handelaars, constant overleg, een overheid die niet verstikkend optreedt én een onderliggende structuur (vzw).

Opvallend is dat veel Rockardinal-vrijwilligers ook actief zijn in de seniorenwerking, het hulpbetoon etc. Met andere woorden: voor veel van de vrijwilligers zelf zijn er geen duidelijke sectorale grenzen.

Meer info:

Gemeentebestuur Jette

René Kempeneers - Afdelingschef Sociale Economie - Gemeentebestuur Jette

H. Werriestraat 18/20 - 1090 Jette - 02-423 19 16 - rkempeneers@jette.irisnet.be

6. Geen sport zonder vrijwilliger?

De sportdienst in Geel

'Je komt er, je blijft er' is het motto van een stad die bruist in al haar activiteiten. Op sportief vlak heeft Geel haar sporen al lang verdiend. In de stad Geel zorgen een goed uitgebouwde sportdienst, een actieve sportraad en een sport-minded bestuur samen met honderden vrijwilligers voor heel wat actie. Samen zetten zij elk jaar 'de barmhartige stede' prominent op de (wereld)kaart met verschillende internationale en nationale sporthappenings en een massa sportactiviteiten voor de Gelenaar.

Een algemeen vrijwilligersbeleid is er in Geel voorlopig niet, afgezien van de vraag van het stadsbestuur aan zijn diensten om aandacht te hebben voor de (sport)vrijwilliger hebben. Er wordt aan gewerkt. De stad staat in elk geval ten dienste van die vrijwilliger.

"Geen beleid is ook een vorm van beleid." Het zou een oneliner kunnen zijn, maar wat doe je als in clubverband georganiseerde vrijwilligers inderdaad geen of maar weinig 'vragen stellen' aan het nochtans bereidwillige lokaal beleid? Is het besluit dan dat er voor die bepaalde sector – in casu: sport – weinig nood is aan ondersteuning, laat staan aan sectoroverschrijdende initiatieven? Of gaat het om een wisselwerking: er is geen beleid, en dus zijn er geen vragen en behoeften? In veel Vlaamse gemeenten worden de sportdiensten met een dergelijke of een vergelijkbare situatie geconfronteerd.

6.1. De (grote) betekenis van het vrijwilligerswerk in de sport

Dit stuk 6.1. is integraal overgenomen uit de publicatie *samenleving en sport, sport en vrijwilligers*¹¹.

Geen enkele sector doet meer een beroep op vrijwilligers dan de sportsector: die staat in voor zomaar even 35% van al het vrijwilligerswerk. We onderscheiden drie categorieën:

- er is het administratief personeel: dat is verkozen door de algemene vergadering van de federaties en de clubs (de voorzitter, de ondervoorzitter, de secretaris, de penningmeester, bestuursleden...)
- het technisch personeel is verkozen of aangesteld vanwege z'n bekwaamheid en toewijding (trainers, scheidsrechters, monitoren, medisch personeel...)
- het parasportief personeel is verkozen of aangesteld vanwege z'n bekwaamheid en toewijding. Het gaat hier om erg gevarieerde functies, zoals onderhoud van lokalen en materiaal, hulp bij verplaatsingen, organisatie van ludieke activiteiten, cursussen of stands etc.

Bij het bezoldigd personeel treffen we zowel administratief als technisch personeel aan. In geen enkel onderzoek duikt bezoldigd personeel met een parasportieve functie op.

Vóór de Tweede Wereldoorlog werden de sportfederaties slechts in beperkte mate gesubsidieerd door het ministerie van Volksgezondheid. Pas sinds 1956, met de oprichting van het Nationaal Instituut voor Lichamelijke Opvoeding en Sport, is er sprake van een echt sportbeleid. Vandaag de dag worden de erkende sportverenigingen gesubsidieerd door de Gemeenschap waartoe ze behoren. Ze moeten daarvoor de juridische vorm van een vzw hebben. Dat houdt onder meer in dat de leden van het bestuur worden verkozen én werken op vrijwillige basis. Hun rechten en plichten tegenover de leden van de vereniging worden bepaald door de wet van 27 juni 1921. Voor niet-verkozen vrijwilligers bestaat er geen wettelijk kader. Een schriftelijke overeenkomst m.b.t. de ongevallenverzekering, de burgerlijke aansprakelijkheid en de rechtsbijstand is dan ook aangewezen.

Een circulaire van het ministerie van Financiën van 5 maart 1999 regelt het belastingsregime voor de onkostenvergoedingen die vrijwilligers eventueel ontvangen. Beneden een limiet van 1000 frank (aangepast 01/02/2004 naar 26,83 euro, nvdr) per dag en 40.000 frank (aangepast 01/02/2004 naar 1073,28 euro, nvdr) per jaar zijn deze vergoedingen niet belastbaar. Wordt een van beide limieten overschreden, dan moet de vrijwilliger kunnen bewijzen dat het gaat om een vergoeding voor reële onkosten, gemaakt voor de betrokken organisatie.

¹¹ *Samenleving en Sport, Sport en vrijwilligers*, Hélène Levarlet en Renée Vanfraechem, Institut Supérieur d'Education Physique et de Kinésithérapie, Université Libre de Bruxelles, voor de toekomstgerichte reflectie, Nederlandstalige samenvatting, Koning Boudewijnstichting, mei 2000.

6.2. Beleid of geen beleid?

Vrijwilligersbeleid in de sportsector is tot nu toe niet echt een agendapunt in Geel. Alleen binnen de sociale sector wordt hieraan concreet aandacht besteed, met toelagen voor en vorming van vrijwilligers. Veel sportieve initiatieven met vrijwilligers, die er wel degelijk zijn – Geel telt 160 verenigingen van diverse pluimage –, worden tijdelijk gesteund naargelang van hun vragen of de behoeften die de sportdienst en sportraad zelf ontdekken en/of invullen. Er is hoogstens sprake van een kortetermijnbeleid.

Die initiatieven gaan enerzijds via de sportraad – eigenlijk een groep vrijwilligers, afgevaardigden van de clubs die andere vrijwilligers vertegenwoordigen – en anderzijds via de sportdienst – in Geel een parageemeentelijke vzw. De beheerraad van die laatste bestaat voor de helft uit gemeenteraadsleden en voor de andere helft uit vrijwilligers van de sportsector. De vrijwilliger kan dus heel wat invloed hebben op het sportbeleid.

De sportraad adviseert het beleid. De sportdienst voert het uit en adviseert tegelijk het beleid.

De 'klanten' van de sportdienst zijn de sportclubs – niet de individuele leden of sporters van die clubs –, het onderwijs – waar zich recent een enorme groei voordoet wat schoolse sportactiviteiten betreft (SportOpSchool, middagsport, woensdagnamiddagsport, naschoolse sport – en de laatste jaren meer en meer ook het individu of de ongebonden sporter.

Hoewel in Geel het vrijwilligerswerk als zodanig geen voorwerp uitmaakt van de beleidsagenda, is er vanuit de gemeente wel ondersteuning op grote schaal. Toch is die steun voor de genietters ervan dikwijls 'onzichtbaar', wat de beeldvorming niet ten goede komt. De gemeente zou zichzelf 'beter moeten kennen en verkopen'. De stad Geel zal daar in de toekomst in elk geval meer werk van maken.

Er wordt momenteel ingespeeld op de behoeften, maar zonder langetermijnvisie. Geel is voorwaardenscheppend: het verenigingsleven krijgt ondersteuning en zekerheid (ook juridisch, als ze samenwerken met de sportdienst), zonder dat dit in een heus beleid vervat is. Echte criteria zijn er niet, wat de vrijblijvendheid en het amateurisme van bepaalde werkingen lijkt te bestendigen.

6.3. Wat doet de sportdienst in Geel?

De Geelse sportdienst en/of sportraad

- biedt logistieke steun aan de clubs: materiaal van de stad wordt gratis uitgeleend, vervoerd en geplaatst – desnoods haalt de stad het bij de provincie, het BLOSO etc., - er wordt mankracht 'geleverd', promotiedrukwerk kan via een eigen economaat, de infrastructuur wordt onderhouden en er wordt sportinfrastructuur gehuurd voor verenigingen en scholen, die ze vervolgens goedkoop ter beschikking krijgen
- doet omgekeerd een beroep op de sportverenigingen – en dus op vrijwilligers – voor eigen activiteiten: het gaat om knowhow, mankracht (met eventueel kostenvergoeding), het betaald huren van het materiaal en de infrastructuur van de clubs. Daartoe wordt een goede verzekering afgesloten
- coördineert grotere sportactiviteiten. In die situaties worden de clubs bijgestaan, en brengt de sportraad ook samenwerkingsverbanden mee tot stand. Het gaat bijvoorbeeld om kampioenschappen op internationaal, Europees, Belgisch of provinciaal niveau. De clubs zijn volwaardige actors; de sportraad zorgt voor de logistieke ondersteuning en begeleiding
- 'sponsort' de sportverenigingen. Zo zijn er toelagen voor jeugdleden, bijzondere sportmanifestaties, regionale sportwerking, de huur en het onderhoud van accommodatie, giften voor activiteiten. Er is korting op het gebruik van infrastructuur (de gemeente betaalt 100% en rekt de verenigingen maar 60% aan), voor het opstarten van nieuwe clubs
- doet aan competentieverhoging door opleidingen en bijscholing (maar de vraag hiernaar van de clubs is gering)
- vraagt om advies inzake het sportbeleid door middel van commissies en hoorzittingen
- organiseert vieringen – laureaten, verdienstelijke sporters, kampioenvieringen... - en biedt andere extra's: broodjes, drankje, persvoorstellingen, VIP-events...
- voert een 'aanwezigheidspolitiek', samen met de beleidsmensen, bij activiteiten en evenementen van sportclubs. De morele ondersteuning wordt enorm gewaardeerd.

6.4. De wisselwerking tussen de sportdienst en de vrijwilligers

Zoals veel sportdiensten in Vlaanderen, organiseert ook die van Geel in de vakantieperiodes sportkampen. Dat gebeurt in 6 van de 15 vakantieweken. Doel is kinderen een actieve vrijetijdsbesteding te verzorgen (indirect betekent dit een opvang voor de ouders). Ze maken tijdens de kampen kennis met diverse sporten, waarbij de prijzen voor de deelnemers vanuit een democratische bekommernis dezelfde zijn, of het nu gaat om turnen of paardrijden. Een sportkamp is ook bedoeld als een rekruteringskanaal van nieuwe leden voor de verenigingen. Er wordt voor de kampen dan ook samengewerkt met die verenigingen, hoewel daar van hun kant maar weinig vraag naar is. Voor de sportdienst is de club vooral ook een rekruteringskanaal van vrijwillige lesgevers. De verenigingen die mee werken zijn wel altijd heel enthousiast. Voor de naschoolse sportactiviteiten met lagere en middelbare scholen geldt hetzelfde verhaal. De eindverantwoordelijkheid, de kwaliteitsbewaking en de coördinatie blijven bij de sportdienst. De dienst trekt de clubs aan, en zij staan in de mate van hun mogelijkheden in voor de accommodatie, het sportmateriaal en de lessen, die door (liefst opgeleide) vrijwilligers worden gegeven. Lesgevers krijgen een kostenvergoeding van maximum 26,31 euro per dag en 1052,40 euro per jaar. Deze manier van werken wordt in sportmiddens als normaal beschouwd, onder meer omdat de lesgevers tijd en energie staken in hun opleiding en de voorbereiding van de activiteit. Een kostenvergoeding wordt meer en meer een noodzaak: voor sportactiviteiten wordt het uiterst moeilijk om nog lesgevers te vinden. Laatstejaarsstudenten en pas afgestudeerden uit o.a. de richting lichamelijke opvoeding kunnen nog als jobstudent werken.

De interesse bij de sportclub om mee te werken houdt ook verband met een algemeen probleem in veel Vlaamse steden en gemeenten: de beschikbaarheid van sportinfrastructuur en -accommodatie beantwoordt (mede door de Vlaamse wetgeving en de regelgeving m.b.t. de ruimtelijke ordening) niet meer aan de behoeften en is soms dramatisch te noemen. Dit betekent concreet dat er bv. een ledenstop moet worden ingevoerd! Een ander probleem is de beschikbaarheid van lesgevers, zeker tijdens de daguren. Veel sportclubs zijn ook vooral met zichzelf bezig. Deels is die ieder-voor-zich-houding historisch gegroeid, deels lijkt het ook een noodzaak: het is voor een aantal clubs een kwestie van overleven...

6.5. Geelse sportieve knelpunten

- Veel sportclubs werken niet (meer) gratis voor derden, zoals bv. voor de sportdienst of sportraad.
- Het rekruteren van 'echte' vrijwilligers wordt stilaan dramatisch, zowel in de sportclub als voor de sportdienst; niet omdat ze niet willen, maar eerder omdat ze niet beschikbaar zijn. De sportdienst doet veel beroep op VLABUS (Vlaams Bureau voor Sportbegeleiding) voor interimlesgevers.
- Waar je in het onderwijs en de gemeentelijke (sport)diensten van professionalisering kunt spreken, gaat het er in veel sportclubs nog dikwijls 'vrijblijvend of amateuristisch' aan toe. Dat heeft bijzonder positieve maar ook mindere kantjes. Het veroorzaakt minstens cultuur- en kwaliteitsverschillen.
- Hoe ver moet je gaan in regelgeving (om de kwaliteit van producten te verzekeren) versus vrijblijvendheid? Hoe ver ga je in het stellen van eisen, bv. inzake lesgevers voor sportkampen? Hoe ver moet het beleid gaan? Regelgeving is geen vraag van de basis. Vandaar wellicht het bevredigen van de behoeften op korte termijn en geldt hier toch wel die oneliner dat geen of een beperkt beleid ook een vorm van beleid is.
- Enkele bekende en algemene vrijwilligersproblemen: steeds dezelfde en vrij kleine groep mensen (wat ook een vertrouwensband scheidt), de drukke agenda's, het individualisme én vooral ook de vergrijzing. Als een sportraad idealiter moet bestaan uit mensen die de sportclubs vertegenwoordigen, dan kan het niet dat je vaak twintig dertig jaar dezelfde mensen ziet opduiken, vaak zonder dat ze nog een achterban hebben en/of voorbeelden van bruisende creativiteit zijn. Het invoeren van vastgelegde termijnen voor mandaten zou hier een oplossing kunnen bieden, zowel binnen het bestuur van een sportraad als van een sportclub. Langs de andere kant is het steeds moeilijker om vrijwilligers te vinden en zijn we blij dat men het wil blijven doen.
- Hoe communiceer je als sportdienst via de club met de individuele vrijwilliger? Dat loopt nogal eens mank.
- De kennis van de ondersteunende structuren – lees: de Steunpunten voor vrijwilligerswerk – was tot nu toe onbestaande. Het zou goed zijn om het vormingsaanbod dat vanuit diverse hoeken komt – lokaal, provinciaal, regionaal, de sportfederaties, BLOSO etc. – te centraliseren, waardoor er minstens een zicht kan ontstaan op wat er bestaat. De afstemming van aanbod en vraag – en het blootleggen van lacunes: vragen die leven zonder dat er een aanbod is – zou hier een positief gevolg van kunnen zijn. Er is in sectoren nog te veel een aanbodgericht denken en een te geringe vraaggerichte reflex.

6.6. De meetkamer

Met de andere sectoren - jeugd, cultuur, bibliotheek, toerisme... - wordt in Geel sinds kort een gezamenlijke activiteiten- en evenementenplanning opgemaakt. De verenigingen die onder die sectoren vallen, doen daaraan mee. Er is heel wat informeel overleg, maar een gezamenlijk beleid is er voorlopig nog niet. Het Vlaamse vrijwilligerswerk blijkt ook uit de enquête nog altijd een sectoraal gegeven te zijn. Meer zelfs: hierdoor wordt de 'vrijwilliger' as such, die in veel gevallen niet sectoraal denkt, vaak miskend en bijna altijd bekeken als vrijwilliger-in-een-bepaalde-sector.

Edwin Aerts, Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid vzw (ISB), schetst zijn bemerkingen.¹²

Algemeen

Een sportbeleid voeren is vrijwel onmogelijk zonder vrijwilligers. Geen andere vorm van vrijetijdsbesteding drijft zozeer op verenigingen als sport. Die doen op hun beurt bijna volledig een beroep op de inzet van sportvrijwilligers. Deelneming aan vrijwilligerswerk in de sport, zoals in andere sectoren, blijkt bij te dragen tot democratische burgerschapswaarden en maatschappelijke betrokkenheid. Nochtans komt het vrijwilligersaanbod in de sport onder druk te staan als gevolg van de toenemende concurrentie, de hogere eisen inzake deskundigheid, commercialisering, individualisering en jurisdisering.

Vaststelling

Uit de bevraging bij de sportclubs ter voorbereiding van de Staten-Generaal van de Sportclubs, die plaatsvond op 20 en 21 september 2003, bleek dat 54% van de sportclubs een tekort heeft aan vrijwilligers. We stelden ook vast dat het gemiddelde aantal vrijwilligers per sportclub 16,4 bedraagt t.o.v. 1,5 bezoldigde medewerkers. Dit betekent dat er 313.170 vrijwilligers actief zijn, naast nog eens 28.470 bezoldigde medewerkers, in de 19.032 Vlaamse sportclubs. Bovendien blijkt dat slechts 6% van de bestuursleden van sportclubs jonger zijn dan 25 jaar.

Knelpunten

Vooralsnog geniet de problematiek van het vrijwilligerswerk te weinig aandacht van de overheid. Zo botsen de sportdiensten en -clubs op knelpunten die verband houden met het juridisch en fiscaal statuut van de vrijwilliger. De belangrijkste problemen waarvoor een oplossing zich opdringt, liggen op het vlak van de aansprakelijkheidsregeling, de forfaitaire onkostenvergoeding en de positie van de uitkeringsgerechtigde vrijwilliger. Voor die knelpunten zijn recent twee wetsvoorstellen ingediend in het federaal parlement. Er dient dringend werk te worden gemaakt van een vrijwilligersdecreet voor de sport dat het vrijwilligerswerk stimuleert en bijdraagt tot een administratieve vereenvoudiging. Dit houdt onder meer in dat er een duidelijke regeling komt ter bescherming van de aansprakelijkheid en een verplichte maar betaalbare verzekering van vrijwilligers voor burgerlijke aansprakelijkheid en lichamelijke ongevallen bij het uitoefenen van vrijwilligerswerk in een sportclub.

Door een onduidelijke en niet flexibele regelgeving beschouwen de fiscus en de RSZ de forfaitaire onkostenvergoeding die vrijwilligers ontvangen als loon waarop inkomstenbelastingen en sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd zijn. Er moet een vaststelling te komen van bedragen die als onkostenvergoeding kunnen worden betaald met vrijstelling van belastingen en sociale-zekerheidsbijdragen.

Het moet ook mogelijk zijn een werklozenstatuut te combineren met vrijwilligerswerk, zodat uitkeringsgerechtigde werklozen vrijwilligerswerk kunnen uitvoeren zonder aangifteplicht.

Werving en promotie

Verder zou het wenselijk zijn dat er initiatieven worden genomen om in de sport vrijwilligers aan te trekken uit specifieke doelgroepen die niet actief zijn in het arbeidscircuit, zoals jongeren, werklozen en ouderen, en ex-sporters, in het bijzonder voor de sporttechnische begeleiding en het opnemen van bestuursfuncties. Met geregelde acties en campagnes moet de overheid het vrijwilligerswerk aantrekkelijker maken, door het te promoten en door accurate informatie te verspreiden bij een zo ruim mogelijk publiek.

Tewerkstelling

Er wordt aan de overheid gevraagd om ruimte te creëren voor de tewerkstelling van vrijwilligers die de lokale werking van de sportclubs ten goede komt. Vandaag beschikken de sportdiensten niet over een wettelijk instrumentarium noch over middelen om de tewerkstelling van vrijwilligers te honoreren. De vraag rijst of het systeem van de diensten- en opleidingscheques niet kan worden verruimd tot de sportsector.

De overheid moet ook de voorwaarden creëren om de kwaliteit van het vrijwilligerswerk te verbeteren. Daarbij moet men voldoende aandacht besteden aan zowel de toegankelijkheid van de opleiding, vorming en bijscholing van vrijwilligers, als aan een evenwichtige en gestructureerde samenwerking tussen vrijwilligers en professionelen.

¹² Basisinformatie: advies Vlaamse Sportraad, 11 mei 2001 en resoluties Staten-Generaal van de Sportclubs, 20 en 21 september 2003

Conclusie

Er zijn rond de problematiek van het vrijwilligerswerk reeds heel wat initiatieven ontwikkeld. De discussie over de verbetering van het statuut van de vrijwilligers sleept echter al jarenlang aan. Het is hoog tijd dat de overheid en het sportbeleid het vrijwilligerswerk in de sport actief coördineren en daadwerkelijk ondersteunen, zeker in het licht van de Sport voor Allen-gedachte.

6.7. Plusminus

- De sportsector lijkt in zijn eentje een 'complexe sector': de verscheidenheid is er bijzonder groot, zowel in het soort activiteiten als in de omvang van clubs en hun graad van professionalisering. Hoe kun je voor zo'n bonte sector als gemeente een beleid ontwikkelen, te meer als er klaarblijkelijk maar weinig 'vraag' is naar een 'aanbod' terzake? Dit is een cruciale kwestie, waar men in veel Vlaamse gemeenten mee worstelt.
- De cultuurverschillen tussen sectoren kunnen groot zijn en een belemmering vormen voor samenwerking: zo is er de kwestie van de vergoeding in de sportsector, die werkt met 'specialisten'. Cultuur werkt dan weer dikwijls met derden die voor hun knowhow worden betaald (wat een activiteit duurder maakt), terwijl het personeel van de sportdienst gewend is veel zelf te doen. Hier rijst de vraag wat bij intersectorale samenwerking de verhouding moet worden tussen eenheid in de gemeentelijke beleidscontext en de eigenheid van een gemeentelijke dienst.
- De vrijwilligerssteun door de gemeente Geel wordt 'logistieke' steun genoemd. Alle verenigingen worden hierbij over dezelfde kam geschoren. 'Logistiek' is een al te 'mager' woord, niet alleen in Geel: de gemeente lijkt onvoldoende te benadrukken wat ze allemaal ter beschikking stelt, in de vorm van manuren, materiaal, financies (bv. goedkoop verhuren van accommodatie), publiciteit enz. In geld omgezet zou het hier om een erg hoge som gaan.
- De diverse sectoren bespelen meestal dezelfde doelgroepen – bijvoorbeeld de jeugd – maar werken soms naast elkaar, zodat er overlappende activiteiten zijn. Een sportdienst kan lokaal bij vrijetijdsinitiatieven betrokken worden, waar hun vrijwilligers een rol in kunnen spelen. Zo kan de organisatie van een stratenloop een samenspel zijn tussen de verschillende sectoren. De jeugd vult haar vrije tijd in met allerlei activiteiten en maakt dikwijls geen onderscheid tussen cultuur en sport als activiteit; de sectoren zouden een gezamenlijk vrijetijdsaanbod kunnen uitwerken.
- Binnen de sportvereniging speelt de vrijwilliger de hoofdrol. Dit mogen professionelen niet vergeten.

Meer info:

Frank Van Es - Diensthoofd sport

Werft 53 - 2440 Geel - 014-57 09 60 - frank.van.es@geel.be

7. Compostmeesters: een goede start is half gewonnen

De Kortenbergse compostmeesters

Composteren is kinderspel! Zo luidde op 7 en 8 juni jl. de optimistische slogan van het Weekend van de Compostmeester. Compostmeesters uit zo'n 100 Vlaamse gemeenten en intercommunales vertelden over composteren en afval-arm tuinieren, en hielden demonstraties. Het Weekend was een gemeenschappelijk initiatief van de OVAM en de Vlaamse Compostorganisatie v.z.w. (VLACO) en vormt een belangrijke pijler van het afvalbeleid. De helft van het huishoudelijk afval bestaat immers uit groente-, fruit- en tuinafval, met al de belasting voor het milieu en kosten van dien. Dat afval kan door thuiscomposteren makkelijk uit het afvalcircuit worden gehouden, al is dat begrip 'makkelijk' relatief en zijn de compostmeesters bijzonder welkom. Het idee waaide over uit Canada en de V.S.

7.1. Vlaamse meester-vrijwilligers

Dit stuk 7.1. komt integraal uit de publicatie 'recepten voor een duurzame, lokale ontwikkeling'¹³.

Compostmeesters zijn vrijwilligers die in samenwerking met de gemeente het thuiscomposteren en het afvalarm tuinieren promoten. Steeds meer gemeenten bouwen een compostmeesterwerking uit. In 2002 telde Vlaanderen al bijna 3000 compostmeesters, die samen de composterende huishoudens begeleiden. De huisvuilstatistieken bewijzen het succes van de formule: in de periode 1996-2000 halveerde de hoeveelheid organisch afval in de gemiddelde Vlaamse huisvuilzak. Behalve het thuiscomposteren is daar uiteraard ook de uitbreiding van de GFT-inzameling voor verantwoordelijk. Compostmeesters hebben al tienduizenden mensen wegwijs geholpen in het werken met compostbak of -vat, waardoor Vlaanderen binnen Europa het hoogste percentage aan thuiscomposteerders heeft, niet minder dan 34% van de tuinbezitters composteert. Het Vlaamse voorbeeld wordt in het buitenland dan ook met veel interesse gevolgd. Compostmeesters hebben als belangrijkste voordeel dat ze de afvalpreventieboodschap toegankelijk en geloofwaardig kunnen overbrengen. Ze brengen hun verhaal in het eigen dorp en in toegankelijke (streek)taal. De impact van folders of sensibiliseringscampagnes kan daar niet aan tippen.

Toch is het werken met compostmeesters niet vanzelfsprekend. Het gaat hier om vrijwilligers, wat een aparte aanpak vergt. Bovendien zijn vele gemeentelijke of intercommunale ambtenaren er slechts op beperkte schaal mee vertrouwd. VLACO organiseert daarom sinds 2001 cursussen vrijwilligerswerking speciaal voor compostmeester-begeleiding. Ook in 2003 werkte VLACO verder rond het begeleiden van compostmeesters en de compostmeesterwerking. De hervorming van de opleiding tot compostmeester was een eerste stap. De vroegere opleiding is nu opgesplitst in een algemene compostcursus en de eigenlijke opleiding. Voor de cursus is iedereen welkom die geïnteresseerd is in composteren, de opleiding richt zich tot mensen die i.v.m. thuiscomposteren een engagement willen opnemen. De vroegere opleiding trok te veel mensen aan die enkel geïnteresseerd waren in composteren, waardoor de doorstroming naar de compostmeesterwerking soms te klein werd.

VLACO werkt nu aan een witboek over compostmeesterwerking. Dat wordt een handleiding over hoe je op een gemeentelijk of intercommunaal niveau een compostmeesterwerking concreet kan aanpakken, met voorbeelden van brieven, acties, planning... Er wordt ook een cd-rom ontwikkeld met veelgevraagd fotomateriaal, teksten, folders en powerpoint-presentaties over thuiscomposteren.

7.2. De 'carrière' van een Kortenbergse compostmeester

"Toen wij in 1973 ons perceel bouwgrond kochten, was er in onze maatschappij nog maar weinig te doen rond het thema 'compost'. In het lage gedeelte van Kortenberg waar wij wonen, is de grond drassig, zwaar en zuur. Een landbouwer gaf mij toen de raad om veel kalk en stro door de grond te mengen. Wat in theorie een goed idee was: kalk ontzuurt en stro verlucht. Maar er zijn neveneffecten: te veel kalk is schadelijk en stro onttrekt stikstof aan de grond als het erin gaat rotten.

Aangezien compost geen neveneffecten heeft, helend en voedzaam is, ben ik toen met mijn eerste composthoop met bladafval gestart. Zo kreeg ik een composthoop samengeklitte bladeren, waarin het ontbindingsproces traag en moeizaam verliep. Ons keuken- en tuinafval begon te stinken in hartje zomer, een teken dat er niet genoeg bruin materiaal tussen zat. Om het kort te maken: het heeft jaren geduurd, met vallen en opstaan, om mooie evenwichtige en gedrukkende compost te produceren.

¹³ Recepten voor duurzame, lokale ontwikkeling. Verenigingen en gemeentebestuur op de tandem voor een beter leefmilieu, Sarah Staut, Bond Beter Leefmilieu, 2001

Anno 2003 is de dienst Milieu van onze gemeente gestart met sensibilisatie rond compost en staan er drie compostmeesters ter beschikking.”

7.3. Composteren op z'n Kortenberg

Kortenberg deed mee aan het (regenachtige) Weekend van de Compostmeester. De gemeente trekt er middelen voor uit, zoals voor andere activiteiten van de milieudienst. In de drie tuinen van de compostmeesters, die in een uitgewerkte fietstocht met elkaar waren verbonden, kon de bevolking meer leren over composteren: praktische toelichtingen, het gebruik van compost, een demonstratie met een hakselmachine... Voor de allerkleinsten waren er activiteiten, zoals een composteerbaar bloempotje inzaaien in eigen compost, diertjes die in de compost zitten onder de loep nemen, boetseren en tekeningen inkleuren voor de tekenwedstrijd... De dag werd op een vergadering geëvalueerd (met broodjes voor de vrijwilligers) en er kwam een verslag over in het infoblad.

Dit initiatief past in het afvalpreventiebeleid van Kortenberg. Daarin wordt composteren actief gepromoot en aangemoedigd: er zijn subsidies voor compostvaten, cursussen en sinds 2002 opleidingen tot compostmeester (door Interleuven i.s.m. VLACO). Dat kanaal dient sindsdien ook voor de rekrutering van vrijwilligers. Wie de cursus volgde, wordt op de hoogte gehouden van bijscholingsinitiatieven. De vrijwilligerscursus – en het composteren in het algemeen – worden gepromoot door een maandelijks artikel in het infoblad van de gemeente. Dat wekt duidelijk belangstelling. De gemeente geeft vervolgens de namen van geïnteresseerde burgers door aan Interleuven en VLACO. Die publiciteit leidde mede tot een vervijfvoudiging in de verkoop van (gesubsidieerde) compostvaten.

Er rijzen in Kortenberg dan ook nieuwe plannen in verband met afvalpreventie, waarin ook de compostmeesters een rol spelen. Zo zijn de meesters enthousiast bezig met de uitwerking van een compost-demoveld als in de gemeente het nieuwe containerpark wordt ingericht. Ze stonden erop dit zelf te doen en de gemeente stelt er budgetten voor ter beschikking. De jaarlijkse compostmeesterdag zal in elk geval worden herhaald. Mensen die de cursus volgden zullen worden uitgenodigd om in de werking te stappen. Ook de scholen worden benaderd in verband met acties rond afvalpreventie. Bij de provincie worden subsidies aangevraagd voor het project 'afvalarme tuin'. Dit project zal starten in 2005, de plannen zijn al ontwikkeld.

7.4. De meetkamer

In de vragenlijst – (zie 3.3.1.) spreekt 65% van de respondenten van operationele ondersteuning in de vorm van logistieke ondersteuning, werkingskosten ... Meer dan de helft - 54.4% - ondersteunt 'operationeel' door het ter beschikking stellen van ambtenaren.

“Voor de ondersteuning van de compostmeesters is dat net zo,” aldus **Gerrit Van Dale van de cel Thuiscomposteren van de Vlaamse Compostorganisatie (Vlaco vzw)**. “Al heeft 'compostmeesters ondersteunen' wel een dubbele betekenis. De gemeente doet in eerste instantie een beroep op compostmeesters om haar afvalbeleid uit te bouwen. De 'compostmeesters ondersteunen' dus als vrijwillige medewerkers de gemeente en haar milieudienst.

Net zoals de gemeente haar betaald personeel de nodige middelen moet geven om correct te kunnen functioneren, moet ze ook haar 'compostmeesters ondersteunen'. De uitwerking van het demoveld in Kortenberg is hiervan een mooi voorbeeld. De compostmeesters die van hun hobby een 'job' hebben gemaakt, richten hun eigen werkplek in op het containerpark of op een andere locatie van de gemeente. Voor de gemeente is het een visitekaartje waar tuinbezitters en schoolkinderen het composteren komen aanleren.”

Bijna de helft van de respondenten verwijst naar het gemeentelijke informatieblad als promotionele ondersteuning. 1/3 vermeldt de gemeentelijke website (zie onderzoek)

Gerrit Van Dale: “Opnieuw een voorbeeld van een win-winsituatie. In plaats van een zoveelste artikel over composteren of afval-arm tuinieren komen mensen van vlees en bloed uit de eigen gemeente mét hun tuin aan bod in het gemeentelijk infoblad. Door te kiezen voor een interview of voor een fotoreportage wordt de 'human interest'-vorm een manier om tips en trucs over composteren aan de man te brengen bij een publiek dat anders wellicht nooit een artikel over afval-arm tuinieren zou lezen. Het zet hen aan om een bezoek te brengen aan de opentuinactiviteit of het demoparkje van de vrijwilligers. Een foto of een eigen tekstje in het gemeentelijk informatieblad betekent een niet te onderschatten waardering voor de compostmeester-vrijwilliger, het verslag van een evaluatievergadering zoals in Kortenberg een erkenning van hun werk.”

Gemiddeld wordt het gebrek aan kennis over ondersteunende structuren op Vlaams niveau als belangrijkste knelpunt/probleem beschouwd, gevolgd door het gebrek aan kennis over stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen zie 3.4.)

Gerrit Van Dale: "‘Milieu’ is vooral een technische aangelegenheid. De medewerkers van de milieudienst hebben doorgaans een opleiding genoten met veel aandacht voor scheikunde en biologie. Rekrutering, begeleiding en motivatie van vrijwilligers is nieuw voor hen. Maar ook voor het sensibiliseren en werken aan mentaliteitsverandering (samen met vrijwilligers) zijn psychologen en sociologen wellicht meer geschikt. Waar kan je het leren? Wie werkt scenario's uit? Inderdaad een taak voor 'ondersteunende structuren' en steunpunten. Vlaco werkt aan een 'witboek' en organiseert een cursus 'Vrijwilligerswerk begeleiden' samen met de Stichting Lodewijk De Raet. Als Vlaams-Brabantse gemeente kan Kortenberg ook een beroep doen op het Steunpunt Groen voor Groen, een initiatief van de provincie Vlaams-Brabant en het Comité Jean Pain vzw."

Vorming en opleiding worden door steden/gemeenten als belangrijkste instrument/methodiek beschouwd, gevolgd door stimuleringsacties voor het vrijwilligerswerk (zie onderzoek)

"Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en voor Vlaco vzw," aldus Gerrit Van Dale. "De cursussen, opleidingen en bijscholingen worden door de milieu-intercommunales ingericht samen met de Vlaamse Compostorganisatie. De opleiding tot compostmeester werd uitgebreid tot een langer 'traject' van cursus – stage – opleiding, wat de erkenning van de compostmeester-vrijwilliger verhoogt.

De bijscholingen zijn belangrijke momenten van opwaardering en ervaringsuitwisseling voor de vrijwilligers. De contacten met de compostmeesters uit de andere gemeenten werken motiverend en inspirerend."

7.5. Plusminus

- Afvalbeleid is overduidelijk een zaak van sensibilisatie. De meesters-vrijwilligers spelen in dat proces de hoofdrol. Ze geven het voorbeeld, leven in de gemeente, zijn aanspreekbaar en spreken de taal van de mensen. Drempels zijn er niet.
- De meesters worden daadwerkelijk ondersteund door de gemeente en de intercommunale. Bij die vormen van steun horen budgetten, opleidingen en andere vormen van ondersteuning. Dat is tegelijk motiverend en noodzakelijk.
- Gesensibiliseerde mensen zijn bereid om in afvalpreventie tijd te steken en er energie aan te besteden. De motivatie is groot. Er ontstaat een 'allemaal samen'-gevoel binnen een relatief kleine gemeente als Kortenberg. De positieve cijfers zijn in dit verband bemoedigend.
- De samenwerkingsovereenkomst 'milieu als opstap naar duurzame ontwikkeling' tussen het Vlaamse Gewest en de respectievelijke provincies en gemeenten maakt het mogelijk om een duurzaam milieubeleid na te streven en uit te voeren. De compostmeesterwerking is een voorbeeld van een succesvolle formule van afvalpreventie.

Meer info:

Ann Van Nieuwenhuyzen - Milieuambtenaar

De Walsplein 30 - 3070 Kortenberg - 02-755 22 18 - ann.vannieuwenhuyzen@kortenberg.be

8. Wijkontwikkeling veroverd stad

Het Genkse beleid, participatie en vrijwilligerswerk

Wanneer noem je iemand 'vrijwilliger'? Wat is de grens tussen handelen uit persoonlijke betrokkenheid en eigenbelang, en actief zijn met een ander – 'hoger' – belang? Het boeiende Genkse wijkontwikkelingsverhaal laat zien dat die grens vloeiend kan zijn én dat het antwoord op de vraag mee bepaald wordt door de stedelijke beleidscontext. In Genk hebben ze geleerd hoe je de agenda's van dat beleid en van de vrijwilligers op elkaar kunt – beter: moet – afstemmen. Het verhaal begint rond 1900. Op dat moment wonen er in het landelijke Genk zo'n 2000 mensen...

8.1. Van achterstelling tot ontwikkeling

Zoals bekend is Genk een ex-mijnstad, met de bijbehorende kenmerken: het bevolkingsaantal explodeerde in de 20ste eeuw door diverse migratiegolven – eerst Oost-Europeanen, dan Zuid-Europeanen en vervolgens Turken en mensen uit de Magreb –, zowat de helft van de huidige 60.000 inwoners heeft niet-Belgische etnische wortels, de ruimtelijke ordening vertoont een wijkstructuur rond de voormalige mijnzetels, de mijnsluitingen veroorzaakten een hoge werkloosheid en achterstelling, vooral binnen bepaalde wijken. De bijbehorende problemen zijn ook van elders bekend: vierde wereld, problematische gezinssituaties, huisvestingsproblematiek, verloedering, onveiligheid en criminaliteit... Het was die achterstellingsproblematiek die in de jaren 1990 leidde tot het wijkontwikkelingsproject. Deze beleidskeuze(!) werd door de stad als noodzakelijk aangevoeld en had enkele duidelijke krachtlijnen:

- de wijkontwikkeling wil de achterstelling bestrijden door een collectieve aanpak (individuen kwamen desgevallend bij het OCMW terecht)
- de wijken worden als een gebied benaderd
- de diversiteit van de bevolking in zo'n gebied is een uitgangspunt
- de bewoners zijn actoren, ook in de besluitvorming.

De Genkse 'wijkontwikkeling' werd in 1995 opgestart als een project-op-proef in twee impuls wijken, die eerst waren gescreend: Winterslag, een voormalige mijnwijk, en Sledderlo, een sociale woonwijk. De inspiratie kwam oorspronkelijk van het Nederlandse Deventer. Toen bleek dat de aanpak aansloeg, werd het uitgebreid tot nog twee voormalige mijnwijken – Zwartberg en Waterschei – en één sociale woonwijk (Kolderbos).

In 1999 werd het project een stedelijke dienst en een jaar later werd het uitgebreid tot de niet-impuls wijken. Met andere woorden: het criterium 'achterstelling' als uitgangspunt werd verlaten. Dat heeft geleid tot het huidige concept, waarbij in feite de hele stad betrokken is. Of hoe een succesvol project-met-visie geleidelijk aan evolueerde en structureel in het beleid werd ingebed. De Genkse wijkontwikkelaars zijn anno 2003 personeelsleden van de stad, die met reguliere middelen worden betaald. In de vorige fasen betaalden de Vlaamse Gemeenschap of het SIF (Stedelijk Impulsfonds) de werking.

8.2. De kern van de zaak; de werking

Wijkontwikkeling in Genk is gebaseerd op drie pijlers:

- het gaat om een gecoördineerde en integrale 'aanpak' van de hele wijk
- er wordt samengewerkt met alle actoren in de wijk
- bewonersbetrokkenheid staat centraal. Hier komt het vrijwilligerswerk in het plaatje.

De projecten concentreren zich op drie collectieve aspecten: leefbaarheid, samenleven en woonomgeving. Dat is de core business van wijkontwikkeling binnen het stedelijk beleid. Per wijk worden andere accenten gelegd, afhankelijk van de kenmerken ter plaatse. Zo is Winterslag een wijk met een erg heterogene bevolking (80% alloctonen) en veel laaggeschoolden.

Hoe gaat het in zijn werk? Er zijn drie facetten:

- de wijkplanning: er wordt een tour d'horizon gemaakt. Wat zijn de noden? Waar zijn er knelpunten? Wie zijn mogelijke partners? Wat zijn concrete projecten? Dat proces – een actieve zoektocht – krijgt zijn beslag in wijkvergaderingen met de bewoners en met bestaande verenigingen die in de wijk actief zijn. De link met de bewoners en wat zij aanbrengen is essentieel. Courante werkvelden zijn onderwijs, woonomgeving, tewerkstelling en de jongerenproblematiek

- het wijkmanagement zorgt dat de projecten die zijn ontstaan goed worden beheerd: de wijkontwikkelaar (vervangen door de wijkmanager) brengt alle mogelijke actoren op wijkniveau samen, zowel professionele (buurtwerk, wijkpolitie, technische diensten, OCMW etc.; ook privé-bedrijven als er zich kansen voordoen) als niet-professionele. Opnieuw worden de verenigingen hierbij uiteraard niet vergeten. Er wordt aan netwerkvorming gedaan, belangen, verzuchtingen en agenda's worden op elkaar afgestemd, en er wordt vooral ook in de twee richtingen gecommuniceerd: top-down en bottom-up
- veel aandacht gaat ook naar het wijkbeheer: stadswachters vervullen de functie van signaalgevers bij problemen. Ze letten op de woonomgeving en voorkomen frustraties, bijvoorbeeld als het over de openbare ruimte en de vuilnisvoorzieningen gaat. Belangrijk is dat ze nauw samenwerken met de technische dienst van de gemeente, die in Genk gedecentraliseerd met buurtwerkplaatsen werkt en dus snel(ler) op de bal kan spelen. Als blijkt dat etniciteit voor een probleem een bepalende factor is, doet de wijkmanager een beroep op de integratiedienst van de stad. Die komt dus in de tweede lijn. Ook met twee andere 'belendende' diensten wordt nauw samengewerkt: Jeugd en Sociaal Welzijn; die laatste coördineert het hele vrijwilligersbeleid. Samen met de 'cel educatieve projecten' vormen deze vier diensten één afdeling. In die zin vormt het wijkontwikkelingsverhaal maar één aspect van een meer omvattend, integraler geheel.

8.3. En de vrijwilligers?

Bewonersbetrokkenheid is essentieel in de Genkse wijkontwikkeling, vanuit de visie dat bewoners de ervaringsdeskundigen bij uitstek zijn als het over hun wijk gaat, dat betrokkenheid meer zin voor burgerschap creëert en dat er een gedeelde verantwoordelijkheid is van de burger en de overheid. Bewoners zijn dé centrale partners, en dat is voor hen een belangrijk signaal. Belangrijk hierbij is dat er een appel wordt gedaan op de individuele bewoner, die de wijk als uitgangspunt van zijn engagement beschouwt, en dus niet in de eerste plaats op de bewoner in zijn hoedanigheid van 'voorzitter van vereniging X' etc.

Er zijn diverse insteken waar bewoners-vrijwilligers een rol in spelen:

- ze nemen deel aan de wijkplatforms (het participatiekanaal bij uitstek), hebben een signaalfunctie (als buurttoezichters), doen mee aan concrete eenmalige acties (opruiming, bloembollen planten, bloemenverkoop enz.) en ook aan projecten die een meer gestructureerde en actieve inbreng van de vrijwilliger veronderstellen. Er zijn dus zeer uiteenlopende vormen van participatie mogelijk. Ontspanningsactiviteiten bevorderen daarbij de groepsvorming. Zie verder ook het studiehuis- en kinderopvangproject onder 'Concreet: enkele voorbeelden'
- er wordt ook planmatig gewerkt met georganiseerde bewoners (de verenigingen), rond thema's als wijkfeesten (bv. 100 jaar mijnen in Winterslag was een groepsfeest van zo'n veertig verenigingen) en de agenda's daarvan, rommelmarkten enz. Het streven is hier: meer samenwerking en de afstemming van initiatieven, het delen van informatie, het behandelen van wrijvingen en klachten, het opstellen van reglementen rond bepaalde zaken, zoals bijvoorbeeld wijk- en straatfeesten. Die maken kans op subsidies als ze beantwoorden aan bepaalde criteria, zoals de vraag of ze zich tot de hele wijk richten, niet alleen tot de eigen gemeenschap.

8.4. Concreet: enkele voorbeelden uit de wijk Winterslag

- In een wijk doet de klacht de ronde dat er te weinig speelruimte is. In een 'traditionele' manier van werken zou de gemeente voor zo'n gegronde klacht een oplossing gezocht hebben. Nu wordt eerst aan de buurt en de betrokkenen zelf gevraagd waar er geschikte plekken zijn, en wat er de voor- en nadelen van zijn. Ook de jongeren worden bij een dergelijk thema niet vergeten. Bewoners worden verder ook betrokken bij de planning en de uitvoering van de initiatieven waar uiteindelijk toe is beslist
- het studiehuisproject: vanuit de vaststelling dat voor veel kinderen van de wijk de overgang van lager naar secundair onderwijs moeizaam verloopt, is het idee gegroeid om hen – naast wat het CLB (Centrum voor Leerlingenbegeleiding) en de school doet – door 'ervaringsdeskundigen' (hun voorgangers die enkele jaren ouder zijn en hogere studies gedaan hebben of aan het doen zijn) te laten coachen op een bekende en laagdrempelige plek in de wijk. Van deze vrijwilligers wordt een welbepaalde inzet verwacht gedurende enige tijd (bv. twee keer per maand). Ze worden ook zelf gecoacht. De wijkmanager speelt hierin een faciliterende (bv. de aanschaf van een computer) en motiverende (bv. in de vorm van dankactiviteiten) rol, maar het zijn de vrijwilligers die het project Studiehuis verder uitwerken en 'dragen'. Het gaat hierbij in de meeste gevallen om anderstalige kinderen en hun ouders;
- het kinderopvangproject: toen bleek dat kinderopvang in de wijk een knelpunt was door een gebrek aan voorzieningen, werd 'de wijk' – lees: een heterogene groep bewoners – opgeroepen om mee na te denken over mogelijke oplossingen, zoals de vraag waar er een nieuw kinderdagverblijf kon worden ingeplant. Er werd daarbij gewaakt over de gevoeligheden terzake bij de diverse gemeenschappen (zie de visie: integrale aanpak). Het project heeft ertoe geleid dat een groep bewoners een nieuw kinderdagverblijf mee vorm en inhoud heeft gegeven en dat er op die manier weer nieuwe netwerken zijn gegroeid in de wijk.

8.5. De meetkamer

"Wijkontwikkeling is een typisch en meteen ook atypisch voorbeeld van vrijwilligerswerk," meent **Eva Hambach, coördinator van het Vlaams Steunpunt voor Vrijwilligerswerk vzw.** "Typisch omdat heel wat initiatieven van buurt- en opbouwwerk net als uitgangspunt hebben dat ze bewonersbetrokkenheid willen stimuleren, waarbij gerekend wordt op de vrijwillige inzet van mensen in een bepaalde buurt of wijk. Het grote voordeel van deze lokale en concrete aanpak is dat men hiermee raakt aan de belangen van de bewoners en er een motor is om hen aan de gang te brengen. Dat een stedelijke overheid beslist om in haar beleid effectief rekening te houden met de verzuchtingen van haar burgers, is een positief gegeven.

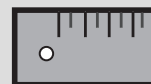
Atypisch ook, omdat niet alle vormen van bewonersbetrokkenheid onder de noemer 'vrijwilligerswerk' gecatalogeerd kunnen worden, zoals bv. 'wijkvergaderingen', of het bevragen van actoren op wijkniveau, waarbij geen directe actieve rol wordt toebedeeld aan mensen. Niet alle inzet binnen de context van wijkontwikkeling is dus vrijwilligerswerk."

De onderzoeksvraag 3.2.2. - heeft u zicht op het vrijwilligerswerk dat verricht wordt in uw gemeentebestuur/OCMW - geeft aan dat ongeveer de helft van de respondenten een zicht heeft op het vrijwilligerswerk in de gemeente. Eva Hambach: "De bewuste inschakeling van bewoners in functie van het adviseren en toetsen van beleidsplannen leidt ertoe dat lokale besturen eigen ervaringen, kennis en informatie opdoen over het vrijwilligerswerk, over de diversiteit op het gebied van intensiteit van inzet, het verloop van vrijwilligers... Dat kan een grote opportuniteit zijn voor de lokale besturen om de eigenheid van het vrijwilligerswerk, knelpunten en uitdagingen te (h)erkennen, wat een positieve weerslag kan hebben op het vrijwilligersbeleid zelf (aangepast aan de realiteit) en de (verhoging van) de effectiviteit van ondersteuningsmaatregelen voor vrijwilligerswerkingen."

Uit het onderzoek – zie 3.2.4. - blijkt dat lokale besturen in mindere of meerdere mate zelf beroep doen op vrijwilligers. Eva Hambach: "Het treft me dat bijna 90% van de gemeentebesturen/OCMW's een beroep doet op vrijwilligers. Frappant is dat vrijwilligers in heel wat soorten activiteiten, deelterreinen en sectoren aan de slag kunnen, waarmee wordt bevestigd dat het intersectorale karakter van het vrijwilligerswerk zich overal manifesteert. Bovendien zet 20.7% zich in binnen de buurt- en wijkontwikkeling. Dat is geen topscore, maar het mag zeker niet geminimaliseerd worden. De Genkse wijkontwikkeling kan hierbij zeker tot voorbeeld strekken, op grond van de volgende elementen: de stapsgewijze aanpak van de gemeente illustreert dat een lokaal bestuur geleidelijk maar zeker vrijwilligers rond een overheidsinitiatief kan scharen. Een projectmatige aanpak kan een zinvolle optie zijn voor elk lokaal bestuur: vrijwilligers houden er van concrete resultaten te zien (meer speelruimte, toename van de werkgelegenheid). Een projectmatige aanpak is beperkt in tijd en ruimte, wat het gevraagde engagement afbakent. In het voorbeeld merken we duidelijk een win-winsituatie voor beide partijen: voor het lokaal bestuur dat ideeën kan toetsen, evalueren en legitimeren, met als gevolg positieve politieke consequenties, en voor de vrijwilligers, omdat ingrepen in de leef- en woonsituatie niet boven de hoofden gebeuren, omdat mensen mee kunnen werken en plannen helpen realiseren. Stapsgewijs beschreven ervaringen kunnen gedeeld worden met andere lokale besturen die gelijkaardige initiatieven willen opzetten."

Ervaren lokale besturen knelpunten en problemen bij het werken met en ondersteunen van vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen, zie 3.4.

Eva Hambach: "Een interessant knelpunt is dat er een gebrek aan kennis blijkt te zijn over stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te ondersteunen. Dit knelpunt kan een goede basis vormen om de samenwerking tussen lokale besturen en steunpunten (op Vlaams, provinciaal en Brussels niveau) te concretiseren, net omdat lokale besturen heel wat instrumenten in handen hebben om de dagelijkse inzet van vrijwilligers binnen de eigen gemeente/stad te valoriseren en ontegensprekelijk een voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Daarenboven suggereert het knelpunt dat er ook op het niveau van lokale besturen behoefte bestaat om zowel ervaringen uit te wisselen als om de ondersteuningsbehoefte verder uit te kristalliseren. Hierdoor kan ze verder vertaald worden in acties en initiatieven door de steunpunten."

8.6. Plusminus

- Door de coherente visie in Genk over wijkontwikkeling is er ook een coherente – lees: niet-fragmentaire – werking. En door de resultaten die werden geboekt, verantwoordde en bestendigde de ‘wijkmanager’ zijn functie. Dat leverde een win-winsituatie op voor de stad en haar wijken. Het wijkontwikkelingsproject heeft de hele stad ‘veroverd’. Het helpt voor de visievorming dat de stad al enkele decennia een bestuurscontinuïteit kent: de keuze van het lokaal beleid voor wijkontwikkeling op z’n Genks genereert middelen die een aantal zaken uiteraard makkelijker maken.
- Ook in Genk is gebleken dat succes of niet-succes vaak een zaak is van de ‘chemie’ van de juiste persoon op de juiste plaats. Dat geldt dus ook voor wijkmanagers.
- Een dergelijk omvattend en complex proces heeft, behalve de wil om te slagen, bij alle betrokkenen ook tijd nodig. De Genkse wijkontwikkeling heeft zich een plaats moeten veroveren in de stedelijke structuur en in de geesten van haar diensten en medewerkers. Het vergt nog altijd enige moeite om sommigen te overtuigen van de switch in het denken.
- Wijkmanagers zijn aangevers, stimulators, bemiddelaars. Het behoort ook tot hun taak om ‘dingen los te laten’ en de vrijwilligers hun eigen dynamiek te laten ontwikkelen, mét het risico dat die dynamiek wegvalt... Maar het doel is dat de vrijwillige inzet voor de wijk ook zonder de wijkontwikkelaar blijft bestaan, omdat de direct betrokkenen overtuigd zijn van het belang ervan, zowel voor zichzelf als voor de hele wijk. Dan is het doel ‘actief burgerschap’ bereikt.

Meer info:

Gert Philippeth, 089-30 95 33, gert.philippeth@genk.be

Dirk Habils, wijkmanager, dienst wijkontwikkeling, 089-30 95 25, dirk.habils@genk.be

Wijkbureau Winterslag - Noordlaan 133/2 - 3600 Genk - 089-35 73 69

9. Lokale dienstencentra: een broodnodige vrijwilligerswerking

De Genkse lokale dienstencentra

Lokale dienstencentra bestaan zo'n 25 jaar en maken deel uit van een OCMW-dienst. Ze zijn geïntegreerd in het recente Thuiszorgdecreet van 1998. Dienstencentra richten zich als sociale en ouderendienst tot senioren en andere bewoners in de buurt van het dienstencentrum. Ze bevorderen en ondersteunen hun gebruikers om zelfstandig thuis te blijven leven – dat is hun wettelijke opdracht –, en richten zich daartoe op alle aspecten van het leven: fysiek, cultureel, financieel, psychologisch, sociaal... Dat doen ze met een waaier van activiteiten en diensten. Dienstencentra vormen de schakel tussen volledige zelfstandigheid en de wereld van poetsdiensten, thuisverpleging, gezins- en bejaardenhulp. Als het goed is, vormen ze een belangrijke motor van het seniorenbeleid. Behalve met professionele krachten werken de lokale dienstencentra in Genk sinds een 15-tal jaar ook met vrijwilligers. De dienstencentra streven volop naar een eigentijds aanbod: vraaggestuurd, integraal en geïntegreerd, met aandacht voor kwaliteitszorg. Vrijwilligers spelen daar een cruciale rol in, aanvankelijk uit noodzaak maar vandaag ook en vooral als een integraal onderdeel van de visie.

9.1. Even situeren

Het gaat in Genk om vier lokale – lees: gedecentraliseerde – dienstencentra, waar in totaal ongeveer 120 vrijwilligers actief zijn en die jaarlijks ruim 53.000 bezoekers tellen. De centra zijn een onderdeel van het seniorenbeleidsplan, een meerjarenplan dat de stad en het OCMW opstellen in overleg met thematische werkgroepen waarin de seniorenraad en andere betrokken sectoren zijn vertegenwoordigd. Voor dat plan vormen de noden van de actieve en de hulpbehoevende senioren het uitgangspunt

9.2. De driehoek personeel, vrijwilligers en vrijwilligerscoördinator

Vanzelfsprekend werken in de dienstencentra professionele mensen. Dat zijn er in Genk 10,5 voltijds equivalente voor 4 dienstencentra. Het bezoldigd personeel

- vertaalt de wettelijke opdrachten van de dienstencentra naar de vrijwillige medewerkers en de gebruikers
- scheidt de voorwaarden om vrijwillige medewerkers hun taken goed en graag te laten doen: werkruimte, materiaal, onkostenvergoeding, verzekeringen, begeleiding, ondersteuning, coördinatie...
- begeleidt vrijwilligers tijdens de taakuitvoering op de werkplek en volgt de realisatie op tijdens 'werkbesprekingen'. De begeleiding is sinds kort verdeeld over alle personeelsleden (vroeger een zaak van de animatoren) zodat elk personeelslid minder vrijwillige medewerkers dient te begeleiden en hiervoor meer tijd kan uittrekken.
- voert de taken uit waarvoor diplomagebonden deskundigheid vereist is en/of er (nog) geen vrijwillige medewerkers zijn.

Toen eind jaren 1980 bleek dat het bestaande personeelsbestand niet volstond om de opdracht te vervullen, is de vrijwilligerswerking – aanvankelijk uit noodzaak – opgestart.

De vrijwillige medewerkers dragen bij tot het uitvoeren van de wettelijke opdrachten en realiseren het aanbod in zoverre hiervoor geen diplomagebonden deskundigheid vereist is. Dit betekent in de praktijk dat de vrijwilligers de volgende taken op zich nemen:

- permanent aanspreekpunt: gastvrijheid en baliemedewerker
- dienst- en hulpverlening: bloeddrukmeting, minder-mobielcentrale, rolstoelbegeleiding en telefooncirkel
- vormend aanbod: bloemschikken, creatief, creatief speciale doelgroep, kooklessen, ICT
- recreatief aanbod: feesten, spelen, sporten, uitstappen en projecten
- informatief aanbod: bezoekteam, onthaal en inleiding sprekers van de informatienamiddagen en/of verslaggeving van de uiteenzetting, affiches, bekendmakingsstand, bibliotheek, folders, extern gaan spreken, ontvangst groepen en tijdschrift
- logistieke en ondersteunende taken.

Er is binnen de dienstencentra een (deels vrijgestelde) vrijwilligerscoördinator actief. Zij is verantwoordelijk voor het:

- ontwikkelen van de visie op en het beleid inzake het vrijwilligerswerk
- uitvoeren, evalueren en bijsturen van het vrijwilligersbeleid
- ontwikkelen en bewaken van de taken tussen personeel en vrijwillige medewerkers
- werven, selecteren en introduceren van vrijwillige medewerkers
- toewijzen van concrete vrijwilligerstaken aan vrijwillige medewerkers, met de bijbehorende planning
- op elkaar afstemmen van de wensen van de vrijwillige medewerkers en de belangen van de dienstencentra
- opvolgen van de ontwikkelingen in het vrijwilligerswerk in het algemeen en het vertalen van deze ontwikkelingen naar eventuele veranderingen binnen het vrijwilligerswerk van de dienstencentra.

Werken met vrijwillige medewerkers is voor de dienstencentra, behalve een noodzaak om het werk aan te kunnen, ook een bewuste keuze. Zij hebben een aantoonbare meerwaarde in het realiseren van de opdrachten:

- ze vormen een dynamisch netwerk, waardoor als vanzelf kennis en kunde over wat er bij de gebruikers leeft de dienstencentra binnenkomt
- zonder vrijwillige medewerkers kan het aanbod niet gerealiseerd worden
- vrijwillige medewerkers dragen bij tot de inbedding van het aanbod in de groep van senioren én in de stad.

9.3. Professionaliteit in de vrijwilligerswerking: tien geboden

Vrijwilligers zijn onmisbare schakels in de werking van de dienstencentra. Hun medewerking wordt dan ook op een 'professionele' wijze begeleid. Daar horen een aantal essentiële aspecten bij.

1. De rechten en plichten van de vrijwillige medewerkers vormen het voorwerp van een statuut, dat in de vorm van een contract door de vrijwilliger wordt ondertekend. Wie deze overeenkomst niet afsluit, is wel verzekerd (voor occasioneel vrijwilligerswerk) maar maakt geen deel uit van de (huidige) pool van 120 vrijwilligers. Onder het motto 'goede afspraken, maakt goede vrienden' is het OCMW van Genk vrij vlug met een overeenkomst van start gegaan. Nadien werd een dergelijke overeenkomst ook noodzakelijk om een erkenning te bekomen als vrijwilligersorganisatie door de Vlaamse Gemeenschap, sector Welzijnsbeleid, en de bijbehorende subsidiëringwetgeving.

2. Jaarlijks wordt binnen het exploitatiebudget van de dienstencentra een eigen budget voor de vrijwilligerswerking vastgelegd. Een deel daarvan is afkomstig uit de subsidiëring als vrijwilligersorganisatie vanuit de Vlaamse Gemeenschap.

3. Er wordt gewerkt met 'profielen' voor de diverse soorten vrijwillig engagement, enigszins vergelijkbaar met het functieprofiel in de privé-sector: wat zijn de activiteiten? Hoeveel tijd kosten ze? Wat moet je kunnen (kennis, vaardigheden)? Wat zijn de bijbehorende instructies?

4. Het 'aanwerven' van vrijwilligers is het voorwerp van een wervingscampagne.

5. Er is een 'selectieprocedure' om de juiste vrijwilligers op de juiste plaats te krijgen. Dat gebeurt door een gesprek waarin de vrijwilliger zelf oordeelt of hij aan de voorwaarden voldoet.

6. Vrijwilligers krijgen een introductie die in de tijd wordt gespreid, met informatie over de organisatie waar ze voor 'werken', het werk, de huisregels, de verwachtingen...

7. Vrijwilligers worden hoe langer hoe meer gestimuleerd om een basisvorming te volgen. Dat helpt om verkeerde verwachtingen tegen te gaan. De vorming bestaat uit vier samenkomsten van elk drie uur waarin aan bod komen: de missie en visie van het OCMW Genk, de structuur van het OCMW en de plaats van de dienstencentra hierin, het huishoudelijk reglement van de dienstencentra, de grondhouding, het beroepsgeheim, het belang van informatiedoorstroming, assertiviteit, luistervaardigheid en andere communicatiebeginselen.

8. Er wordt een jaarlijks vormingsaanbod uitgewerkt rond enkele algemene thema's die voor alle medewerkers nuttig zijn (bv. omgaan met cultuurverschillen, leren grenzen trekken in je engagement) en een aanbod dat specifiek gericht is naar de taakhoud (chauffeurs, rolstoelbegeleiders...).

9. In hun verdere begeleiding wordt er ingespeeld op de motieven van hun vrijwillige inzet en wordt er waardering uitgedrukt voor de inzet van de vrijwilligers door middel van:

- vrijwilligerssamenkomsten: planning en evaluatie van de werking, formeel inspraakkanaal
- individuele begeleidingsgesprekken: alle vrijwillige medewerkers hebben minimaal één begeleidingsgesprek per jaar. Bijkomende gesprekken kunnen op vraag van de betrokken vrijwillige medewerker of op initiatief van de begeleider
- vrijwilligerskrant: tweemaal per jaar informatiedoorstroming over items die voor alle medewerkers relevant zijn. De vrijwilligerskrant wordt ook verdeeld bij de OCMW-beleidsmensen, de centrumraadsleden (adviesorgaan binnen de dienstencentra), de wijkverantwoordelijken van de sociale dienst en het personeel van de dienstencentra
- het vrijwilligerslokaal of de vrijwilligershoek met 'postvakjes': het lokaal of de hoek geeft hen – naar analogie met de betaalde krachten – een eigen plek. De postvakjes worden gebruikt als bergplaats voor de identificatiebadge en brievenbus voor dagelijkse heen-en-weerberichten
- groepsgeestbevorderende activiteiten, zoals een etentje
- persoonlijke informele contacten met enerzijds aandacht voor het privé-leven van de betrokkene en anderzijds voor taakgerichte overlegmomenten en informatiedoorstroming

- ter beschikking stellen van goed en voldoende werkmateriaal, op hetzelfde niveau als het 'gewone' personeel dat krijgt.
10. Een engagement kan uiteraard worden stopgezet. Dankzij de duidelijke communicatie, de vorming, de begeleiding enz. gebeurt dat meestal in onderling overleg en zonder (al te) grote frustraties.

9.4. De Meetkamer

Enkele gegevens (2002) van OCMW Genk

- profiel van de vrijwilliger: hoofdzakelijk senioren; twee derde vrouwen; velen zijn laaggeschoold
- jaarlijks 23.000 uren vrijwilligersinzet
- het jaarlijks budget dat het OCMW Genk besteedt aan de vrijwilligerswerking gaat naar vorming, het werk van de coördinator, de organisatie van praktische activiteiten...

Het Genkse OCMW en het onderzoek

Enkele resultaten van de enquête worden door deze Genkse case bevestigd.

- Vrijwilligerswerk is een onderdeel van de OCMW-meerjarenplanning en dus van de missie en visie.
- OCMW's zetten vrijwilligers vaker in voor een meer permanente werking dan steden en gemeenten.
- Ook in de toekomst blijven er acties nodig op het vlak van vorming, aanspreekpunt voor vrijwilligers, stimulering.

Het gebrek aan een vrijwilligersbeleid en aan een visie dat uit de enquête naar voren kwam, geldt duidelijk niet voor de Genkse case(s).

Het aantal actieve vrijwilligers is constant stijgend. Regelmatig haken er af, om diverse redenen (uitgekeken op te taak, andere uitdaging nodig, familiale redenen zoals bv. geboorte van een kleinkind waarop men als grootouder gaat passen, ziekte...), maar het aantal starters is groter dan het aantal dat afhaakt. In die zin heeft het OCMW van Genk geen last van de 'veroudering van vrijwilligers, gekoppeld aan geen of te weinig instroom van nieuwe'. Op basis van de taken die aan vrijwilligers worden toevertrouwd is het streefdoel om 250 vrijwillige medewerkers te engageren.

Stefan Van Eckhout, bestuursdirecteur van het departement Wonen en Zorg van het OCMW Antwerpen geeft zijn reflecties op deze case:

"Niet alleen in lokale dienstencentra maar ook in andere gezondheids- en welzijnsvoorzieningen met een beperkte federale en/of Vlaamse financiering (personeelsnormering) is vrijwilligerswerk vaak noodzakelijk voor de goede werking. Organisaties doen dus meer en meer een beroep op vrijwilligers om hun uitvoerende taken naar behoren te kunnen uitvoeren. De vele en gevarieerde opdrachten en taken maken immers dat er vele handen nodig zijn.

Om vrijwilligers efficiënt en effectief te kunnen inzetten is het voeren van een gestructureerd vrijwilligersbeleid dan ook een absolute noodzaak. Binnen het OCMW Genk is op dit vlak reeds heel wat 'voorbeeldig' werk verricht. Zo weten wij uit eigen ervaring dat een vrijwilligerscoördinator zeker geen luxe is. Binnen diensten en voorzieningen moeten vrijwilligers (o.a. RVT's, dienstencentra, thuiszorg, gehandicaptenvoorzieningen) een permanent aanspreekpunt hebben. Het personeelslid dat formeel als coördinator wordt aangesteld, fungeert als een soort coach die de vrijwilligers begeleidt. Hij/zij treedt op als verbindingsfiguur tussen directie, personeel en vrijwilligers. Zonder coördinator kan het gebeuren dat vrijwilligers 'stuurloos' in de organisatie rondlopen, bij problemen nergens terecht kunnen, volgens hun persoonlijke visie en principes gaan werken en daardoor de reguliere werking geleidelijk aan gaan ondermijnen. De '10 geboden voor een professionele vrijwilligerswerking' zijn stuk voor stuk essentieel. Hieruit blijkt ook dat het vrijwilligersbeleid voor een belangrijk deel verankerd moet worden in het personeelsbeleid.

Een veel voorkomende valkuil is het ontbreken van een vrijwilligersgerichte cultuur binnen de personeelsgroep. Personeel moet voldoende gesensibiliseerd en geïnstrueerd worden op dit vlak, i.c. het creëren van een positieve attitude ten opzichte van vrijwilligers. Elke dienst of instelling dient bovendien in functie van de beheersbaarheid en de begeleidingsmogelijkheden voor zichzelf te bepalen wat het optimale aantal vrijwilligers is. Het is dan ook duidelijk dat de inzet van vrijwilligers specifieke voorwaarden en eisen stelt aan het management van organisaties.

De dienstencentra van het OCMW Genk zetten hun vrijwilligers in verregaande mate in voor reguliere zaken. Vrijwilligers mogen o.i. echter op geen enkel ogenblik beroepskrachten volledig vervangen. Ze werken aanvullend en ondersteunend. Met andere woorden, de reguliere werking mag nooit staan of vallen met vrijwilligers. De vrijwilliger is de persoon die tijd maakt voor de medeburger/klant, hem extra en persoonlijke aandacht geeft. In die zin verruimen en verrijken vrijwilligers de algemene hulp- en dienstverlening.

Men mag ook niet vergeten dat vrijwilligerswerk ook van nut is voor wie die het uitvoert: het krijgen van erkenning en waardering, interessante sociale contacten, de verbreding van de levenservaring, zinvol bezig zijn, de persoonlijke ontplooiing en verrijking... Kortom, het principe van wederkerigheid speelt (win-winsituatie).

Een expliciete beleidsverankering van vrijwilligerswerk op de diverse beleidsniveaus is o.i. noodzakelijk. Niet alleen binnen het meerjarenbeleidsplan van het OCMW (centraal beleidskader), maar ook op het niveau van de dienst of

voorziening is beleidsverankering aangewezen. De vraag rijst waarom vrijwilligerswerking en -beleid niet als een sectorspecifieke minimale kwaliteitseis binnen het kwaliteitsdecreet is opgenomen. Het is sterk aan te bevelen dat lokale openbare besturen binnen het op te stellen 'lokaal sociaal beleidsplan' met dit aspect rekening houden. Het lokaal openbaar bestuur kan en mag zich dan ook op dit terrein niet afzijdig houden.

We pleiten ervoor om extra aandacht en inspanningen te leveren:

- Om jongeren/leerlingen/studenten en allochtonen te begeleiden naar het vrijwilligerswerk in de onderscheiden sectoren. Vrijwilligerswerk kan immers een zeer belangrijke rol spelen in het bevorderen van de sociale cohesie binnen onze multiculturele samenleving: stimuleren en vorm geven van de zo noodzakelijke intra- en intergenerationele solidariteit, concretiseren van het diversiteitsbeleid...
- Om initiatieven te ontwikkelen die relatief moeilijk bereikbare groepen, zoals langdurig werklozen en leefloontrekkers, meer nu voor het vrijwilligerswerk kunnen interesseren (sociale activering).
- Om in eerste instantie een sterk netwerk van vrijwilligers op het niveau van de individuele diensten en voorzieningen uit te bouwen.
- Voor het formeel en informeel laten blijken van de waardering voor het werk van vrijwilligers en hun organisaties (OCMW-stadsspelden, prijzen en vrijwilligersfeesten).
- Om de samenwerking met bestaande vrijwilligersorganisaties binnen de gemeente/stad te optimaliseren (bv. Rode Kruis).
- Om werknemers aan het einde van hun loopbaan warm te maken voor vrijwilligerswerk. Ze weten dikwijls niet hoe ze de vrijgekomen tijd kunnen invullen.
- Voor het matchen van vrijwilligers en het werkaanbod (vacaturebanken zowel op het niveau van de dienst/voorziening als op het gemeentelijk en provinciaal niveau).
- Voor het scheppen van de fysieke, financiële en materiële randvoorwaarden voor het vrijwilligerswerk (accommodatie, verzekering, subsidies).
- Voor het permanent promoten van het vrijwilligerswerk door het tonen van de waarde, de diversiteit en de veelzijdigheid van het vrijwilligerswerk (website, folders, regionale pers en televisie).

We mogen besluiten dat de case van het OCMW Genk gecatalogiseerd kan worden in de rubriek 'Goede praktijkvoorbeelden'."

9.5. Plusminus

- Een belangrijk aspect van het Genkse vrijwilligersbeleid op de verschillende terreinen, die mekaar overigens raken (cultuur, sport, vorming), is het stimuleren van mensen tot actief burgerschap. Het vrijwilliger-zijn wordt op deze manier zowel middel als doel.
- De Genkse lokale dienstencentra ondervonden in hun beginperiode veel steun van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Limburg, met name wat het aspect vorming betreft. Dat er bij die vorming intersectoraal werd gewerkt, was bijzonder verrijkend. Een open coachingsaanbod voor vrijwilligers verdient duidelijk de voorkeur, al was het maar omdat er over de sectoren heen zoveel parallellen zijn en omdat de diversiteit ook tot open en inspirerende methodieken leidt.
- Er zijn in Genk plannen voor een lokale databank waar vraag en aanbod lokaal op elkaar wordt afgestemd. De vraag of zo'n databank op provinciaal dan wel lokaal niveau moet worden gemaakt, blijft voorlopig open. Duidelijk is wel één grote voorwaarde: de laagdrempelige toegankelijkheid.

Info:

Ria De Boel, OCMW Genk - vrijwilligerswerk dienstencentra
Weg naar As 58 - 3600 Genk - Tel. 089-57 34 81 - Ria.DeBoel@ocmwgenk.be

10. Een eenheid in de verscheidenheid?

De coördinatie van het vrijwilligersbeleid in Gent

Wat kan overkoepelende, intersectorale coördinatie van het vrijwilligersbeleid van stedelijke diensten opleveren? Hoe stem je verschillende sectorale 'beleiden' op elkaar af? Hoe ga je om met 'eenheid in de verscheidenheid'? Wat zijn de onvermijdelijke weerstanden? Het zijn Grote Vragen die in Gent, een (groot)stedelijke omgeving met een uitgebreid stadsdienstenapparaat, momenteel aan de orde worden gesteld. Dat het zover is kunnen komen, is deels te danken aan een 'evenement': het Jaar van de Vrijwilliger.

10.1. Hoe het groeide...

In het kader van dat Internationaal Jaar van de Vrijwilliger (2001) werkte de dienst Sociale Zaken en Huisvesting van de stad Gent rond een gemeenschappelijk vrijwilligersbeleid. De belangrijkste aanleiding hiervoor was de onmiskenbare behoefte aan coördinatie, bijvoorbeeld op het vlak van de werving van vrijwilligers, maar ook voor het verzekeringsaspect. De vraag leefde vooral in de welzijnssector, zoals de buurtwerking, de jeugddienst, de seniorenwerking, maar ook in het OCMW. De eerste voorlopige conclusie was dat dit coördinerend beleid op stedelijk niveau moest worden gerealiseerd. De Dienst werkte toen een eerste visietekst uit die als basis diende voor een gemeenschappelijke platformtekst door de Stad en het OCMW. Hiertoe werd een interdepartementaal samengestelde stuurgroep opgericht, met een vertegenwoordiging van diensten die op structurele basis met vrijwilligers werken: seniorenwerking, jeugd, buurtwerk, cultuur en milieu (sport niet: de stedelijke sportdienst werkt niet met vrijwilligers). De coördinatie van de stuurgroep was in handen van de directie-generaal van het departement Cultuur, Recreatie en Welzijn, die onder meer de diensten Sociale Zaken (mét het OCMW), Cultuur en Sport overkoepelt en zo het grootste aantal vrijwilligers 'covert' dat voor de stad 'werkt'.

Let wel: de opdracht beperkt zich tot de vrijwilligers die met de stedelijke diensten samenwerken, volgens recente gegevens een goede 1000, waarvan het overgrote deel bij OCMW, Buurt- en seniorenwerking en in derde orde ook in Onderwijs. Ondersteuning van de particuliere vrijwilligerswerking in het verenigingsleven is vervat in de steun van de onderscheiden stedelijke diensten aan het verenigingsleven – subsidies, logistieke steun, accommodatie, administratieve ondersteuning, promotionele ondersteuning – en valt buiten de opdracht van de stuurgroep. Dit wordt in Gent als 'Ondersteuningsbeleid' en niet als 'Vrijwilligersbeleid' opgevat.

De eigenlijke opdracht werd door het college op 13 december 2001 als volgt omschreven: "Door de krachten als stedelijke diensten te bundelen kan men een beter wervings- en waarderingsbeleid uitbouwen en de vrijwilliger een duidelijker statuut bieden, waardoor een grotere binding van de vrijwilliger met de stad als organisatie kan ontstaan."

De recente reorganisatie van de stedelijke administratie had ook voor het vrijwilligersbeleid gevolgen: ondertussen maakt het deel uit van het nieuwe Departement Bevolking en Welzijn. Aan het opzet werd echter niets veranderd.

10.2. Opzet en werkwijze

Een kwaliteitsvolle en gelijkwaardige behandeling van de vrijwilliger, over de sectoren heen: dat is dus de belangrijkste doelstelling. De nadruk ligt op een ondersteunende werking ten aanzien van de stedelijke diensten, en op het onderling op elkaar afstemmen van de verschillende vormen van vrijwilligersbeleid. Noem het het aanbieden van een kader. Anders gezegd: uniformiteit opleggen waar dat niet zinvol is, is niet de bedoeling. De eigenheid van de sectoren wordt afgewogen tegen het voordeel van collectieve regelingen.

Hoe begin je aan zo'n karwei met change management-kenmerken? In een infosessie voor de stedelijke diensten werd het opzet van de werkgroep toegelicht en werd om hun medewerking gevraagd. Alle stedelijke diensten, ook de ondersteunende diensten met een zogeheten 'interne werking' – personeelsdienst, dienst Vorming, dienst Informatietechnologie... - werden hierbij betrokken, al werken die niet met vrijwilligers. Het doel van deze beweging was net dat ze stedelijke vrijwilligers ook in hun dienstenpakket zouden opnemen. Aansluitend werd een bevraging binnen de diensten met een vrijwilligerswerking georganiseerd, om een elementaire inventarisatie op te maken. De meeste diensten hielden namelijk wel de gegevens van de eigen vrijwilligers bij, maar niet op een eenvormige manier en zonder dat deze gegevens op een overkoepelend niveau beschikbaar waren. Er werd onder meer gevraagd naar de definitie van vrijwilliger, het aantal vrijwilligers en diensten dat op hen een beroep doet, de soort taken die ze vervullen (van groot belang voor de verzekering, voor het aanleggen van een databank enz.), de manieren van afspreken, de behoeften aan ondersteuning, het waarderingsbeleid, de vorming die ze eventueel kregen en de praktisch-administratieve regelingen (verzekeringen).

Er bleken, naast de nood aan inventarisatie, nog drie grote 'noden' te leven.

- De nood aan *coördinatie*: dienstoverschrijdende taakafspraken om te voorkomen dat mensen herhaaldelijk 'het warm water uitvinden'; informatiestromen op elkaar afstemmen waardoor iedereen aan de juiste informatie kan komen; de oprichting van een steunpunt Vrijwilligerswerking; een centraal meldpunt voor kandidaat-vrijwilligers waardoor ze niet meer van het kastje naar de muur worden gestuurd; het uitwisselen van knowhow over vrijwilligers, bijvoorbeeld inzake verzekeringen, statuut, vorming, waarderingsinitiatieven...
- De nood aan het afstemmen van *basisvereisten* op elkaar: rechten en plichten van de vrijwilliger; wel of geen contract, afhankelijk van de sector; nagaan welke verzekeringen er nodig zijn en de diverse diensten daarover informeren; het op elkaar afstemmen van de vormen van vorming; het uitwisselen van informatie over het waarderingsbeleid...
- De nood aan *werving*: er is over het algemeen een tekort aan kandidaten-vrijwilligers en het oriënteren van de kandidaten naar geschikte taken binnen de stedelijke dienst ontbreekt...

Op deze domeinen zijn al diverse acties ondernomen.

- Er is een werkgroep opgericht.
- Het intranet maakt de communicatie eenvoudiger en vermindert de papierberg.
- In juni 2003 startte de stad met de uitbouw van een Service Center waar burgers met zeer uiteenlopende vragen terecht kunnen. Dit geeft mogelijkheden op het vlak van een meldpunt, ook voor vrijwilligers, omdat via het Service Center alle informatie die in de stedelijke diensten beschikbaar is op een eenvoudige manier – via telefoon, mail, fax... toegankelijk wordt gemaakt. Wie bijvoorbeeld als vrijwilliger aan de slag wil maar niet onmiddellijk weet tot welke dienst hij zich moet richten, kan alvast daar terecht en wordt snel naar de juiste dienst doorverwezen.
- Het afstemmen van de verzekeringen, gelijkaardige uitkeringen voor dezelfde risico's.
- De organisatie van een jaarlijks evenement (naast initiatieven per dienst) voor vrijwilligers. Om dit praktisch te organiseren werden bij alle diensten de adressen van de vrijwilligers opgevraagd, zodat deze rechtstreeks kunnen uitgenodigd worden. Deze adressen zijn ondertussen opgenomen in een databestand dat regelmatig actueel wordt gehouden.

10.3. De Meetkamer

Enkele gegevens van Gent

- ca. 227.000 inwoners
- de stedelijke administratie telt tussen de 4500 en 6000 mensen
- de stedelijke administratie, met name de departementsstructuur, is recent ingrijpend hervormd

Als we deze Gentse case vergelijken met de resultaten van het onderzoek, valt onder meer het volgende op.

- De aandacht voor de vrijwilligerswerking is zelden sectoroverstijgend. Een coördinerend initiatief als dit probeert daar iets aan te doen, maar moet zich een plaats verwerven binnen de huidige stedelijke organisatie.
- De vrijwilligerswerking stond duidelijk hoger op de agenda in het jaar van de vrijwilliger. De aandacht lijkt sindsdien wat weg te ebben.
- Zowel in het Gentse OCMW als in de stedelijke administratie worden vrijwilligers ook ingezet voor de permanente werking, en niet alleen voor de projectmatige werking.
- Het vrijwilligersbeleid beperkt zich tot nu toe tot de eigenlijke stedelijke diensten. Hierdoor zijn de sectoren senioren, jeugd, cultuur en milieu er wel bij betrokken, de sport niet: de Stedelijke Sportdienst werkt zelf niet rechtstreeks met vrijwilligers.
- Het Gentse vrijwilligersbeleid beperkt zich tot de vrijwilligers die met de stedelijke diensten samenwerken. De ondersteuning van het particulier vrijwilligerswerk is in de stad manifest aanwezig maar wordt als 'ondersteuningsbeleid' en niet als 'vrijwilligersbeleid' gepercipieerd.
- De vormen van ondersteuning zijn gelijklopend met de onderzoeksresultaten. Initiatieven als een vrijwilligersfeest, receptie e.d. worden dan weer ondergebracht bij het vrijwilligersbeleid, onder de noemer 'waarderingsbeleid', niet als 'promotionele ondersteuning'.
- Aan de basis van het Gentse coördinerend initiatief lag een knelpunt: de vastgestelde nood aan coördinatie en aan rekrutering. Het – tijdelijk – wegvallen van het provinciaal steunpunt Oost-Vlaanderen mag sindsdien ook als knelpunt genoemd worden.
- De toekomstverwachtingen in Gent zijn gelijklopend met wat uit de enquête naar voren komt.

Guy Redig, docent sociologie van de vrije tijd aan de Universiteit Antwerpen-Management School, geeft zijn visie op de Gentse case.

Voorafgaand

"Dit onderzoek in z'n geheel, maar ook de case Gent, maken duidelijk dat gemeentebesturen niet vanzelfsprekend en eerder onwennig denken in termen van 'vrijwilligers' of 'vrijwilligersbeleid'. Onze Vlaamse inrijpoot is overvloedig sectoraal, gemeenten hebben zich de laatste decennia bijzonder ontwikkeld op het vlak van cultuur, welzijn, sport en

jeugdwerk. Dit resulteerde in een ruime en vaak succesvolle waaier van sectorale beleidsinstrumenten. Een analyse van deze inspanningen legt meteen bloot hoe sterk het vrijwilligersaspect hierin aanwezig is. Vooral de ondersteuning van verenigingen maar ook het werken met adviesraden zijn onverbloemde vormen van vrijwilligersbeleid. Ze worden alleen niet onder die noemer gerangschikt. De Vlaamse praxis wijkt daarin af van de Angelsaksische benadering. Wellicht uitgaande van een overwegend protestantse cultuur wordt het vrijwilligerswerk daar (zoals ook de filantropie) veel meer als koepelbegrip gebruikt en blijkt een sectorale benadering ondergeschikt.

De boutade "Vrijwilligerswerk is van iedereen... dus van niemand" verklaart gedeeltelijk dat Vlaamse overheden, en in het bijzonder gemeentebesturen, zich niet naadloos herkennen en kunnen positioneren in deze termen.

Tegelijk valt op hoe lokale besturen zich – een beetje paradoxaal in verhouding tot het gejammer over 'wijkende overheden' – steeds sterker profileren als aanbieders van eigen (overheids)programma's. Dit is spectaculair zichtbaar op de terreinen van jeugdwerk, cultuur, sport en welzijn. Maar ook milieu en noordzuidthema's ontbreken niet. Bij de ontwikkeling van deze eigen programma's putten gemeentebesturen (en OCMW's) zonder schroom uit het methodisch arsenaal van de verenigingswereld. Hierdoor vonden en vinden (in toenemende mate) vrijwilligers de weg naar de binnenbuik van de overheid. Dat is en blijft een verbazende evolutie. Enkele decennia geleden zou het (zoals nu nog in bv. Nederland) als onmogelijk beschouwd worden dat gemeentebesturen zelf pakweg jeugdwerk of sportcursussen of buurtwerk zouden organiseren. Een eigenaardige en weinig bestudeerde evolutie, waarbij onze Vlaamse beleidscultuur veel dichter aansluit bij de praxis in Wallonië of Frankrijk. Maar – en dat is essentieel – deze evolutie heeft de vrijwilliger binnen in het gemeentelijk apparaat gebracht. Meteen nog maar eens een uitdaging voor een adequate beleidsvoering.

Gent: een beperkte maar verstandige aanpak

Het stadsbestuur van Gent heeft een stevige beleidsreputatie. Hun aanzet voor een vrijwilligersbeleid bewijst dat nogmaals. Vooreerst is er het verstandige maar ook noodzakelijke onderscheid tussen een beleid voor het vrijwilligerswerk binnen en buiten de stad (extern en intern). De eerste soort komt in de case amper naar voren. Maar het vormt in Gent ongetwijfeld een heel ruime, diverse en stevige beleidsbrok (het cultuur-, jeugd-, welzijns- en sportbeleid). In de case wordt dit beleid wat eigenaardig 'ondersteuningsbeleid' genoemd.

De case zoomt dus vooral in op de relatie tussen het stadsbestuur en de 'interne' vrijwilligers. Dat blijken er ruim 1000 te zijn, een aantal dat voor oningewijden wellicht ontzettend (schrikbarend?) hoog lijkt, maar bij nader toezien prima verklaard kan worden. Hierbij valt op dat de sportdienst blijkbaar niet met vrijwilligers werkt, wat de vraag opwerpt wie er dan wel in de stedelijke sportraad zetelt...

Het stadsbestuur koos voor een beleid terzake en dan slaat de angst me om het hart... Want al te vaak komt dat neer op een onoordeelkundig stroomlijnen, een potsierlijke poging tot bureaucratische beheersing. Gent is gelukkig te slim om in deze val te trappen. Een letterlijk citaat klinkt: 'Uniformiteit opleggen waar dat niet zinvol is, is niet de bedoeling. De eigenheid van de sectoren wordt afgewogen tegen het voordeel van collectieve regelingen.' Dat is hartverwarmend, want met dit primaat wordt beleidsvoering zinvol en relevant: inventariseren, afstemmen van de verzekeringen en – niet slecht bekeken – aandacht geven aan het 'vinden en binden'. Anders gezegd: een actief rekruteringsbeleid en een gezamenlijk waarderingbeleid. Niet te veel, niet te weinig, prima.

Conclusies met een vraagteken

Binnen de zelfopgelegde beperking – sectoroverschrijdende aandacht voor de interne vrijwilligers – toont het Gentse beleid zich veelbelovend. De visie is samenhangend, de aanpak realistisch en verstandig, kortom een voorbeeld voor ons allen. Maar natuurlijk is dit maar een klein onderdeelje van wat men 'vrijwilligersbeleid' zou moeten noemen. Hierbij is het onderscheid tussen interne en externe vrijwilligers misschien niet zo relevant. Vrijwilligersbeleid betekent vooral een uitgebalanceerde verhouding tussen de eigen (vrijwilligers)werkingen en de overheersende sectorale en categoriale benaderingen (o.a. het verenigingsleven). Zo kom je onvermijdelijk op het vlak van de publiek-private samenwerking. Vrijwilligersbeleid is ook gebaseerd op een visie op actief burgerschap, het legt linken naar o.a. interactief beleid, een dialogerende overheid. Het positioneert zich ook op een ander moeilijk te vatten beleidsterrein, dat van de vrijetijdsbesteding.

Kortom, er komen op korte termijn ernstige uitdagingen om beleidsonderwerpen hanteerbaar en begrijpbaar te definiëren."

10.4. Plusminus

- Vrijwilligersbeleid is geen nieuw gegeven, het streven om het op een sectoroverstijgend niveau als een item te beschouwen is wél vrij recent. In dit licht zou een statuut van de vrijwilliger op Vlaams niveau voor een dergelijk streven veel steun betekenen. Een van de positieve neveneffecten van het proces dat in Gent wordt gevoerd, is onder meer dat het noden aan het licht brengt die anders wellicht niet zo duidelijk zouden worden geformuleerd.
- In Gent zoekt het thema 'sectoroverschrijdend samenwerken' nog zijn weg en zijn plek binnen de stedelijke administratie. Dit is eigen aan elk veranderingsbeleid. Dit betekent momenteel dat de nood aan een sectoroverstijgend initiatief niet overal als zodanig wordt ervaren. Er moet een aantoonbare meerwaarde zijn voor men van een dienst, die lang niet altijd vragende partij is, een investering in samenwerking en coördinatie kan verwachten. Het uiteindelijke belang van een vrijwilligerswerkbeleid voor OCMW en gemeente is het verhogen van de betrokkenheid van de burger bij het beleid.
- Vaststelling: de stad doet veel voor de vrijwilligers in het verenigingsleven, maar dat is niet makkelijk in zijn geheel in kaart te brengen, onder meer door de sectorale opsplitsing.
- Een evenement als het Jaar van Vrijwilliger deed de aandacht voor vrijwilligerswerk toenemen en plaatste het op de beleidsagenda. Die aandacht is nadien even weggeëbd, maar sinds kort is er een hernieuwde aandacht voor het thema merkbaar, ook op beleidsniveau, en komen zaken als verzekeringen, statuut van de vrijwilliger en het waarderingsbeleid weer op de voorgrond.

Meer info:

Katrien Dekeyser - adjunct van de directie - Departement Bevolking en Welzijn
Administratief Centrum - W. Wilsonplein 1 - 9000 Gent - Tel. 09-266 76 87 - katrien.dekeyser@gent.be

Wim Dammekens - hoofdadministratief medewerker - Departement Cultuur
Veldstraat 82 - 9000 Gent - Tel. 09-269 84 69 - wim.dammekens@gent.be

11. Conclusies

Dit rapport over vrijwilligerswerkbeleid is opgebouwd uit twee delen. Er wordt eerst en vooral verslag uitgebracht van een kwantitatief onderzoek dat is uitgevoerd bij de gemeentebesturen en OCMW's in Vlaanderen en Brussel. Vervolgens worden zeven praktijkvoorbeelden geanalyseerd.

Het onderzoek werd uitgevoerd door de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten [VVSG], in opdracht van de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt vzw in Brussel. Het is in Vlaanderen en Brussel voor het eerst dat een dergelijk kwantitatief onderzoek plaatsvond bij de gemeentebesturen en OCMW's. Het doel was een 'snelle peiling' uit te voeren om een eerste indruk vast te leggen over hoe lokale besturen kijken naar en omgaan met 'hun' vrijwilligerswerk.

11.1. Kwantitatief onderzoek

In het najaar van 2002 werd op de VVSG-website een online-enquête – met 78 vragen - gelanceerd. Een dergelijk systeem werd door de VVSG frequent gehanteerd en is bij de leden, gemeentebesturen en OCMW's, ingeburgerd. Zowel gemeente- als OCMW-besturen, meer bepaald de secretarissen, werden aangesproken om een zo breed mogelijk beeld te krijgen. Er moet enigszins omzichtig met de onderzoeksresultaten worden omgesprongen. De betrokken respondenten hebben weliswaar een zo correct mogelijk antwoord trachten te geven op de gestelde vragen, maar men moet er rekening mee houden dat de antwoorden gerelateerd zijn aan de perceptie en interpretatie van de vragen door de secretarissen of degenen aan wie de secretaris de opdracht delegerde. De betrokkenheid en kennis over het lokale vrijwilligerswerkbeleid (sectoraal, intersectoraal en vanuit hun functie), de interpretatie van de definitie van vrijwilligerswerk, de tijd die de respondenten voor het invullen van de vragenlijst hebben genomen, het aantal vragen enz.: het zijn allemaal factoren die de resultaten van het onderzoek beïnvloeden.

De enquête was ingedeeld in vijf grote blokken:

- hoe staat het met de aandacht voor vrijwilligers en vrijwilligerswerk
 - specificaties rond de ondersteuning: financieel, operationeel, promotioneel
 - knelpunten en problemen
 - toekomstverwachtingen
 - varia, met o.m. de kennis over de Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk.
- Allemaal worden ze in dit rapport overlopen.

11.2. Getuigenissen uit de praktijk

Na de eerste fase werden in juni 2003 zeven praktijkvoorbeelden nader bekeken. In elke Vlaamse provincie en in Brussel werd een gemeente gezocht. Dat heeft geresulteerd in de participatie van Geel, Genk (twee cases: gemeentebestuur/OCMW), Gent, Izegem, Jette en Kortenberg. Bij de keuze werd, behalve met de geografische spreiding, vooral rekening gehouden met de omvang - kleine gemeente, plattelandsgemeente, centrumstad, grootstad - en met een verdeling over de typische sectoren van het vrijwilligerswerk: milieu, sociaal beleid, cultuur, sport, jeugd...

Het zijn praktijkvoorbeelden, zonder dat ze noodzakelijk 'voorbeeldig' zijn. Er is vooral gezocht naar cases die herkenbaar zijn, die voor andere lokale besturen inspirerend kunnen werken, die misschien dezelfde problemen aankaarten en knelpunten blootleggen, die soms creatieve oplossingen bieden maar soms ook helemaal niet. Alle vertegenwoordigers van de 'cases' werden gedurende één dag samengebracht. Aan hen was gevraagd om hun praktijkvoorbeeld mondeling toe te lichten in aanwezigheid van de anderen. De getuigenissen werden gebracht volgens een vooraf vastgelegde leidraad. Dat maakt het mogelijk te veralgemenen, te vergelijken... over de individuele cases heen.

Het was in dit deel van het onderzoek belangrijk een inzicht in en een zicht op het proces te krijgen. Een praktijkvoorbeeld is immers geen aaneenschakeling van successen. Het geeft aan welke keuzes er gemaakt moeten worden, waar positieve effecten worden gegenereerd, waar men op weerstand botst...

In het verslag van de zeven uiteenlopende verhalen komen de volgende aspecten aan bod:

- het verhaal van de case (= het proces) vanuit de gemeente/het OCMW
- een 'Blikvanger': een specifiek probleem, een inspirerend voorbeeld, een originele oplossing, een vraagstelling...

- in de rubriek 'De Meetkamer' worden vergelijkingen gemaakt met de resultaten van het onderzoek en maakt een bevoorrechte getuige persoonlijke reflecties bij de case
- 'Plusminus': wat leert het praktijkverhaal ons

11.3. Belangrijkste resultaten van de on line-enquête

11.3.1. Representatief onderzoek

In totaal werden 212 (op 616) vragenlijsten ingevuld: 102 steden en gemeenten, en 110 OCMW's. Met 34,6% kunnen we besluiten dat de groep respondenten representatief is voor de populatie van Vlaamse steden en gemeenten. Dat geldt zowel voor de verdeling volgens bestuur (OCMW's versus gemeentebesturen) en volgens provincies, als wat de functie van de respondenten betreft. Als we de antwoorden uit gemeenten en/of OCMW's samenvoegen, beschikken we over informatie van 172 gemeenten (56%). Geen enkele Brusselse gemeenten stuurde een ingevulde vragenlijst terug. De Brusselse situatie komt dus niet aan bod in het eerste gedeelte van de publicatie.

11.3.2. Zicht op en aandacht voor vrijwilligerswerk

Tweederde van de respondenten geeft aan dat ze een goed tot zeer goed zicht hebben op het vrijwilligerswerk op lokaal niveau. Eenzelfde percentage geeft aan dat het vrijwilligerswerk op de lokale agenda staat: gemeenteraad, OCMW-raad, overlegcomité gemeentebestuur/OCMW, hoorzittingen, commissies... Bij de verdeling over de provincies zijn er significante verschillen: Limburg heeft met 75% de hoogste score, Vlaams-Brabant scoort met 45% het laagst. De aandacht voor vrijwilligers – over de sectoren heen - in het gemeentelijk beleidsplan of het meerjarenplan van de gemeente is geringer dan de aandacht die ze krijgen in de dagelijkse lokale werking: 46% van de respondenten antwoordt positief, 45% geeft een negatief antwoord. Ook hier scoort Limburg het hoogst met een positief antwoord van 63% en Vlaams-Brabant het laagst met 43%.

De respondenten van de OCMW's doen volgens de enquête meer dan de gemeenten een beroep op vrijwilligers: 93% versus 84%. Voor 42% van de gemeentebesturen/OCMW's gebeurt dat op een permanente basis. Daarenboven is het opvallend dat de gemeenten hun vrijwilligers frequenter inzetten voor vormen van projectmatige werking, terwijl het bij de OCMW's in meer gevallen gaat om een permanente werking.

De sectoren waar vrijwilligers volgens de enquête het meest voor worden ingezet, zijn seniorenwerking, cultuur, jeugd, sport en milieu.

11.3.3. Ondersteuning van het vrijwilligerswerk

De ondersteuning van het particulier (= privé-) vrijwilligerswerk ligt meer in het verlengde van de taken van steden/gemeenten dan van de OCMW's: 69% van de gemeentebesturen tegenover 36% van de OCMW's. In de vragenlijst werd dieper ingegaan op de financiële, operationele en promotionele ondersteuningsmogelijkheden.

Bij de **financiële ondersteuning** worden structurele subsidies het meest aangegeven, en wel door beide bestuursvormen. Het gaat hier om subsidies die vastgelegd zijn in een reglement, zoals werkingskosten, investeringen... Andere subsidievormen waarvan sprake zijn bv. feestelijke aangelegenheden, onkostenvergoedingen, geschenkbonnen... Nominatim subsidies en projectsubsidies worden het minst vermeld. Terwijl maar zeer weinig gemeenten de 'andere subsidievormen' aanhalen, staan die voor het OCMW op de tweede plaats. Let wel: slechts 73 respondenten hebben op deze vraag geantwoord.

Bij de **operationele ondersteuning** komt logistieke steun – uitleendiensten, ter beschikking stellen van lokalen, drukwerk... - het meest aan bod. Dat wordt gevolgd door het ter beschikking stellen van ambtenaren.

Wat **promotionele ondersteuning** betreft, verwijst de helft van de respondenten naar het gemeentelijk informatieblad en één derde naar de gemeentelijke website. Een vrijwilligersfeest, een ontbijt of receptie, een verenigingsbeurs of de uitreiking van een vrijwilligersprijs staan onderaan in het rijtje. Waarschijnlijk zijn dergelijke initiatieven vooral de jongste jaren ontstaan en dus nog niet op grote schaal ingeburgerd.

De ondersteuning van het vrijwilligerswerk door de gemeente of het OCMW wordt positiever beoordeeld dan hun vrijwilligerswerkbeleid: 60% vindt de ondersteuning zeer goed tot goed, kwalificaties die wat het beleid betreft maar voor 48% opgaan.

11.3.4. Knelpunten en problemen vanuit het gemeentebestuur/OCMW

Meer dan de helft (56%) van de gemeentebesturen/OCMW's ervaart geen problemen bij het werken met en ondersteunen van het lokaal vrijwilligerswerk. De gemeenten zien minder problemen dan de OCMW's. Als beide besturen al problemen/knelpunten vaststellen, dan gaat het over een gebrek aan kennis in verband met (in dalende rangorde van belang): de ondersteunende structuren op Vlaams niveau, mogelijke stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen, nieuwe maatschappelijke trends in het vrijwilligerswerk en de verschillende noden en behoeften van de verenigingen en vrijwilligers. Naar gelang het bestuur en de provincie is de rangorde van belangrijkheid van de behoeften anders.

11.3.5. Toekomstverwachtingen i.v.m. inhoud, instrumenten en methodieken

Meer dan 75% van de respondenten vindt dat het vrijwilligerswerk in de toekomst verder ondersteund moet worden. Eenzelfde percentage geeft aan dat het behoefte heeft aan die ondersteuning in de vorm van inzichten, instrumenten en methodieken. De provinciale verschillen zijn groot: 90% van de Limburgse respondenten – hoogste score – en 71% in Oost-Vlaanderen. De goede bekendheid van het Steunpunt Vrijwilligerswerk Limburg en het diverse aanbod brengen duidelijk verdere vragen ter ondersteuning voort.

De grootste inhoudelijke behoeften situeren zich – zowel voor de gemeentebesturen als de OCMW's – op het vlak van de sociaal-juridische regelgeving van het vrijwilligerswerk en van een beter zicht op mogelijkheden ter ondersteuning op gemeentelijk niveau. De gemeentebesturen noteren vervolgens (in dalende rangorde van belang):

- kennis van goede gemeentelijke praktijkvoorbeelden
 - kennis van de noden en behoeften van de verenigingen en de vrijwilligers.
- Voor het OCMW wordt vervolgens genoteerd (in dalende rangorde van belang):
- kennis van nieuwe maatschappelijke trends
 - inzicht in het vrijwilligersbestand
 - kennis om bepaalde groepen meer bij de werking te betrekken.

De behoeften i.v.m. instrumenten en methodieken situeren zich voor beide besturen rond (in dalende rangorde van belang):

- de vorming en opleiding van vrijwilligers
- acties om het vrijwilligerswerk te stimuleren
- het ontwikkelen van een aanspreekpunt voor vrijwilligers binnen de gemeente
- gemeentelijke dienstverlening voor vrijwilligers en verenigingen
- het opzetten van een vrijwilligersdatabank.

Het aanspreekpunt voor vrijwilligers scoort het hoogst bij de OCMW's. De rest van de behoeften zijn gelijklopend. Er zijn geen noemenswaardige verschillen naar gelang de provincie.

11.3.6. Kennis van de Steunpunten

43% van de respondenten kent het **Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk**; in dat percentage zitten significant meer OCMW's (55%) dan gemeenten (36%). Dit is waarschijnlijk voornamelijk te wijten aan het feit dat het werkdomein van het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (het vroegere Platform voor Voluntariaat) oorspronkelijk gericht was op de welzijnssector. Er zijn provinciaal significante verschillen: 60% van de Limburgse respondenten kent het Vlaamse Steunpunt (hoogste score) en 37% van de respondenten in Oost-Vlaanderen (laagste score).

Het **Steunpunt Vrijwilligerswerk van de eigen provincie** is met 36% - als gemiddelde van alle respondenten - minder goed gekend dan het Vlaamse Steunpunt (43%). De provinciale verschillen zijn zeer groot. 70% van de Limburgse respondenten kent het Limburgs Steunpunt, in de overige provincies schommelt de kennis van het eigen provinciaal steunpunt tussen de 28% (West-Vlaanderen) en 35% (Oost-Vlaanderen).

Tot slot doet slechts een minderheid van 14% een beroep op of verwijst naar het Provinciaal Steunpunt Vrijwilligerswerk. Het verschil tussen OCMW's en gemeenten is gering: 15% versus 18%. De functie van de respondent kan een rol gespeeld hebben voor de verklaring van dit lage cijfer. Een secretaris gaat niet op zoek naar concrete ondersteuning voor dit thema. Als dat gebeurt, komt dat wellicht eerder vanuit de praktijk dan vanuit het bestuur als organisatie. De provincie Limburg behaalt ook hier het hoogste percentage 'ja'-antwoorden (38%). Het verschil met de overige provincies is significant. Daar schommelt het percentage 'ja'-antwoorden tussen 8 en 16%. De koploperpositie van het Limburgse Steunpunt Vrijwilligerswerk heeft met verschillende factoren te maken. Vooreerst is het Limburgse Steunpunt het langst actief. Er werd ook altijd stevig geïnvesteerd in een sterke (vormings- en promotie)campagne bij de lokale verenigingen en besturen. In z'n beginperiode heeft het Steunpunt vrijwilligerswerkprojecten financieel gesteund, wat wellicht mede de grotere bekendheid verklaart bij de lokale besturen voor wie elke subsidiebron welkom is.

11.3.7. Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

In het onderzoek werd een aantal variabelen ook gerelateerd aan de zeven categorieën waarin de steden en gemeenten op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen worden verdeeld. Er zijn vier categorieën voor centrumgemeenten: grootstedelijke gebieden, regionaalstedelijke gebieden, structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden en kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau. Ook de 'restcategorie' werd verdeeld in vier subcategorieën: < 10.000 inwoners (restcat. 1), 10.000-20.000 inwoners (restcat. 2), 20.000-50.000 inwoners (restcat. 3) en > 50.000 inwoners (restcat. 4). De laatste subcategorie werd bij gebrek aan respondenten niet mee verrekend.

Met deze correlatie wilden de onderzoekers vooral nagaan of er zich wat het lokaal vrijwilligerswerkbeleid betreft opmerkelijke verschillen voordoen tussen de categorieën.

De verkregen gegevens moeten voorzichtig gehanteerd worden, o.m. omdat een aantal belangrijke centrumsteden niet aan de enquête heeft deelgenomen. Meer dan de helft van de respondenten situeert zich in de restcategorie 1 en 2.

Enkele vaststellingen:

- **Zicht op het vrijwilligerswerk binnen het gemeentebestuur/het OCMW.** De hoogste gemiddelde score is voor restcategorie 2 (10.000-20.000 inw), de laagste voor restcategorie 1 (< 10.000 inw), gevolgd door de centrumgemeenten in structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden. De verschillen zijn echter niet significant.
- **Vrijwilligerswerk op de agenda.** In de centrumgemeenten in de grootstedelijke en regionaalstedelijke gebieden staat het vrijwilligerswerk het meest op de agenda. Restcategorie 2 staat op de derde plaats. In de centrumgemeenten in de structuurondersteunende kleinstedelijke gebieden staat het vrijwilligerswerk het minst op de agenda.
- **Aandacht voor vrijwilligers in het gemeentelijk beleidsplan/meerjarenplan OCMW.** De centrumgemeenten in de grootstedelijke gebieden scoren het hoogst. Bij de kleinste steden/gemeenten (restcategorie 1) is er het minst aandacht – over de sectoren heen - voor vrijwilligers in het beleidsplan/meerjarenplan. Het onderzoek wijst uit dat er in kleinere gemeenten ook aandacht is voor het lokaal vrijwilligerswerk, maar dat dit niet in plannen wordt vertaald.
- **Een beroep doen op vrijwilligers.** De mediaan - de middelste waarneming waarbij extreme waarden minder doorwegen - van het aantal opgegeven vrijwilligers ligt voor de centrumgemeenten in een grootstedelijk gebied duidelijk hoger dan die van de andere categorieën.
- **Ondersteuning van particulier vrijwilligerswerk.** De centrumgemeenten in een grootstedelijk gebied scoren het hoogst.
- **Knelpunten en problemen.** De gemeentebesturen/OCMW's in kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau ervaren het minst problemen, gevolgd door de restcategorieën 1 en 2. De meeste problemen worden ervaren in centrumgemeenten in een grootstedelijk gebied. Het verschil tussen de categorieën is niet significant. De vraag is of 'het ervaren van problemen' niet wordt gehinderd door (h)erkennen van problemen bij gebrek aan tijd en voldoende gekwalificeerd personeel.
- **Stijgende vraag naar vrijwilligers.** De gemeentebesturen/OCMW's uit restcategorie 1 en 2 stellen – met opmerkelijke verschillen - het vaakst een stijgende vraag naar vrijwilligers vast. Het probleem van rekruteren van vrijwilligers stelt zich scherper in kleine gemeenten.

11.4. Belangrijkste beschouwingen uit de praktijkervaringen

11.4.1. De context: 'ieders vriend en niemands kind'

We schetsen eerst de huidige ruime (beleids)context. Dat is noodzakelijk om de resultaten van het onderzoek en de getuigenissen beter te begrijpen.

"Iedereen houdt van de vrijwilliger": zo stelt het recent verschenen boek "Niet zomaar. Over vrijwilligerswerk in Vlaanderen"¹⁴. Verder in de inleiding lezen we dat de loftrumpet voor het vrijwilligerswerk niet meer gestoken hoeft te worden. Dat men vanuit alle maatschappelijke, politieke en zelfs economische 'torens' het vrijwilligerswerk het belangrijkste vindt. En dat sociale wetenschappers uiterst positief klinken en met hun cijfers en grafieken aantonen dat de vrijwilligers (en hun biotopen) onmisbare factoren zijn voor een gelukkige samenleving.

Waarom verdient dat geen loftrumpet? Even verder in de inleiding wordt deze paradox verklaard. Daar wordt gewezen op "Het gevaar van een te grote liefde". We citeren: "Als iedereen zo vriendelijk wordt, dan blijkt een gezond wantrouwen niet overbodig. Want het vrijwilligerswerk werd een beetje slachtoffer van het eigen succes. Zowat elke maatschappelijke sector kan, met recht, het vrijwilligerswerk claimen. In het bedrijfsleven (o.a. employee involvement) en zelfs tot diep in overheden zijn vrijwilligers actief en nadrukkelijk aanwezig. En dit maakt ze tot de eigendom van iedereen... en dus voor niemand nog speciaal. Geen enkele specifieke sector, geen enkele unieke minister, geen enkele overheidsdienst kan als 'uitzonderlijk' voor het vrijwilligerswerk verantwoordelijk gesteld worden. Het gevolg is

¹⁴ Niet zomaar. Over vrijwilligerswerk in Vlaanderen, anno 03, Koning Boudewijnstichting, september 2003.

voorspelbaar, maar bijzonder gevaarlijk: het vrijwilligerswerk dreigt verpletterd te worden tussen wal en schip. En een sluitende taakverdeling tussen de Vlaamse en de federale overheid is nog geen uitgemaakte zaak... het plaatje wordt onrustbarend. Zo blijkt het vrijwilligerswerk ieders vriend en niemands kind. De noodzakelijke kosten voor onderhoud en ontwikkeling van deze telg worden rustig maar meedogenloos van de ene naar de andere verantwoordelijke doorgespeeld. Ambtenaren knikken meewarig: ze kennen dit fenomeen ook van andere dossiers die maatschappelijk best belangrijk zijn, maar bestuurlijk-politiek meestal naast de prijzen vallen (armoedebestrijding, integraal jeugd-, senioren- en allochtonenbeleid, kinderopvang ...)."

De auteurs spreken dan ook van een hoge nood aan structurele en duurzame aandacht, o.a. door de erkenning van het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk als transversaal beleidsinstrument. Er is volgens hen op Vlaams niveau momenteel geen samenhangende visie op het vrijwilligerswerk. Ze roepen de Vlaamse overheid op om zich "als een bevolgen regisseur op te stellen en onverdroten van de positieve vrijwilligersconjunctuur gebruik te maken".

Theoretische en maatschappelijke analyses onderstrepen inderdaad zowat unaniem het belang van het engagement van burgers. Dat creëert sociaal kapitaal en het vormt een krachtig en levendig maatschappelijk middenveld, niet toevallig zijn dat belangrijke sociale, economische en politieke aandachtspunten. Maar na het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger (2001) dreigt deze aandacht voor het vrijwilligerswerk opnieuw weg te vallen uit de publieke en politieke agenda's.

In België heeft de federale overheid de Hoge Raad voor Vrijwilligers (een adviesorgaan) opgericht. Zo geeft ze gevolg aan de oproep van de Verenigde Naties om vertegenwoordigers van het vrijwilligerswerk een stem te geven in het beleid. De Vlaamse overheid ontwikkelt momenteel niet echt een samenhangende visie of beleid voor het vrijwilligerswerk. Een belangrijk instrument is het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (het voormalige Platform voor Voluntariaat). Dat is in 2002-2003 grondig geherstructureerd, niet alleen door de naamsverandering maar ook doordat er in de Algemene Vergadering en in de Raad van Beheer nu een ruime sectoroverschrijdende verankering is. "We stellen ons niet tot doel te evolueren tot een mastodont. Een kleine maar werkzame structuur die intersectoraal werkt en die flexibel kan inspelen op vragen en behoeften van het werkveld, is het streefdoel. Cruciaal is dat het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk er staat en in bescheidenheid een voortrekkersrol kan spelen ten dienste van het vrijwilligerswerk, door zowel de belangen van vrijwilligerswerkingen en vrijwilligers te behartigen als een goede ondersteunende functie te vervullen. Een taak die we niet alleen willen uitvoeren maar in samenspraak en op basis van een goede verstandhouding met alle partners in het werkveld."¹⁵ Het steunpunt hoopt hierdoor op een stevige erkenning van de Vlaamse overheid. Daarnaast heeft ook het middenveld zich recent georganiseerd in een Staten-Generaal, met als doel het democratische bereik van de middenveldorganisaties te vergroten.

De provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt in Brussel opereren binnen deze context en – eigen aan hun bestuursniveau – op een intermediaire positie. Hun werking is concreet en divers: databank vrijwilligers, deskundigheidsbevordering bij vrijwilligersorganisaties, informatie en vorming, studiedagen, promotiecampagnes en publicaties. Ze richten zich tot zeer verschillende doelgroepen: de individuele vrijwilliger, de organisaties, de overkoepelende organisaties, de bedrijven, senioren, geïnteresseerden. Sinds kort – en dit rapport is een eerste stap in de richting – willen ze ook het lokale beleid ondersteunen in zijn zoektocht naar een goede (samen)werking tussen vrijwilliger en lokaal beleid.

11.4.2. Nood aan een vrijwilligerswerkbeleid op lokaal niveau of een lokaal ondersteuningsbeleid voor vrijwillig engagement?

Welke rol speelt een lokale overheid vandaag als het om vrijwilligerswerk gaat? Welke rol wil ze spelen? En welke rol zou ze kunnen spelen? Deze vragen vergezelden de auteurs vanaf het begin van dit project.

De eerste fase van het onderzoek maakte duidelijk dat veel gemeenten het vrijwilligerswerk ondersteunen: financieel, operationeel en promotioneel. Het vrijwilligerswerk komt aan bod in de gemeenteraad, OCMW-raad, in commissies, hoorzittingen..., zonder dat dit direct resulteert in een beleidsplan voor verenigingen per sector of over de sectoren heen. Ook de cases maken duidelijk dat de vormen van ondersteuning zeer divers zijn. Dat sluit aan bij de bevindingen van het onderzoek.

Vrij uitzonderlijk – en interessant om verder op te volgen – is de case-Gent. Daar werden de eerste stappen gezet naar een overkoepelende, intersectorale coördinatie van het vrijwilligersbeleid van de stedelijke diensten en het OCMW. Het project beperkt zich tot de vrijwilligers die met de stedelijke diensten samenwerken. Ondersteuning van de particuliere vrijwilligerswerking in het verenigingsleven is vervat in de steun van de onderscheiden stedelijke diensten aan het verenigingsleven – subsidies, logistieke steun, accommodatie, administratieve ondersteuning, promotionele ondersteuning – en wordt in Gent opgevat als 'ondersteuningsbeleid', niet als 'vrijwilligersbeleid'. De eigenlijke opdracht werd door het college als volgt omschreven: "Door de krachten als stedelijke diensten te bundelen kan men een beter wervings- en waarderingsbeleid uitbouwen en de vrijwilliger een duidelijker statuut bieden, waardoor een grotere binding van de vrijwilliger met de stad als organisatie kan ontstaan."

¹⁵ Niet zomaar. Over vrijwilligerswerk in Vlaanderen anno 03. Koning Boudewijnstichting, pag. 143.

Binding, daar gaat het inderdaad om. De overheden moeten hun vrijwilligers koesteren. Omdat ze onmisbaar zijn, omdat ze de samenleving gelukkiger maken, omdat ze bijdragen tot de kwaliteit van die samenleving. Vooral de cases maken duidelijk dat het lokaal beleid niet altijd beseft wat een vrijwilliger voor de lokale gemeenschap betekent, welk een potentieel een vrijwilliger op diverse vlakken vormt. Veel activiteiten in de gemeenten 'draaien' dankzij de inzet van vrijwilligers. En dan zwijgen we nog over de 'onmeetbare' effecten. De dienstcentra van het OCMW Genk bijvoorbeeld gaan zeer ver in het inzetten van hun vrijwilligers. Ze worden ingezet voor reguliere zaken. Een lokale overheid moet vooral ook beseffen dat de aanwezigheid van die vrijwilliger niet vanzelfsprekend is. De kleinere gemeenten worden hier wellicht op middellange termijn het snelst mee geconfronteerd. Vrijwilligers moet je verdienen, elke dag...

Dit project startte bij de ondervraging met de notie 'vrijwilligerswerkbeleid'. In de loop van het traject veranderde dit in een 'lokaal ondersteuningsbeleid voor vrijwillig engagement', waarschijnlijk een beter begrip. Een lokaal ondersteuningsbeleid wil geen bemoeienis uitoefenen ten aanzien van de vrijwilliger en/of de vereniging. Een ondersteuningsbeleid wil een gunstig klimaat scheppen: het wil de vrijwilliger en de organisatie waarderen en voorwaardenscheppend zijn om de solidariteit met en de betrokkenheid van de burgers bij hun samenleving mogelijk te maken. Of zoals het in de case van Gent werd geformuleerd: "Uniformiteit opleggen waar dit niet zinvol is, is niet de bedoeling. De eigenheid van de sectoren wordt afgewogen tegen het voordeel van collectieve regelingen." Een voorwaardenscheppend beleid focust op ondersteuning en bevordert ontwikkeling en vernieuwing.

11.4.3. Behoefte aan visie en een divers instrumentarium

Om een beleid te kunnen voeren is er behoefte aan visie. En daar wringt het schoentje vaak. Het rapport stelt vast dat de knelpunten en problemen van de gemeentebesturen/OCMW's betrekking hebben op een gebrek aan kennis over een aantal facetten, met name:

- de ondersteunende structuren op Vlaams niveau,
- mogelijke stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen,
- nieuwe maatschappelijke trends in het vrijwilligerswerk en
- de noden en behoeften van de verenigingen en vrijwilligers.

Door een gebrek aan kennis over deze aspecten op lokaal niveau is het moeilijk om een goede visie te ontwikkelen en een degelijk beleid te voeren. Er wordt dan ook vrij vlug een beroep gedaan op 'klassieke' vormen van ondersteuning: subsidies, operationele en promotionele bijstand.

Meer dan 75% van de respondenten geeft aan behoefte te hebben aan ondersteuning in de vorm van inzichten, instrumenten en methodieken ter ondersteuning van het lokale vrijwilligerswerk. Daarom is het meer dan wenselijk dat er 'instrumenten op maat van een gemeente' worden ontwikkeld, die aansluiten bij de specificiteit van het vrijwilligerswerk op lokaal niveau, maar die qua methodiek sectoroverschrijdend zijn.

De grootste inhoudelijke behoefte ligt volgens het onderzoek – zowel voor de gemeenten als de OCMW's:

- 1) op het vlak van kennis van de sociaal-juridische regelgeving van het vrijwilligerswerk en
- 2) bij de vraag naar de mogelijkheden ter ondersteuning van het vrijwilligerswerk op gemeentelijk niveau.

Voor de gemeenten volgen na deze behoeften op de derde en vierde plaats: kennis van goede gemeentelijke praktijkvoorbeelden en van de noden en behoeften van de verenigingen en de vrijwilligers. De OCMW's vermelden op de derde en vierde plaats: kennis van nieuwe maatschappelijke trends, inzicht in het vrijwilligersbestand en kennis om bepaalde groepen meer bij de werking te betrekken.

Wat instrumenten en methodieken betreft, situeren de behoeften zich voor gemeentebesturen en OCMW's rond

- vorming en opleiding van vrijwilligers,
- acties om het vrijwilligerswerk te stimuleren,
- het ontwikkelen van een aanspreekpunt voor vrijwilligers binnen de gemeente,
- gemeentelijke dienstverlening voor vrijwilligers en verenigingen,
- het ontwikkelen van een vrijwilligersdatabank.

Aanbevelingen met de praktijkverhalen als referentie

Enkele case-houders, met name de dienstencentra Genk en stad Gent, brachten in de marge van hun case en vanuit de dagelijkse praktijk zeer concrete adviezen en aandachtspunten aan.

- Werk drempelverhogende randvoorwaarden weg, zoals daar zijn: de meldingsplicht voor bruggepensioneerden (dit is niet meer nodig voor gepensioneerden), de toelatingsvraag voor uitkeringsgerechtigde werkzoekenden en arbeidsongeschikten. Minimaliseer de noodzakelijke verplichtingen en maak de 'gebruikers' van de vrijwilligersinzet (lokale besturen, verenigingen...) verantwoordelijk voor de administratieve vereisten op dit vlak, in plaats van de kandidaat-vrijwilligers, zoals nu het geval is.
- Zorg voor personeel én voor personeelssubsidiëring ten behoeve van de lokale besturen met een vrijwilligersbeleid dat voldoet aan een aantal kwalitatieve eisen.
- Bouw een sterke provinciale ondersteuning uit door de steunpunten, met als taken: het stimuleren van de vrijwilligersinzet, knowhow inzake verzekeringen, rekrutering, begeleiding en vorming van vrijwilligers, ondersteuning en opleiding van lokale vrijwilligersverantwoordelijken die een vrijwilligersbeleid uitwerken en realiseren.
- Centraliseer de informatie over vormingsinitiatieven.
- Stel gratis de nodige software ter beschikking om op lokaal niveau vrijwilligersdatabanken op te starten, te beheren en beleidsvoorbereidend cijfermateriaal te verzamelen.
- Vrijwilligersbeleid is geen nieuw gegeven, het streven om het op een sectoroverstijgend niveau als een item te beschouwen is wél vrij recent. In dit licht zou een statuut van de vrijwilliger op Vlaams niveau voor een dergelijk streven veel steun bieden. Een van de positieve neveneffecten van het proces dat in Gent wordt gevoerd, is onder meer dat het noden aan het licht brengt die anders wellicht niet zo duidelijk zouden worden geformuleerd. In Gent zoekt het thema 'sectoroverschrijdend samenwerken' nog zijn weg en zijn plek binnen de stedelijke administratie, met alle gevolgen van dien. Die zijn eigen aan elk veranderingsbeleid. De nood aan een sectoroverstijgend initiatief wordt momenteel niet overal als zodanig ervaren. Er moet een aantoonbare meerwaarde zijn vooraleer men van een dienst, die lang niet altijd vragende partij is, een investering in samenwerking en coördinatie kan verwachten.
- Het uiteindelijke belang van een vrijwilligerswerkbeleid voor OCMW en gemeente is het verhogen van de betrokkenheid van de burger bij het beleid, oftewel 'actief burgerschap' en 'gemeenschapsvorming'.
- Er ontbreekt klaarblijkelijk een begrippenkader met helder afgelijnde definities, ook als het om elementaire begrippen gaat als 'vrijwilliger', 'vrijwilligersbeleid'... Bestaat de vrijwilliger? De vraag rijst of de definities – statuut, verzekering, belangenverdediging etc. – niet afhangen van de sectorale of intersectorale context. Er zijn nogal wat grens- en randgevallen.
- De nood aan al dan niet klaar afgebakende afspraken loopt sterk uiteen. Sommigen zien het als een beperking op hun initiatiefmogelijkheden. Anderen zien het veeleer als een houvast. Dat houdt verband met een meer overkoepelend spanningsveld: de nood aan coördinatie en eenheid versus de nood aan eigenheid. Die verschilt naargelang van de sector, de 'bedrijfscultuur' in diensten en verenigingen, de bereidheid om te veranderen...

11.4.4. Sectoroverschrijdend en integraal vrijwilligersbeleid

De getuigenissen uit de praktijk geven aan dat de ondersteuning van de vrijwilligers zeer sectoraal wordt aangepakt. De case-Gent maakt duidelijk dat een meer centrale visie en dus een intersectorale benadering een interessante aanpak is die beleidsmatig tot meer resultaten zou kunnen leiden. Het gemis aan een intersectorale benadering van het vrijwilligersbeleid geldt voor alle overheidsniveaus. Men heeft het gevoel dat elke sector opnieuw het warm water moet uitvinden. Terwijl er sectoraal zeer veel expertise aanwezig is en wordt opgebouwd, werkt de versnippering de globale aanpak tegen. Het uitblijven van een integraal vrijwilligersbeleid zorgt er ook voor dat het moeilijk is om een goed zicht te krijgen op de feitelijke ondersteuning die de verschillende overheden en hun diensten op diverse wijzen en in verschillende vormen leveren.

11.4.5. Meer onderzoek, meer kennis, duidelijker afbakening wat er is en wat gewenst is

Het moet duidelijk zijn dat dit kwantitatieve onderzoek en de praktijkvoorbeelden slechts een eerste stap zijn naar een situering en omschrijving van het lokale vrijwilligersbeleid. Er blijven vele vragen: hebben gemeenten inderdaad een goed beeld van het lokale vrijwilligerswerk, zoals ze hier zelf aangeven? Wat betekent het vrijwilligerswerk voor hen en wat willen ze er tegenover plaatsen? Waar moet ondersteuning voor hen in resulteren? Wat ervaren ze als 'bedreigend'? Wat gebeurt er momenteel in Vlaanderen en Brussel aan innoverende initiatieven en aan goedlopende projecten door verschillende initiatiefnemers? Verder onderzoek dringt zich op om de resultaten te verfijnen, behoeften beter te detecteren en meer praktijkvoorbeelden aan bod te laten komen.

Algemeen besluit

Dit verkennend onderzoek naar het vrijwilligerswerkbeleid op lokaal niveau is op verschillende vlakken innovatief te noemen. Vooreerst door het partnerschap van opdrachtgever en opdrachthouder of onderzoeker. De Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt vzw in Brussel hebben de opdracht toevertrouwd aan de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, op grond van haar expertise in lokale beleidsvoering en haar vertrouwdheid met de lokale besturen. De VVSG heeft, vanuit de overtuiging van het belang van dit thema, de opdracht aanvaard om samen met de provinciale steunpunten het project vorm te geven, te ontwikkelen en uit te werken.

Maar ook het onderzoek op zich is innoverend. Voor de eerste keer werd in Vlaanderen – inclusief Brussel – met de onlinebevraging van de VVSG een kwantitatief onderzoek over het vrijwilligerswerkbeleid in lokale besturen uitgevoerd. Dat is geen evidente opdracht, omdat het vrijwilligerswerk in ons land sectoraal wordt benaderd. Het veronderstelde van de gemeentelijke respondenten een 'helikopterzicht' op het vrijwilligerswerk in hun gemeentebestuur/OCMW. Dankzij een behoorlijk aantal participerende gemeentebesturen en OCMW's zijn de resultaten representatief. Let wel: het was de bedoeling de verhouding tussen gemeentelijk bestuur en burger/vrijwilliger te bestuderen. De verhouding tussen gemeentelijk beleid en het middenveld werd – bewust - niet onderzocht.

De tweede fase - een diepteanalyse van zeven lokale praktijkvoorbeelden – had als doel de onderzoeksresultaten uit fase één te verfijnen. Daarnaast bieden de praktijkvoorbeelden inspiratie voor een kwaliteitsvol lokaal vrijwilligersbeleid. Het gaat niet louter om 'voorbeeldige praktijken'. De geselecteerde cases werden o.m. geselecteerd op grond van hun herkenbaarheid, ook waar het niet perfect loopt.

Vrijwilligerswerk was noch is een beleidsonderwerp van lokale besturen, maar lokale ondersteuning van vrijwillig engagement is dat inmiddels wel. Dit boek heeft de verdienste de focus van de beleidsgerichte vragen voor de lokale besturen en ook de ondersteuningsvragen die daarmee gepaard gaan, scherper gesteld te hebben. Er ligt voor alle overheden veel werk op de plank om, elk op het eigen beleidsniveau en in overleg met elkaar, goed met dit beleidsitem om te gaan.

Een voorwaardenscheppend lokaal ondersteuningsbeleid voor vrijwillig engagement: daar gaat het uiteindelijk om. Het engagement van vrijwilligers is niet zo vanzelfsprekend als het lijkt en tegelijk is het voor de lokale gemeenschap erg belangrijk. Het werk van vrijwilligers verdient op het lokale beleidsniveau waardering en erkenning. Het voorliggende rapport is een instrument om het debat daarover met de lokale besturen te voeren.

Bijlage 1 – Vragenlijst zoals on-line verschenen

Lokaal beleid, vrijwilligers en vrijwilligerswerk in Vlaanderen

De enquête peilt naar de beleidsaandacht van de Vlaamse en Brusselse gemeenten voor het lokaal vrijwilligerswerk. Het doel is na te gaan hoe uw gemeente vandaag omgaat met vrijwilligers en vrijwilligerswerk. Belangrijk voor dit onderzoek is dat iedereen hetzelfde verstaat onder 'vrijwilligerswerk'.

Het is voor ons zeer belangrijk dat u de vragen zo volledig en zo correct mogelijk beantwoordt. Het gaat hierbij niet om een juist of fout antwoord. De antwoorden moeten wel een getrouw beeld geven over hoe uw gemeentebestuur/OCMW momenteel omgaat met haar inwoners als vrijwilligers. Om een totaalbeeld te hebben van de aandacht die de gemeenten besteden aan het vrijwilligerswerk vragen we de gemeentesecretaris én de OCMW-secretaris deze vragenlijst in te vullen uiterlijk tegen 6 december 2002.

Het spreekt voor zich dat uw antwoorden strikt vertrouwelijk zijn.

We houden u op de hoogte van de resultaten van onze bevraging en onderzoek. En danken u bij voorbaat voor uw medewerking.

Vrijwilligerswerk [def. Uit 'Statuut van de vrijwilliger: knelpunten en oplossingen', prof. B. Van Buggenhout en S. D'Hondt, 1989 in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, uitgeverij Maklu.]

Vrijwilligerswerk is 1. een activiteit met 2. onverplicht karakter 3. ten behoeve van anderen of van de samenleving 4. die onbezoldigd 5. in min of meer georganiseerd verband wordt verricht 6. door een natuurlijke persoon. Bv. adviesraden, jeugd-, sport-, milieu-, cultuurverenigingen, politieke organisaties, welzijnsdiensten, ziekenzorg, ...

Vrijwillige inzet (GEEN Vrijwilligerswerk) is 1. een activiteit 2. met onverplicht karakter 3. ten behoeve van de familie, anderen of de samenleving die 4. al dan niet licht wordt vergoed en 5. ongeorganiseerd wordt verricht. Bv. bloeddonatie, financiële gift, zorg voor familieleden of burens

Vergoede vrijwillige inzet (GEEN Vrijwilligerswerk) is 1. Een activiteit 2. met onverplicht karakter 3. maar die niet noodzakelijk beroepsmatig wordt verricht 4. door een natuurlijk persoon 5. ten behoeve van anderen of van de samenleving 6. waarvoor een vergoeding wordt betaald die de kosten overstijgt. Bv. onthaalmoeders, vrijwillige brandweer, voetbalstewards

Bijvoorbeeld

Wie zich via een buurtcomité of vereniging inzet voor de geldinzameling voor een dure medische behandeling van een doodziek buurmeisje is een vrijwilliger. Het meisje is geen familie. De hulp die men voor het meisje wil organiseren, is anders dan de hulp voor een zieke moeder of dochter. De inzameling gebeurt vrijwillig en zonder bezoldiging.

Als acteur van een amateurtoneelgezelschap ben je geen vrijwilliger. Je repeteert en je treedt af en toe op. Maar je trekt niet mee aan de kar van de vereniging. Je organiseert de optredens niet, je registreert niet, geeft geen les, zit niet in het bestuur, draagt geen financiële verantwoordelijkheid. Je doet gewoon mee.

Als opvangmoeder zet je je in voor de verzorging en opvoeding van baby's en peuters. Je hebt geen arbeidscontract. Maar je krijgt een vergoeding die je kosten overstijgt. Ook jij doet geen vrijwilligerswerk.

1. Familiennaam

2. Voornaam

3. Functie - we vragen dat zowel de gemeentesecretaris als de OCMW-secretaris deze vragenlijst invullen. De gemeentesecretaris bekijkt het vanuit het perspectief van de gemeente (ZONDER OCMW), de OCMW-secretaris beoordeelt vanuit de verschillende diensten van het OCMW.

4. Postcode van uw bestuur

5. Type bestuur
gemeente/stad
OCMW

1. Zicht krijgen op de aandacht voor vrijwilligers en vrijwilligerswerk

6. Heeft u zicht op het vrijwilligerswerk dat verricht wordt in uw gemeentebestuur/OCMW[toelichting]
Toelichting: gemeente: adviesraden, jeugd-, sport-, milieu-, cultuurverenigingen, monumentenzorg, toerisme en vrije tijd, politieke organisaties, welzijnsdiensten en -voorzieningen, ziekenzorg, senioren,

OCMW: in de verschillende diensten o.a. dienstencentra, rust- en verzorgingstehuizen, ziekenhuizen, mindermobielen centrale, ...

zeer goed/goed/redelijk/niet zo goed/niet goed/weet niet/geen antwoord

7. Staat het vrijwilligerswerk van uw gemeentebestuur/OCMW op de agenda

Komt m.a.w. het thema aan bod in de gemeenteraad/OCMW-raad, op het overlegcomité gemeentebestuur/OCMW, op het college, in hoorzittingen, in commissies, ...

Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

8. Is er in het algemeen gemeentelijk beleidsplan van uw gemeente/meerjarenplan OCMW aandacht - over de sectoren heen - voor vrijwilligers, vrijwilligerswerk of verenigingen. Komt m.a.w. het thema vrijwilligers, vrijwilligerswerk of verenigingen aan bod los van sectoren.

Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

9. Doet uw gemeentebestuur/OCMW zelf beroep op vrijwilligers

Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

10. Indien ja, in welke sector(en), meerdere antwoorden mogelijk

Buurt- en wijkontwikkeling

Cultuur

Emancipatie

Gezinszorg

Integratie

Jeugd

Middenstand

Milieu

Monumenten- en landschapszorg

Ontwikkelingssamenwerking

Ouderenzorg

Seniorenwerking

Sport

Toerisme en recreatie

Welijnsvoorzieningen

Weet niet

Geen antwoord

Andere, welke ...

11. Indien vraag 9 ja, kan u een raming geven van het aantal vrijwilligers geëngageerd door uw gemeentebestuur/OCMW

12. Indien vraag 9 ja, worden deze vrijwilligers ingezet voor

slechts 1 antwoord mogelijk

enkel permanente werking

enkel tijdelijke/projectmatige werking

meer permanente dan tijdelijke/projectmatige werking

meer tijdelijke/projectmatige dan permanente werking

gelijke verhouding tussen permanente en projectmatige werking

Weet niet

Geen antwoord

13. Ondersteunt uw gemeentebestuur/OCMW het 'particulier' vrijwilligerswerk, vrijwilligerswerk in georganiseerd verband of individueel met uitzondering van de vrijwilligers waar gemeentebestuur/OCMW zelf beroep op doet.

Ja/Nee/Weet niet/Niet van Toepassing/Geen antwoord

14. Indien ja, in welke sector(en), meerdere antwoorden mogelijk

- Buurt- en wijkontwikkeling
- Cultuur
- Emancipatie
- Gezinszorg
- Integratie
- Jeugd
- Middenstand
- Milieu
- Monumenten- en landschapszorg
- Ontwikkelingssamenwerking
- Ouderenzorg
- Seniorenwerking
- Sport
- Toerisme en recreatie
- Welzijnsvoorzieningen
- Weet niet
- Geen antwoord
- Andere, welke ...

2. Specificaties ondersteuning vrijwilligerswerk

De ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeentebestuur/OCMW gebeurt door (meerdere antwoorden mogelijk)

15. Financiële ondersteuning

- Subsidie - ad nominatim
- Subsidie – structureel (via een reglement bv. werkingskosten, investeringen)
- Projectsubsidie
- Andere, welke
- Weet niet
- Geen antwoord

16. Indien er ook andere financiële ondersteuning is, welke

17. Operationele ondersteuning

- Logistieke ondersteuning/werkingskosten/diensten (in natura) zoals uitleendienst, faciliteiten bij transport, permanent of occasioneel ter beschikking stellen van lokalen, leningen verstrekken, gemeentelijke klusjesploegen, drukwerk, ...
- Ter beschikking stellen van ambten(a)ar(en)
- Collectieve vrijwilligersverzekering voor alle vrijwilligers
- Vrijwilligersdatabank waar vraag en aanbod van verenigingen en vrijwilligers elkaar vinden
- Aanspreekpunt in gemeentebestuur/OCMW voor vrijwilligers/vrijwilligerswerk
- Andere, welke
- Weet niet
- Geen antwoord

18. Indien andere, welke

19. Promotieondersteuning

- Samenstellen, uitgeven en verspreiden van een gemeentelijke gids specifiek over het verenigingsleven
- Aandacht voor de verenigingen, vrijwilligers en vrijwilligerswerk op de website van Gemeentebestuur/OCMW
- Organisatie van een verenigingsbeurs waar lokale verenigingen de kans krijgen om zich aan de burger en aan elkaar voor te stellen
- Uitreiking van een vrijwilligersprijs voor een vereniging of individu als vorm van appreciatie en erkenning
- Promotieondersteuning in het gemeentelijk informatieblad
- Andere, welke
- Weet niet
- Geen antwoord

20. Indien andere, welke

21. Hoe beoordeelt u de ondersteuning van het vrijwilligerswerk in uw gemeentebestuur/OCMW
zeer goed/goed/redelijk/niet zo goed/niet goed/weet niet/geen antwoord

22. Neemt u waar dat de jongste 2 jaar de ondersteuning van de vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen in uw gemeentebestuur/OCMW is versterkt
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

23. Hoe beoordeelt u het beleid voor vrijwilligers/vrijwilligerswerk in uw gemeentebestuur/OCMW
zeer goed/goed/redelijk/niet zo goed/niet goed/er is geen sprake van een beleid/weet niet/geen antwoord

3. Knelpunten/problemen

24. Ervaart uw gemeentebestuur/OCMW problemen bij het werken met en ondersteunen van vrijwilligers/vrijwilligerswerk/verenigingen
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord
Indien ja, hoe belangrijk zijn deze problemen vanuit het OCMW/bestuur
waardebeoordeling geven per geformuleerde uitspraak
Antwoordschaal zeer belangrijk – belangrijk – eerder belangrijk – eerder onbelangrijk – onbelangrijk – helemaal onbelangrijk – weet niet – niet van toepassing - geen antwoord

Vanuit het gemeentebestuur/OCMW

25. Weinig tot geen interesse
26. Gebrek aan kennis over het belang en de rol van vrijwilligerswerk in de gemeentebestuur/OCMW
27. Gebrek aan kennis in het vrijwilligersbestand van de gemeentebestuur/OCMW, wie zijn ze en wat doen ze
28. Gebrek aan kennis van het vrijwilligersbeleid op andere bestuursniveaus
29. Gebrek aan kennis over de nieuwe maatschappelijke trends in het vrijwilligerswerk
30. Gebrek aan kennis over de verschillende noden en behoeften van de verenigingen en de vrijwilligers
31. Gebrek aan kennis over mogelijke stimuleringsmaatregelen om het vrijwilligerswerk maatschappelijk te erkennen en te waarderen
32. Gebrek aan kennis over de ondersteunende structuren op provinciaal niveau
33. Gebrek aan kennis over de ondersteunende structuren op Vlaams niveau
34. Aandacht voor vrijwilligers is sectoraal gericht en niet naar de vrijwilliger zelf
35. Andere, welke ...

Vanuit vrijwilligers/verenigingen

36. Vergrijzing van het vrijwilligerswerk, nood aan opvolging door jonge mensen
37. Aan vrijwilligers worden te hoge professionele eisen gesteld, de drempel om te participeren ligt te hoog
38. De vrijwilliger heeft te hoge eisen en verwachtingen, bv. wil opleiding en bijscholing
39. De vrijwilliger vraagt hogere financiële vergoedingen (hoger dan de gemaakte kosten)
40. Het vrijwilligerswerk door vrouwen is de jongste jaren sterk gedaald
41. Beperkt tijdsbudget van de vrijwilligers
42. De concurrentie van het vrijetijdsaanbod
43. Gebrek aan vrijwilligersbeleid en visie van de verenigingen
44. Gebrek aan een duidelijke identiteit en imago van de verenigingen
45. Gebrek aan professionele ondersteuning van de vrijwilligers vanuit de verenigingen
46. Verenigingen werken te weinig samen
47. Vrijwilligers zijn minder trouw aan een vereniging
48. Dualisering samenleving, kloof tussen hoger opgeleide en weinig tot niet-geschoolde mensen, is ook zichtbaar in het vrijwilligerswerk
49. Afbakening tussen vrijwilligerswerk en betaald werk is moeilijk (sommige beroepssectoren ervaren het vrijwilligerswerk als valse concurrentie, bv. ambulanciers)
50. Andere, welke ...

51. U stelt vanuit uw gemeentebestuur/OCMW een stijgende vraag vast naar vrijwilligers
Ja/Nee/Weet niet/ Geen antwoord

52. U stelt een stijgende vraag vast vanuit verenigingen
Ja/Nee/Weet niet/ Geen antwoord

4. Toekomstverwachtingen

53. Vindt u het belangrijk om het vrijwilligerswerk (verder) te ondersteunen
zeer belangrijk/belangrijk/eerder belangrijk/eerder onbelangrijk/onbelangrijk
helemaal onbelangrijk/weet niet/geen antwoord

54. Heeft u als gemeentebestuur/OCMW behoefte aan (verdere) ondersteuning van het vrijwilligerswerk, ondersteuning
onder de vorm van inzichten, instrumenten en methodieken
Ja/Nee/Weet niet/ Geen antwoord

Indien ja, hoe belangrijk vindt u de hierna geformuleerde behoeften
waardebeoordeling geven per geformuleerde uitspraak
Antwoordschaal zeer belangrijk – belangrijk – eerder belangrijk – eerder onbelangrijk – onbelangrijk – helemaal
onbelangrijk – weet niet – niet van toepassing - geen antwoord

Inzichten

- 55. Inhoud, inspirerende visie over (het belang van) vrijwilligerswerk
- 56. Kennis en inzicht in het vrijwilligersbestand van de gemeente, wie zijn ze en wat doen ze
- 57. Kennis van de ondersteuningsmaatregelen van het vrijwilligerswerk op gemeentelijk/OCMW niveau
- 58. Kennis van de ondersteuningsmaatregelen van het vrijwilligerswerk op andere bestuursniveaus
- 59. Kennis van de nieuwe maatschappelijke trends in het vrijwilligerswerk
- 60. Kennis van de regelgeving
- 61. Kennis om bepaalde groepen meer te betrekken in het vrijwilligerswerk bv. laaggeschoolden, allochtonen, ...
- 62. Kennis over de noden en behoeften van de verenigingen en de vrijwilligers
- 63. Kennis van goede gemeentelijke praktijkvoorbeelden ten aanzien van vrijwilligers en vrijwilligerswerking
- 64. Andere, welke ...

Instrumenten en methodieken

- 65. Ontwikkelen van een vrijwilligersdatabank waar vraag en aanbod van verenigingen en vrijwilligers elkaar vinden
- 66. Ontwikkelen van een aanspreekpunt voor vrijwilligers in de gemeente
- 67. Gemeentelijke dienstverlening voor (potentiële) vrijwilligers en verenigingen
- 68. Acties om het vrijwilligerswerk te stimuleren/promoten, bv. vrijwilligersbeurs, nieuwe experimenten ...
- 69. Vorming en opleiding van vrijwilligers
- 70. Ondersteuning door het provinciaal steunpunt vrijwilligerswerk, Het Punt voor Brussel
- 71. Ondersteuning door het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk
- 72. Andere, welke ...

5. Varia

73. Heeft u in uw gemeentebestuur/OCMW een project lopen samen met vrijwilligers/verenigingen dat inspirerend kan
zijn voor andere gemeenten. Een project waarvan u overtuigd bent dat het inspirerend is omdat het gewoon (eenvoudig
is en) goed draait, dynamiserend werkt, innoverend voor gemeentebestuur/OCMW of bepaalde sector, multicultureel
getint, bespaart een gemeentebestuur/OCMW heel wat geld, ...
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

74. Indien ja, kan u het project in enkele woorden toelichten

75. Kent u het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (VSVw vzw), het vroegere Platform voor Voluntariaat
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

76. Kent u het provinciaal steunpunt vrijwilligerswerk van uw provincie, voor Brussel Het Punt vzw
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

77. Doet u beroep op of verwijst u als gemeentebestuur/OCMW naar het provinciaal steunpunt vrijwilligerswerk van uw
provincie, voor Brussel Het Punt vzw
Ja/Nee/Weet niet/Geen antwoord

78. Wilt u nog iets toevoegen dan kan dat hier.

Wij danken u in ieder geval hartelijk voor uw medewerking.

Bijlage 2 – Leidraad cases

Intro

Onderzoeksfase 1: on-line enquête bij de secretarissen van gemeenten en OCMW met vijf invalshoeken:
zicht krijgen op de aandacht voor vrijwilligers en vrijwilligerswerk;
specificaties rond de ondersteuning: financieel, operationeel, promotioneel;
knelpunten en problemen;
toekomstverwachtingen;
varia
Resultaten zie tussentijds rapport verdeeld tijdens de vergadering van 8 mei, eveneens te consulteren via www.vvsg.be

Fase II: concrete vertaling

Naar aanleiding van het eerste trefmoment met 6 gemeenten van 8 mei jl., stemden de aangezochte gemeenten in met het verzoek om een case voor te bereiden voor een 2de trefmoment op 25 juni:

Geel: sport

Genk (2 cases): wijkwerking (gemeente) en OCMW

Gent: intersectoraal vrijwilligerswerkbeleid en meldpunt vrijwilligers

Izegem: jeugd (jeugdhuis, tijdschrift, ...)

Jette: cultuur

Kortenberg: milieu

De case-aanpak met praktijkvoorbeelden beoogt 3 doelstellingen:

Verfijning en duiding van de onderzoeksresultaten uit de enquête

Praktijkvoorbeelden als inspiratiebron

Aanzet tot beleidsaanbevelingen die voorwaardenscheppend en ondersteunend zijn voor het vrijwilligerswerk op lokaal niveau

Leidraad om een case te presenteren

Het is niet de bedoeling om met de hierna volgende leidraad de inhoud van een case te sturen, wel willen we door deze leidraad een kader aanbieden dat toelaat om zaken te veralgemenen, te vergelijken, ... doorheen en over de individuele cases.

Het is daarbij belangrijk een inzicht in en zicht te krijgen op het proces. Een praktijkvoorbeeld is meer dan waarschijnlijk geen aaneenschakelingen van successen. Het geeft aan welke keuzes er gemaakt moeten worden, waar positieve effecten worden gegenereerd of waar men op weerstand botst.

Voorstel om de cases in 3 'delen' te behandelen:

Deel 1 het verhaal van de case (= het proces)

Waarom koos u voor deze case – al of niet sectoraal – vanuit uw gemeente

Hoe ontwikkelde dit project zich binnen de gemeente: welke behoefte ligt aan de basis (wie signaleerde, wie ging erop in, waarop ging gemeente in, waarom?), wie beantwoordt de nood (ambtenaar, dienst, combinatie...) wie heeft eindverantwoordelijkheid, wie overlegt, wie voert uit, wie coördineert? hoe is de rol- en taakverdeling tussen vrijwilliger/professionele (ambtenaar)? specifieke aanpak?

Heeft dit geleid tot de totstandkoming van een lokaal (vrijwilligerswerk)beleid?

Met welke kenmerken zou je het bestaande beleid omschrijven?

Is er samenhang met andere werkerreinen? Welke? Hoe?

Welke aandachtspunten en knelpunten noteerde je totnogtoe?

Welke aanzetten geeft het praktijkvoorbeeld voor de lokale aanpak en voor de vernieuwing/bijsturing van de beleidsvoering?

Deel 2 een korte vergelijking met de resultaten van het onderzoek. Op pag. 44-49 worden de voornaamste resultaten – via de 5 invalshoeken vermeld.

Vindt u zich terug in de grote lijnen van de resultaten, of ervaart u geheel andere zaken, ...

Kan u een aantal opmerkelijke/belangrijke punten eruit halen, gerelateerd aan uw case en uw praktijkervaring?

Deel 3 - Wat leerde dit praktijkverhaal u en wat kan het ons leren?

Welke conclusies kan u uit de case afleiden over de (minimale) voorwaarden om een gemeentelijk beleid rond vrijwilligerswerk mogelijk te maken respectievelijk te ondersteunen.

En waarom is volgens u zo'n beleid belangrijk voor een gemeente/OCMW.

Bibliografie

- Billiet Jaak, Waeye Hans (eds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 2001
- Commissie Vrijwilligersbeleid, *Startnotie. De commissie ter stimulering van het lokaal vrijwilligersbeleid*, Den Haag, 2001
- Commissie Vrijwilligersbeleid, *Vrijwilligersbeleid. Plan van aanpak 2000*. De commissie ter stimulering van het lokaal vrijwilligersbeleid, Den Haag, 2002
- De Rynck Patrick, Raspoet Erik, *Succes verzekerd. Verhalen van vrijwilligerswerk*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2002
- Dekker Paul (red.), *Civil Society en vrijwilligerswerk I. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 1994
- Dekker Paul, *Civil Society en vrijwilligerswerk III. Vrijwilligerswerk vergeleken*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 1999
- Elchardus Mark, Huyse Luc, Hooghe Marc (red.). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*, VUBpress, Brussel, 2000
- Hatse Inge, Tijssens Els, Hambach Eva, Redig Guy (red.), *Niet zomaar. Over vrijwilligerswerk in Vlaanderen*. Anno 2003, Koning Boudewijnstichting, Brussel 2003
- Hambach, Eva, *Vrijwilligers aantrekken is een kunst. Een praktische handleiding*, Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt Brussel, Antwerpen, 2002
- Knops Guido, Pissart Françoise (eds.), *Elementen voor een beleid inzake vrijwilligers en vrijwilligerswerk, Rapport aan de Koning Boudewijnstichting*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2001.
- Leijenaar Monique, Van Deth Jan, Civil Society en vrijwilligerswerk II. *Maatschappelijke participatie in een middelgrote stad. Een exploratief onderzoek naar activiteiten, netwerken, loopbanen en achtergronden van vrijwilligers in maatschappelijke organisaties*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 1994
- Lokaal vrijwilligersbeleid: van volgen, faciliteren en sturen. Quicksan van het lokaal vrijwilligersbeleid van de Nederlands gemeenten*, Adviesbureau Arrow, Rapportage in opdracht van het Nederlands Instituut Zorg en Welzijn (NIZW), Lelystad, 1999
- Meijs Lucas, *Management van vrijwilligersorganisaties*, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 1997
- Plas Hilde (red.), *Lokaal erfgoed. Wegwijs in de zorg voor monumenten en archeologie*, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten/Politeia, Brussel, 2002
- Redig Guy, Bauwens Aline, Ipermans Marc, Tandem, *samenwerking van vereniging en gemeente*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2001
- Steunpunt Vrijwilligerswerk Vlaams-Brabant, Het Punt vzw – Steunpunt Vrijwilligerswerk Brussel (red.), *Leren bij de bureaus. Vormingsaanbod voor vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties*, Lentebrochure 2003
- Vananderoye Peter, *Vrijwilligerswerk dicht bij de deur, Steunpunt Vrijwilligerswerk Limburg*, Hasselt, 2002
- Vananderoye Peter (ed.), *Vrijwilligerswerk organiseren. Negen afzonderlijke katerns omtrent vrijwilligersbeleid*, Provinciale Steunpunten Vrijwilligerswerk en Het Punt in Brussel vzw, Hasselt, 2001
- Van Griensven M., Van Varick R. (red.), *Lokaal vrijwilligerswerkbeleid. Handreiking voor gemeenten bij het opzetten of herzien van vrijwilligerswerkbeleid*, Onderzoeks- en Adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Den Haag, 2001